

İrfan Erdoğan o Korkmaz Alemdar

ÖTEKİ KURAM

ÖTEKİ KURAM

Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının
Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi

Size, bu kıtapta sunulanlara inanın veya inanmayın demiyoruz; eğer inanılmayacak geliyorsa, inanmayın. Biz, yaptığımız ve yapmadığımız üzerine düşünmenizi ve her doğru ve yanlış denileni soruşturmanızı bekliyoruz. Ne gerek var değil mi? Zaten soruşturuyoruz! Bu soruşturmamızı, yanıtlarımızı ve yaptıklarımızı ve yapmadıklarımızı da soruşturursak ne olur acaba?

Özgür düşünen insan, insanlaşma nedeniyle onu yöneten insanımsı güçler için tehlikedir; bağımlı düşünen insan ise, insanımsılaşma nedeniyle kendisinin ve kendî gibilerin, insanın ve insanlığın düşmanıdır.

2010

Yenilenmiş 3. baskı

BÖLÜM XVII

1990 VE 2000'LER

KÜRESEL PAZAR İÇİN POSTMODERN DURUM?

Sürekli genişleyen pazar gereksinimi, burjuvaziyi yer kürenin tüm yüzünde kovalar. Her yere girmek, her yere yerleşmek, her yerde bağlar kurmak zorundadır.

Marx ve Engels, 1848

Marx ve Engels'in 160 yıl kadar önce yukarıda söyledikleri, günümüzde olanların kapitalizmin özünde olduğunu; kapitalizmin dünyada egemenlik kurma yönünde geliştiğinin kaçınılmazlığını göstermektedir. Yani, emperyalizm, tüm dünyada döndürmediği en küçük bir taş bile bırakmama işini yapmak için küresel serüvenini yaygınlaştıracaktır. Hurafelerle, kandırmalarla, sahtekarlıklarla, yanıltmalarla, yoğun psikolojik ve maddi baskılarla beslenen kapitalist üretim biçimi dünya imparatorluğunu kuracaktır; örgütlü karşıtlık koşullarını kontrol etme dinamikliğini yitirmesi artınca, sonunda ya tüm dünyayı yok edecektir ya da yerini sosyal üretim ve bölüşümün adil olduğu bir yapıya terk edecektir.

"Post" eki, "sonrası, ötesi ve aşılması" demektir. Endüstrileşme-ötesi, sömürgecilik ötesi, yapısalcılık-ötesi ve emperyalizm-ötesi kavramlarının hepsi de bir safhanın aşıldığı ve yapısal bakımdan yeni ve farklı bir safhaya gelindiği demektir. Postmodern durum, modernleşmenin bittiğini ve çok yeni bir koşulda yaşandığını anlatır. Küreselleşmeyle, endüstri-ötesi topluma ulaşıldığı ve sınıf çatışmasının yerini, modern teknolojilerle yürütülen "karşılıklı bağımlılığın" aldığı ileri sürülür ve bu koşul, postmodern durum olarak nitelenir.

Kitlelerin kapitalizme başkaldırısından çok öncelerde başlayan ve aydınlanma dönemiyle yoğunlaşan hümanist açıklama geleneğindeki makro seviyede olan siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik ilgi, yavaş yavaş mikro düzeye kaydırıldı ve daha kötüsü, uzmanlaşma ile kültür, sosyal, ekonomik ve siyasal olan birbirinden koparıldı. Bu kuramsal yönelim iletişim alanında da yansıtıldı: Hardt'ın 1999'da belirttiği gibi, iletişimi, topluma katılmanın doğası ve kalitesiyle ilgili kültürel, siyasal ve ekonomik sonuçları olan temel sosyal pratik olarak ele alma geleneği önemli kuramsal değişimle istikrarsızlaştırıldı. Bu değişimin bir ayağı, kitlelerin kontrolü ve yönlendirilmesinde, siyasal propaganda ve

ekonomik pazar için “etkiyi bilme” amaçlı kuramsal açıklamalar ve araştırmalara yönelme ile başladı ve aktif izleyici ve izleyici/tüketici araştırmalarına doğru gelişti. Pozitivist-ampirik yaklaşım olarak bilinen bu yönelim, kendini “bilimsel” olarak tanımladı. Diğer ayağı da, aynı amaçla, izleyicinin özgürlüğü ve demokratik tercihleriyle başladı, buna iletişim teknolojilerinin modernleşme getirdiği ile başlayan ve sonra “demokratikleştirme” ve enformasyon/bilgi toplumu yarattığı masalıyla devam eden eklemeler yapıldı. Bu ikinci yönelim, zengin bir geçmişe sahip olan “hümanist” geleneğe egemen yapıldı. Humanist geleneğin içinde yer alan liberal-demokratik ve çatışma teorisiyle gelen açıklamalar en etkin ve anlamlı açıklamalarını, özellikle 1960 ve 1970’lerde yaygınlaşan “barış, barışçıl çatışma çözümü, insan hakları ihlalleri, çevre koruma, gazeteci haklarını koruma, medyada tekelleşme ve medya içeriğiyle” ilgili açıklamaları ve araştırmalarıyla yaptılar.

1970’lerin ortalarında ivme kazanan değişimle, tüm önceki kuramların ve araştırmaların üstüne, özellikle dil ve edebiyat alanından ithal edilen yapısalcılık ve ardından post-yapısalcılık çökertildi. Bu yeni egemenlikte, ekonomik ve siyasal olan önce bir kenara itildi, ardından dışarıda bırakıldı. Araştırmalar ve kuramsal açıklamalar, medyada ve iletişimde temsillerin ve temsillerdeki diskorsların dilsel yapılar ve alımlamalarından çıkarılan anlamlar üzerinde odaklanmaya başladı. Böylece, en anlamlı şekliyle Hegel’in idealist yanına odaklanan ve hermeneutics (ve fenomenoloji) temeline dayanan yaklaşım biçimi hızla egemen yapıldı. Bu süreçte, ilerici idealistlerin ve tarihsel materyalistlerin toplum eleştirileri “günümüzü açıklamaktan yoksun büyük kuramlar” (Grand Theories) diye nitelenerek geçersiz ilan edildi. Bu egemenlikte, iletişim alanına, kültürel incelemeler sokuldu; kültürel incelemeciler, iletişim ürünlerinin (metinlerin) içeriğinin alımlama ile anlamlandırması (okunması) işine girdi.¹²³ Böylece, 1980’lere gelindiğinde, “modernist” olarak niteledikleri pozitivist ve Marksist gelenek arka plana itildi: Hem idealist hem de Marksist yaklaşımların “yaşanan insan ve medya çevresi” üzerine yoğunlaşan araştırmaları anlamsız sayıldı; yaşayan insanın örgütlediği temsillerin (ürünlerin) izleyiciler tarafından gerçek alımlanması ve bu alımlanmanın izleyiciler tarafından yapılan

¹²³ Alımlama teziyle gelenlerin çoğu kendi alımlamasını genelleştirirler; gidip izleyicilerin ayrıntılı incelemesinden geçerek, “iletinin nasıl alımlandığı” üzerine araştırma yapmazlar. Kendi öznel değerlendirmesini izleyicilere uzatarak, genellemeler yaparlar. Bir taraftan, her alımlamanın “alımlayana ait olası açıklamalar” olduğunu söylerken ve genelleme yapmayı reddederken, öte yandan kendisi öznellik, görecelik ve her şeyle ilgili genellemeler yaparlar.

anlamlandırılması üzerine eğilme terk edildi; yapısal/söylem analizi yapan kişi tarafından yorumlamayla alımlama ve diskorsun yapısal açıklanması yapılmaya başlandı. Eğer, Freud'a gidersek, bir rüyayı görenin anlatısı sadece "ifade edilmiş içeriktir" (manifest content). Bu içeriğin anlamını rüya gören çıkartamaz; onun için Freud'a gereksinim vardır. Dış gerçeği ve bilinebilirliğini varsayan yapısalcılar için, Freud geçerlidir. Fakat "dil dışında gerçek olmadığını" söyleyen post yapısalcılar için, "ifade edilmiş içeriği" açıklayan Freud bile, sadece olası açıklamalardan birini yapmaktadır.¹²⁴ İnsan ve toplumunu "metne ve söyleme" ve bilmeyi de "metnin ve söylemin" bireysel anlamlandırılmasına indirgemeyle, insan ve toplum gerçeği ne kadar açıklanabilir dersiniz?

Pozitivistler için, içeriğin izleyiciler tarafından alımlanmasının (etkinin) karakterinin bilinmesi, birbirini destekleyen iki çıkar yapısının gelişmesine yardım eder: (1) Kitle iletişim endüstrileri dahil, belli sosyal, siyasal ve ekonomik çıkarların gelişmesine ve (2) kitle iletişim alanındaki eğitim ve araştırma kurum ve şirketlerinin çıkarlarının gelişmesine.

Yaptığı işin bilincinde olan/olmayan post-pozitivist ve post-yapısalcı da kendi çıkarına ve aynı çıkar yapısına yardım eder: Kültürel inceleme veya diskors/söylem analiziyle, (1) kapitalist pazarda eleştiriyle gelen önemli bir statü/yer (ve işini bilenler için gelir) sağlar, (2) kapitalist pazara işlevsel olan "faydalı eleştiri" üretir, (3) ve anlamlı alternatif yaklaşımları ve eleştirileri en azından gündem dışı bırakır.

21. yüzyılda moda olan "post/ötesi" ekiyle gelen yaklaşımlar, "alternatif" liberal-çoğulculuğu, atomlaşmış bireysel çoğulculuğa dönüştürürler ve mücadeleyi de "televizyon/medya önünde inşa yıkıp yeniden inşa" yoluyla "semyotik gerilla savaşı" vermeye uzatırlar; hala tüm gücüyle devam eden pozitivistmin ve Marksizmin ölümünü ilan ederler. Bu egemenlik, anlamlıya eğilmeyi "arzu edilmeyen, güç ve statü getirmeyen, faydasız, geçersiz" olarak göstermeye yardım eder.

Bu yeni çıkan yaklaşımların materyal yapılar ve ilişkiler üzerine durma yerine, şahane sözlerle süslenmiş anlatılarla kültür ve ideoloji üzerine odaklanması da kaçınılmazdır; çünkü ancak kültür ve ideoloji üzerinde durarak ve makro-analiz yerine "kültür, ideoloji, alımlama ve yapı çözümü" üzerine odaklanarak, kapitalist siyasal ve ekonomik yapılar tehlikeli olmayan kontrollü alternatifler üretilebilir; çünkü üretim

¹²⁴ Gerçeğin sürekli değiştiğini ve açıklamanın sayısız olası açıklamalardan biri olduğunu iddia ettikten sonra, post-yapısalcı analize ne gerek var ki? Bilime ne gerek var ki? Eğer gerçek sonsuzca görece ise, o zaman söylem analiziyle açıklamalar neden yapılıyor? Bilerek veya farkında olmayarak, alternatif açıklamaları geçersiz kılmak ve küresel pazarın çıkarlarını korumak olabilir mi?

tarzı ve ilişkilerine odaklanan açıklama ve analizler, “gerçekleri düşleyen ve düşünen” insanın yaratılmasını beraberinde getirdiği için, çok tehlikelidir. Marx’ın Alman İdeolojisine, altyapı ve üstyapı ilişkisi üzerine atıflar yaparken, Marx eleştirilir ve sınıf analizi reddedilir; onun yerine cinsiyet, kimlik ve etnik gruplar gibi makro ile mikro arası grupların incelenmesi ve açıklanmasına odaklanılır; Gramsci’nin “asıl egemenliğin ve mücadelenin fabrikada” üretildiği sözü unutulur; onun yerine yapı-salcılığa uygun olan ideoloji ve anlam verme yanları ele alınır ve semiyotikle birleştirilir; buna Derrida, Foucault ve Baudrillard eklenir; böylece, (şimdilik) küresel pazara oldukça işlevsel olan yaklaşım tarzları inşa edilir. Bu inşaların önüne de “post, evrensel” gibi ekler eklenir.

1990’lar, aynı zamanda, sürdürülebilir kalkınma, özelleştirme ve deregülasyon görüşlerinin yaygınlaştığı ve 2000’lerde devam ettiği yıllar oldu. Modernleşme ve kalkınma sözcükleri akademik gündemden kaldırıldı. Yerine, önce sürdürülebilir kalkınma ve ardından postmodern durum yerleştirildi. Kapitalist pazarın artan uluslararasılaşmasına paralel olarak iletişim de uluslararası alanda hızla önem kazandı. İletişim ve özelleştirme demokratikleşmenin ana unsuru olarak gösterilmeye başlandı. İletişim alanında özelleştirme ve deregülasyonla birlikte, özel teşebbüs sisteminin aktif izleyici kuramı liberal çoğulcu kültürel incelemeler yaklaşımlarıyla farklı bir kılıfta yeniden öne sürüldü. McLuhan’ın *global köyü*, Brezinski’nin global kenti, Bell’in ideolojinin sonu, Fukuyama (1992) ve Huntington’un medeniyetler çatışması tezleri, küreselleşme ve endüstri-ötesicilikle yeniden canlandırıldı: Huntington’a göre (1996) bu yeni dünyada en kalıcı, en önemli ve en tehlikeli çatışma, sınıflar arasında, zenginle fakir arasında olmayacak; farklı kültürel kimliklerdeki halklar arasında olacaktır. Huntington, böylece, ABD’nin ve Batı’nın gelecekte ne planladığının da ipuçlarını vermektedir: Kültürel kimliklere dayanan böl, birbirine düşür ve yönet politikası. Elbette küresel egemenliğin yaygınlaşması, kaçınılmaz olarak mücadeleleri de uluslararasılaştıracaktır. Kültürel (etnik, cinsiyet) kimlik politikaları bu tür uluslararasılaşmayı önleme politikaları arasındadır.

Bilişsel ve maddi olarak yoksullaştırılmış kitleleri birbirine düşürmek için kullanılan gözde araçlar arasında din, ahlak ve ırkçılık önde gelir. Hepsi de “kimlik” ile ilişkilidir. Bu kimliklerin “kültür ve etnik” kavramaları içine yerleştirilip, yeni tanımlarla, farklı kılıflarda sunulması gereği çıkınca, bununla ilgili biliş yönetimi içerikleri yoğun bir şekilde dolaşıma sokulur. İrkçılık “ırk” tanımıyla devam ettirilirken, yeni-ırkçılık biçimleri “kültürel kimlikler” diye sunulan yansızlaştırılmış ve normalleştirilmiş kavramlar içinde işlenmeye başlar. Örneğin, Avrupa’da 1990’lar ve 2000’lerde “kültürel kimliklerini koruma ve sürdürme” veya “kaybetme”

sorunu ön plana çıkartıldı. Türkiye gibi ülkelerde ise, “kimlik sorunları” en az iki temel alanda işlenmeye devam etti: (1) Birey ve yönetici olarak kendi kimliğini küçümseyip/reddedip yeni modern/moda kimliklere yamanma uğraşının devamı ve (2) ırkçı bir yapının okumuşları arasına, örgütlü zaman ve mekanda insanları nasıl ezdiği ve sömürdüğü üzerinde durma yerine, “mekanın dili, mekânın cinsiyeti, mekânın rengi, mekânın sevgilisi, zamanın baskıcı ve özgürlüğü yok edici olması” gibi, benim okuma yazma bilmeyen annemin cehaletine taş çıkartacak seviyedeki “şahane uydurular” ile kurnazca, yeni-bölünmelerin ve sahte ama işlevsel ilgi ve “egemenlik ve mücadele alanlarının” yaratılması. Bu, yeniden tanımlamalarla, kapitalist pazara entegre (kapitalist pazar kadar hastalıklı) kimlikler, “bağımlı kimlikler” değil de, karşılıklı bağımlılığı yaşayan “çoğulcu kimlikler” olarak sunulmaktadır.

Avrupa'nın birleşmesiyle, Doğu Avrupa'nın kimliği ve Batı'yla ilişkisinde bu kimliği nasıl belirleyeceği ve sürdüreceği sorunu yaratılıp dikkatler bu tür konular üzerine çekilerek, Doğu Avrupa pazarını sömürme, artan işsizlik ve oralarda uygulanan üretim/iş politikaları gündem dışı bırakılmaya çalışıldı. Balkanlar'daki iç savaşlardan, Avrupa'da yabancı işçi düşmanlığından ve Müslüman teröristler korkusundan geçerek kimlikler yenilendi. Avrupa dışında diğer ülkelerin kültürel kimlik sorunu 1970'lerden beri uluslararası gündemdeydi. Batı (özellikle Amerika) kültürel emperyalizmi reddetmekte ve kültürel alışveriş, kültürel zenginleşme, globalleşme, post-endüstriyalizm, postmodernizm, bilgi toplumu gibi tezlerini savunmaya devam etmektedir. Sömürülen ülkelerin siyasal, ekonomik ve kültürel elitleri de, küreselleşmeye kurtarıcı olarak sarılmakta ve Batı'nın pazar yapısına bütünleşmek için birbiriyale yarışmaktadırlar: Besili kölenin efendisinin peşinde koşuşu!

Küreselleşme ile birlikte medya biçimleri de globalleşti: Bütün medya araçları ve ürünleri küresel pazarda yer almaktadır. Medya sermayesi ve firmaları küreselleşti: Time Warner “*Dünya bizim izleyicimiz*” derken bu gerçeği açıklamaktadır. Sony “*Küresel düşün, yerel hareket et*” derken, uluslararası sermayenin küresel politikasını özetlemektedir. Küresel düşünüp yerel hareket ederken, sermaye emeğin ve üretimin kültürel mekânının küresel-yerel kalmasına dikkat etmektedir. Medya ürünleri materyal yapısı ve ideolojisiyle küresel olurken, öyküsü ve diliyle küreselin eşsizliğini yücelten ulusal-yerel karakterde biçimlendirilmektedir: IBM'in “IBM Türk” ve SKY Tv'nin “SKY Türk” oluşu, dizilerin artık Türkiye'de üretilmesi gibi. Böylece uluslararası firma kültürü ve pazar ideolojisi yerelin yanına konuyormuş gibi gösterilerek, kültürel çoğulculuk ve küresel-yerellik hissi verilerek, küresel ekonomik ve kültürel/ideolojik egemenlik yaygınlaştırılmaktadır.

KÜRESELLEŞME VE İLETİŞİMİ

“Küreselleşme” dünyanın günümüzdeki ekonomik, siyasal, kültürel ve ilişkisel durumunu anlatmak için kullanılan, “emperyalizm” kavramını geçersizleştiren, popülerleştirilmiş kavramlardan biridir. Küreselleşme “emperyalizm” kavramını silerek, dünyada tekliği, bütünlüğü, birliği, beraberliği, ortaklaşılığı, karşılıklı bağımlılığı, ortak kaderi, ortak geleceği, demokratikleşmeyi anlatan bir kavram olarak kullanılmaktadır.

Küreselleşme ideolojisi, önce küreselleşmeyle, dünyanın “küresel köy” olduğu, sonra “küresel kent” olduğu ve ardından da “küresel yerellik” olduğu masallarıyla geldi. Dünyanın, iletişim teknolojileri nedeniyle, “küresel bir köy” olduğu görüşü, 1960’larda Marshall McLuhan tarafından ortaya atıldı. Fakat o zamanlar ulus kurma temeline dayanan görüş ve politikalar egemen olduğu için, 1980’lere kadar marjinal kaldı. Uluslararası şirketlerin yönetim, üretim ve dağıtım yapısı, Batı dışına, yerel merkezlere taşınınca, küresel olanın, aynı zamanda yerellik ideolojisini de yayması gereği ortaya çıktı ve küreselleşmenin bilincini yaratan ideolojik biçimlendirmelerden biri olan “küresel-yerelleşme” (glocalisation) kavramı ortaya atıldı. Bilinç yönetimiyle ilgili olarak, istihdamı artırma, standartları yükseltme ve demokratikleşmeyi sağlama gibi gerekçeler getirildi.

İfade özgürlüğü, siyasal alandan ekonomik alana taşındı ve “ticari ifade özgürlüğü” (sigara gibi zehir bile üretsen, serbestçe ticari faaliyette bulunma) oldu. Bu özgürlük eşitsizliğin sürmesinin garantisi olan klasik “enformasyonun serbest dolaşımı” tezini güçlendirdi. Böylece özgürlüğü ve serbestliği belirleyen faktör, sermayenin gücü oldu.

Küreselleşmenin siyasal yönetimiyle birlikte, özelleştirme, devlet bürokrasisinin küçültülmesi, yapısal uyarlamalar, yasaların kaldırılması (deregulasyon), gümrüklerin kaldırılması, uluslararası şirketlere garantiler ve teşvikler gibi küresel sermayenin işini kolaylaştırıcı, karını artırıcı ve güven sağlayıcı yasal kurumlaşma ve uygulama yönünde politikaların biçimlenmesi ve mekanizmaların oluşturulması geldi.

1980’lerde uluslararası pazar ağları, finans devreleri, firmalar ve görünmeyen alışverişler genişlemeye başladı. Buna, toplumu pazar yapısına uyumlaştıran özelleştirme ve deregülasyonlar yardım etti. Bir taraftan kamusal alanda sivil toplum örgütleriyle demokrasi ve özgürlük ideolojisi satılırken, öte yanda burjuva demokrasisinin 1930’lardan beri kurduğu “refah devleti” ve kamu hizmeti düşüncesi getirildi. Onun yerini ‘halka istediğini verdiği’ söylenen ve “sosyal sorumluluk” iddia eden kapitalist sermayenin değerleri ve dünya görüşü aldı. Bu değişimler ve artan kontrol gereksinimleri sonucunda multi-medya gruplarının

ve teknolojik ağların kurulması geldi. İletişim hızla profesyonelleşti ve faaliyetleri çeşitlendi ve çoğaldı. Bilinç yönetimi bütün toplumu konu yapacak biçimde sosyal ilişkileri yönetmek amacıyla ön plana çıktı. Artık uluslararası şirketlerden sivil toplum örgütlerine kadar bütün güç odakları planlı iletişim stratejileri ve profesyonel iletişim faaliyetleri yapmaktadır. Bu da halkla ilişkilerin önemini çok daha artırdı.

Küreselleşme ile birlikte “yeni dünya iletişim ve ekonomik düzeni” fikri dönüşüme uğratarak tekniksel çözümler sunuldu. Bu çözümlerle GATT (*General Agreement of Tariffs and Trade*) ve NAFTA (*North America Free Trade Agreement*) gibi anlaşmalar yapıldı. İletişim, “hizmet” olarak ele alındı. Hizmet olarak da telekomünikasyon, kültür endüstrilerinin ürünleri, turizm ve yönetim teknikleri sunuldu. Hizmetlerin ‘halkın isteğinin karşılanması’ iddiasıyla (hizmetlerin liberalleştirilmesiyle) kültürel ürünlerin anlaşmaların dışında tutulması olasılığı ortadan kaldırıldı. Aynı zamanda, “kültürel emperyalizm” gibi olgulardan bahsetmek de geçersiz oldu (Mattelart, 1995).

1990'lar ve 2000'lerde dünyada iletişim teknolojileri ve örgütlü iletişim faaliyetlerinde, devletle halk arasında, ekonomik ve siyasal güçlerde, üreticiler ve tüketicilerde, sosyal plancılar ve yöneticilerde önemli gelişmeler oldu. Türkiye gibi ülkelerde, kitle iletişiminin örgüt yapılarında, reklamcılıkta, halkla ilişkilerde ve yasal yapılarda değişiklikler oldu. Ulusal politikalar uluslararası firmaların çıkarları yönünde düzenlenmeye başlandı. İşsizliğin ve ekonomik sıkıntıların artması yanında, eğlence endüstrilerinin (team parklar, Walt Disney, elektronik oyun salonları, müzikli ve televizyonlu birahaneler) daha da yaygınlaştı.

Küresel durumun sunulan özellikleri:

- Emperyalizm modernleşmenin kavramıdır ve artık anlamsızdır. (Emperyalizm kavramı siliniyor, emperyalizmin sonu ilan ediliyor).
- Toplumlar/insanlar artık enformasyon ve iletişim ağlarıyla bağlanmış durumdadır. Karşılıklı ilişki ve bağımlılık içindeler ve isteseler de dışarıda olamazlar. (Dikkat edilirse, bu açıklama küreselleşme gerçeğini açıklama yerine gizlemektedir. Küreselleşme düşüncesi, yönetim ve pazarlama uzmanlarının malıdır. Onların dünya görüşü ve yeni dünya düzeni için anahtardır. Evet, küreselleşme var: Büyük sermaye küreselleşmekte ve emek ve küçük sermaye küresel çıkarların gerçekleşmesi için küreselleştirilmektedir. Küresel serbest pazarda, sermaye serbest ve emek ise kontrol edilen pazar durumundadır).
- Küreselleşme, ekonomik bağlamda herkesin parçası olduğu bir süreçtir. (Kapitalist pazarın dünya üzerindeki yaygınlığını yüceltiyor).
- Küreselleşme, siyasal anlamda, ulus devletlerin ve korumacı politikaların son bulduğunu anlatır. (Ama ABD devleti hala korumacı).

○ Küreselleşmeyle, yerel olan son buldu ve her şey dünyaya ait ar-
tı. Küreselleşme bu aittikte, birlik ve karşılıklı bağımlılık demektir.
(Dikkat edilirse, her şey karşılıklı ve güç ilişkisi olmadan olmaktadır.
Küreselleşme anlatısının kuramsal sorunlarından biri de güç ilişkilerini
yansızlaştırmasıdır, nötr yapmasıdır. Güç ilişkileri konusunu silmek için
“siyasalsızlaştırma” ve “siyasaldışılaştırma” yoğunlaştırılmıştır. Güç
ilişkisi ortadan kaldırılınca, her ilişki karşılıklı bağımlılık olarak görünür.
Aslında, bu karşılıklı bağımlılık, tilkiler ile tavuklar arasındaki karşılıklı
bağımlılığa benzer: Tavuğun tilkiye hiçbir gereksinimi yoktur; ama tilki-
nin tavuğa gereksinimi vardır.

○ Küreselleşme ile ulus devletler önemini yitirdi ve yitirmesi gerekir.
(Aslında küreselleşme ideolojisiyle gelen uluslararası pazarda devletin
ne önemi ne de rolü azaldı: Sadece yeni pazar koşullarına uyan bir
yapıya doğru dönüşüme uğratıldı).

○ Küreselleşmede “küresel iletişimler” yoluyla, ulus devlet ve ulusal
kültür geriledi; ulusal erozyona uğradı. İnternet ulusal sınırları kırdı;
sonunda ulus devletler ortadan kalkacaktı. (Benzer iddia radyo ve uydu
televizyonu geldiğinde de yapılmıştı); ama devlet kaldı. Küreselleşme
ulusalı erozyona uğratmamaktadır, çünkü erozyona uğrayacak bir şey
yok: “Milliyetçilik yüzde yüz küreseldir. Zaten küresel olan dünya düze-
ni, mantiken daha fazla küreselleşemez” (Treanor, 1997).

KÜRESELLEŞME İÇİN ÖZELLEŞTİRME VE DEREGÜLASYON

İletişim teknolojilerinin (özellikle uyduların) gelişmesiyle, yayını ka-
radan kontrol eden sınırlar pratikte ortadan kalktı; yeni kontrol meka-
nizmaları getirildi. Yeni politikalar ve uygulamalarla, uluslararası ser-
maye, Türkiye gibi ülkelerde telekomünikasyon dahil stratejik iletişim
olanaklarını da ortaklıkla veya satın alarak kontrol etmeye başladı. “Kü-
reselleşme” şemsiyesi altında, Latin Amerika, Asya, Afrika ve Avru-
pa’daki emek, kaynaklar ve zenginlikler; özelleştirme ve diğer gerekçe-
lerle getirilen politikalarla, tümüyle uluslararası sermayenin kullanımına
peşkeş çekilmeye başlandı. Bu peşkeş çekmede, uluslararası pazar-
daki güç uygulamasında, bir zamanlar ulusal sermaye olarak nitelenen
iç sermayeye ya boyunsunma ve ortak işbirliğine girme ya da yok olma
seçeneği bırakıldı (ya da bağımsız bir ülke kurma için mücadele etme
ki, bu, yöneten sınıflar için seçenek bile değildir).

Uluslararası kapitalizmin yaygınlaşmasıyla medya sistemlerinin ti-
carileştirilmesi yönünde baskılar da arttı. 1970’lerin sonuna doğru, ör-
neğin, Latin Amerika’da özelleştirme ve özel ticari medya yayılmaya
başladı. Avrupa’da ilk ticari medya patlayışı bu yıllarda İtalya’da oldu.

Ardından 1980'lerde bütün Avrupa ticarileşmeye başladı. 1990'da ise Türkiye ve benzeri ülkelerde yoğun özelleştirme girişimleri başladı.

Özelleştirmeyi destekleyen bir diğer gelişme de “deregülasyon” adı altında, özellikle medyada tekelleşmeyi, tarafılığı ve kalitesizliği denetleyen yasaların ortadan kaldırılması oldu. Yasaların ortadan kaldırılması “devletin ifade özgürlüğünü kısıtlamaktan elini çekmesi” olarak sunuldu. Eskiden beri zaten, idealist okulların aydınlarının bir kısmı iletişimi (kitle iletişimini) kontrol değil demokratik bir yönetimin parçası, garantisi, geliştiricisi olarak sunmaktaydı.

Özelleştirme ve deregülasyonla sunulan gerekçeler, demokratik yönetim ve sosyal kontrol kavramları içinde yer alır. Aslında, yönetim ve sosyal kontrol olarak yapılan ikili gruplandırma geçersizdir.

“Demokratik yönetim” kavramını kullanmak için “demokratik denen” yönetimin olduğunu önceden kabul etmemiz gerekir. Böyle bir yönetimin olduğunu iddia oldukça geçersizdir.

Demokratik yönetim ve sosyal kontrol ayırımı, demokratik yönetimde iletişimin kontrolünün olmadığını ima eder ki bu, “yönetim” kavramının anlattığı ilişkisel yapının doğasına aykırıdır. Yönetim kavramının önüne “demokratik” kavramını koymakla, yönetim kavramıyla gelen kontrolün varlığı ortadan kalkmaz; demokrasi gelmez.

“Sosyal” kavramı, “yönetimi” de içeren bir kavramdır: Sosyalde yönetim yok mu? Sosyal yönetimsiz mi? Sosyal örgütlü yaşam değil mi?

Dikkat edilirse, demokratik yönetim ve sosyal kontrol ayırımını yapmak ve ikisini birbirinin zıddı olarak tanımlamak geçersizdir. Siyasal, ekonomik ve kültürel kontrol gibi ayrımlar, toplumun tümünü içeren anlamda sosyal kontrolü anlatmak için yapılan bilimsel soyutlamalardır. Birbirinden bağımsız/kopuk değildirler. Kontrolün, siyasal, ekonomik ve kültürel gibi toplumsal örgütlenme türlerini anlatan biçimlerinde, kontrol (ve kontrole karşı mücadele) daima vardır. “Demokratik yönetim yönetiştir, dolayısıyla sosyal kontrol yoktur” gibi iddialar geçersiz uydurulardır (ama egemen biliş yönetiminin ve iletişiminin parçalarıdır). “Yönetişim” kavramı, sanki yeni icat edilmiş ve egemenliği vurgulayan tek-yönlü ilişki değil de, demokratikleşmeyi vurgulayan karşılıklı ilişkiyi anlatan “yönetişim” olarak sunulur. Aslında, “yönetişim” kavramının anlattığı ilişkisel yapı kapitalist demokrasilerde, hele Türkiye gibi ülkelerdeki yönetim yapılarında, asla olmamıştır; yoktur; varlığının iddiası geçersizdir. “Yönetişim” gerçeği çarpıtan bir biliş yönetimi kavramıdır.

Sunulan meşrulaştırma gerekçelerinin yanında asıl yapılan gelince, sorunun demokratikleşme ve özgürleşme gibi kılıflar ötesinde, ekonomik sömürünün kolaylaştırılması olduğunu görürüz. Örneğin, Üçüncü Dünya’da ve eski Sovyetler’de deregülasyonun ilerlemesi çok büyük

sonuçlar üretti. Karaborsacılar sağladıkları kazançları meşrulaştırdılar ve artırdılar. Örneğin Çekoslovakya'da bir yerel kişi gecede 600 milyon dolar kazandı ve 51 firmanın kontrolünü eline geçirdi. Elinde tuttuklarının değerini artırmak için, USAID uzmanlarının (aslında CIA ajanlarının) tavsiyesiyle, çalışanların üçte birinin işine son verdi. Meksika'da sadece 37 yerel iş adamı bin firma satın aldı. Dünya Bankası raporuna göre, Meksika'nın telekomünikasyon endüstrisinin satılmasından yabancı hissedarlar 12 milyar dolar para kazandı. Ardından, telefon üretlerini artırarak ve böylece halktan daha fazla kullanma parası alarak ellerindeki değerini daha da yükselttiler (Erdoğan, 2000: 300). Hepimizin bildiği gibi, adı bile küresel pazarın diline melezleştirilerek uydurulmuş, Türk olmayan, "Turk" olan "Turkcell," Anadolu insanını "özel tarifeler ve indirimlerle" sürekli tüketime teşvik etmiyor ve soymuyor!.

ENDÜSTRİ-ÖTESİCİLİK VE ENFORMASYON TOPLUMU

Endüstri-ötesicilik (postindustrialism), endüstriyel üretimin egemen olduğu toplum yapısının ötesine geçildiğini anlatır. Endüstri-ötesi toplum anlayışı yeni değildir. 1949'daki "*The New Society*" yapıtıyla "post-endüstriyalizme geçiş" olduğunu belirten Drucker'ın yaklaşımıyla (Drucker, 1994) ve Daniel Bell (Webster, 1995) ile başlatılabilir. Fakat güç kazanması ancak uygun koşullarda sonradan olmuştur. Bu görüşün ana öğelerinin geliştiricileri, ideolojinin sonu ve post endüstriyel toplumun gelişini (1961 ve 1973) ilan eden D. Bell; "küresel köy" oluşumunu ilan eden McLuhan gibi "iletişim devrimcileri" ve "enformasyon toplumcularıdır" (Dordick ve Wang, 1993; Docherty, 1993). Galbraith de benzer şekilde "yeni bir sınıfın" oluştuğunu belirtir. Aslında, bu iddiaların aksine, "yüksek maaşlı yöneticiler sınıfı" şimdiye kadar ne ekonomik ne de siyasal bir güç olabilmişlerdir. Ne de kapitalist toplumlarda, güç yapısını kendi çıkarları yönünde değiştirebilmişlerdir. "Yöneticiler sınıfı", kapitalist sınıfın "iyi beslenen" "koruyucu ve yönetici" hizmetçileridir. Amerika ve Avrupa'da "iş ve gelir garantisine" sahip değildirler; köpeğin köpeği yiyerek yükseldiği iş dünyasının insanlıktan uzaklaştırdığı fonksiyonel profesyonellerdir. Bu kişilerin yaşamını, her an sürekli hissettikleri kabuslarını, rekabetlerini ve kin dolu duygularını, ne Bell ne de Galbraith'in yaşadığı entelektüel çevreler anlayabilir. Kapitalizmin örgütlü yönetsel terör, korku, harcanma ve harcama dünyasına girip yaşamak ve hissetmek gerekir.

Endüstri-ötesicilik görüşünün önde gelen varsayımları:

○ Klasik endüstriyel yapı son bulur; iletişim teknolojilerinin yoğun kullanımıyla "enformasyon çağına" ve endüstri-ötesi duruma geçilir. Endüstri-ötesi toplumda eski kapitalist endüstriler ve üretim süreçleri servis ve iletişim sektörlerinin egemenliğiyle geri plana düşer. Bu bir sonuçtur; fakat endüstri-ötesicilerin anlatmadığı asıl gerçek şudur: Aslında, iletişim teknolojileri, kültürel ve ekonomik ağlar ve maddi üretim yapmayan emek üzerine dayanan kapitalizmin gelişmesinin bu safhasında, her ülkeyi kapsayan küresel sermaye birikimi tarzı, emperyalizmin küreselleşen teknelci safhasının tarihsel bir anını anlatır.

○ Toplumda, hizmet ve iletişim sektörleri egemen olur. Bell'e göre (1973:127) endüstri-ötesi toplum hizmete dayanır; önemli olan "çığ kas" (kol gücü) veya enerji değildir, enformasyondur. Bell'e göre (1976), endüstri-ötesi toplum "enformasyon toplumdur". Bu toplumda, yoğunlaşma üretilmiş malların akışından enformasyon akışına kayar. Bu kayışla birlikte güç yapısı da değişir (Barney, 2004). (Örneğin, çelik ve kömür madenlerine yatırım yapan Rockefeller ailesi batır gider; Bill Gates onun yerini alır! Hiç alakası yok! Makro-seviyede düşünürsek: üretim olanaklarının kontrolü ve yönetimini yapan kapitalist sınıf, kitleleri yönetmek için kendine işlevsel olan cehaleti destekleyen "bilgiyi" ve endüstriyel üretim, dağıtım ve tüketim için gerekli olan bilgiyi çok daha yoğun bir şekilde kontrol ve denetleme işine girdi).

○ Enformasyon toplumu karmaşık elektronik enformasyon ve iletişim şebekelerine bağlı olan toplumdur. Bu toplumda kitle iletişimi sadece bir tür enformasyon üretimidir ve artan bir şekilde diğer iletişim akışlarıyla, özellikle ortak altyapılarla (örneğin uydu ve internetle) artan bir biçimde bütünleşmektedir (ayrıntılı bkz: Mattelart, 2003).

○ Endüstri-ötesi toplumda, insanlar daha eğitilmiş, sivil toplum alanında aktif, boş zamanlarını iyi değerlendiren insanlar olur; ekonomik eşitsizlik azalır; küresel ekonomi gelişir; ideolojiden uzak bilimsel gelişme olur (Barney, 2004). Bu masalı yazanlar, post-modern durumun yaşadığı söylenen New York'daki otel ve restoranlarda ve diğer hizmet sektörlerinde çalışan insanların haftalıklarının ne olduğunu ve nasıl zorluklar içinde yaşadıklarını biliyorlar mı acaba? New York'taki "sweat shop" denen yerlerde hiç çalıştılar mı? Hizmet ve enformasyon sektörü emek sömürsünün en hunharca yapıldığı alanlardır. Dünyaları öğrenciler, bilgisayarlar, internet ve projelerden çıkar sağlamayla çerçevelemiş aydınların bolluk ve doyum masalları, kendi bolluk içindeki gerçeklerini meşrulaştırma sahtekarlığıdır.

o Endüstri-ötesi toplumda, üretim ve tüketim "bolluk, eğlence" ve "zevk" için olur. Bu masalın gizlediği gerçeklerin bazıları şöyledir: Endüstri-ötesi toplum denen yerlerde, çalışan sınıflar, kesinlikle ekonomik sorunlarını çözmemişlerdir; kesinlikle temel ihtiyaçlarını düşünme kaygısı ötesine geçip rahatlık içinde zevk ve eğlence ardından koşacak bir pozisyona gelmemiştir. Dünyadaki insanların televizyon denen "kaçış" kutusunda aradığı eğlence ve tüketim ürünlerini kullanmayla aldığı zevk niteliksel bolluğun değil, niceliksel çöplüğün kullanımı ve zevkini anlatır. Daha doğrusu, bu anlatı, süper-sömürü ve sömürünün mitolojisidir. Endüstri-ötesi toplumda kapitalist, sınıf, üretim ilişkileri, sömürü, baskı ortadan kalkar, herkes enformasyonla "karın doyuran" özgür post-modern insan olur. Endüstri-ötesi toplum; "programlanmış, tek boyutlu, kontrolden arındırılmış kapitalist ideallerin ve irrasyonel sömürünün (Barney, 2004) yaratıldığı, yaygınlaştırdığı bir toplumdur.

SÖMÜRGEÇİLİK-ÖTESİ (POSTCOLONIALISM)

Sömürgecilik-ötesi, Avrupa ülkeleriyle modern dönemde sömürgeleştirdikleri toplumlar arasındaki ilişkiyi açıklayan ve bu ilişkinin karakterinin "postcolonialism" (post-sömürgecilik) olduğunu belirten görüştür. Bu görüşte, bazıları sorunu sömürgeciliğin başlangıcından alır, bazıları da sömürgecilik bittikten sonraki durumu açıklamaya çalışır. Franz Fanon, Foucault'un öğrencisi Edward Said, Homi Bhabha gibi kişilerin önderliğinde gelişen bu görüşün üzerinde eğildiği soru ve sorunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Sömürgeciliği ve sömürgecilik-ötesini tarihsel olarak konumlandırma; literatür ve medyada sömürgeci temsiller; sömürgeci cinsiyetin inşası; sömürgecilik ve bilginin üretimi (Said, 1994); antropoloji ve etnografinin sömürgeci bilgiyi ve sınırlarını incelemek için kullanılışı (Steinmetz, 2007); ırk ve öznenin inşası (Fanon, 1952/2008); sömürgeci modernleşmenin karakteri ve sömürgelerde direniş, kimlik, temsil, cinsiyet ve göç (sömürgeciliğin sosyo-kültürel etkileri). Sömürgeleştirme deneyimi, sömürgeleştirenleri etkilerken sömürgeleştirilenleri nasıl etkiledi? Sömürgeci güçler coğrafik alanları nasıl kontrol ediyorlardı? Sömürgecilik-ötesi toplumlarda sömürgeci eğitim, bilim ve teknoloji kalıntıları nelerdir? Bu kalıntılar post-sömürgelerde kalkınma ve modernleşme kararlarını nasıl etkiler? Sömürgeci kontrole karşı direniş biçimleri nelerdi? Sömürgeci eğitim ve dil sömürülenin kültür ve kimliğini nasıl etkiledi? Batı bilimi ve teknolojisi var olan bilgi sistemini nasıl değiştirdi? Sömürgecilerin terk edişinden sonra çıkan post-sömürgeci kimlik biçimleri nelerdir? Sömürgecilikten

kurtulma (decolonization) ne ölçüde olasıdır? İhmal edilen soruların başında şu gelir: Batı tipi formüle edilen sömürgecilik sonrası materyal gerçekleri bir tarafa bırakıp, melezleşme, cinsiyet ve ırk üzerine eğilme neden dersiniz?

Sömürgecilik-ötesinin önde gelen varsayımları:

- Avrupa merkezlilik vardır: Avrupa kültürü, yaşamı, deneyimi ve ideallerinin üstün ve standart olduğuna inanılır. Sömürgecilik-ötesi emperyalizm, çoğu kez Avrupa-merkezliliğe karşıtlığı anlatmada kullanılır.
- Sömürgeciler, sömürgelerini fiziksel olarak terk ederler, fakat yerel kültürün pratiklerini, değerlerini ve inançlarının yerini alan (veya onları dönüştüren, melezleştiren) kültürel sömürgeleştirme devam eder.
- “Sömürgeci yabancılaşma” oluşur: Yerel insan toprağına yabancılaşır; bu sarsıcı deneyimde bireyin kimliği yıpranır, aşınır.
- Bağımlılığa alıştırmış köle, efendisi istemese bile efendisini takip eder; ondan ayrılmaz; devrime karşıdır, çünkü eski düzenin yıkılmasından ve daha kötü duruma düşeceğinden korkar. Bu bağlamda, sömürgecilik-ötesicilere şunu sormak gerekir: Bunun nedeni “sömürgeleştirilmiş bilinç mi” yoksa, sömürgeleştirilmiş bilinci yaratan ve destekleyen kişinin “maddi üretim olanaklarından mahrum edilmesiyle” gelen gerçek mi? Amerikan zencileri serbest/özgür kaldıklarında, onları besleyecek kimse yoktu artık ve kendilerini beslemek için gerekli hiçbir olanaklara sahip değillerdi. Önlerinde tek seçenek vardı: Mutlak kölelikten kurtulan zenciler sermayenin ücretli serbest köleleri oldular. Ücretli kölelik koşullarına karşı direniş de sonradan geldi.
- Oluşan kimlik kaybında, bireyler kimliklerini sömürgeleştiren (Avrupa kültüründen) geçerek tanımlarlar; Sömürgelerdeki özneler sömürgeleştirenin dilini, yediklerini, içtiklerini, giydiklerini, her şeyini taklit ederler: Direniş yerine taklitçilik egemendir (Dobie, 2002).
- Sömürgelerde melezlik vardır: Bu hybrid/melez kültürde çift bilinç vardır. İnsanlar hem kendi hem de sömürgecinin kültürünü birlikte taşıyor. Her iki kültürün öğelerini taşıyan bazı insanlar, kendisini hiçbirine ait olarak hissetmez, kendini evsiz hisseder. Kültür görecedir.
- Öteki ve ötekileştirme vardır. Öteki “bizden farklı, geri ve aşağı” olandır. “Şeytan öteki, sadece geri/aşağı değil, aynı zamanda barbar ve kötüdür. Egzotik öteki, muhtemelen gelişmemiş olması ve doğal durumda olması nedeniyle, kendinde onur ve güzellik olan ötekidir.”¹²⁵

¹²⁵ Aslında, “Ben” olanın dışındaki herkes ötekidir. Bu ötekilerin bir kısmı, çeşitli yakınlıktaki dost “bizlerden” ve “onlardan” oluşur. Diğer kısmı da, çeşitli uzaklıktaki düşman “ötekilerdir”. Benler ve ötekiler tarihsel insan koşulunda oluşturulur (kendiliğinden oluşmaz; özgür bireysel psikolojinin ürünü de değildir).

Sömürgecilik-ötesi anlayış ve incelemeler 1970'lerden beri yavaş yavaş önem kazanma yolunu tutmuştur. Bazıları post-sömürgeciliğin yükselmesini Edward Said'in "*Orientalism*" yapıtıyla (1979) başlatırlar. *Orientalism* yapıtı sömürgecilik sonrası kuramın ilk aşamasını temsil eder. Yapıt sömürgeci anlamların diskorsif ve metinsel üretimi üzerinde durur; sömürgeciliği batılıların diğer ülkeleri inceleme yeteneğine dayanan diskors olarak alır ve amacın bilgi üretmek ve güç biçimi olarak sömürgecilere karşı kullanmak olduğunu belirtir. Batılıların Orient/Doğu anlatılarını gücün kontrol öykülemesi olarak niteler. Batı'nın betimlemelerinde Batı, (Müslüman) doğuyu kendisinin "negatif ötekisi" olarak ele alıp işlediğini ve kendini olumlu anlatılarla sunduğunu belirtir. Aydınlanma ve ilerleme ile ilgili açıklamalarda, Ortadoğu üzerindeki egemenliklerini meşrulaştırırlar. Bu anlatılar Avrupa merkezlidir, emperyalisttir ve ırkçıdır. Said'e göre, Batı dünyası, Doğu'nun gerçeğini temsil etmedi; Ortadoğu ve Asya'yı önyargı, bağnazlık ve ırkçılıkla ele aldı. Geri ve kendi kültür ve tarihinin farkında olmayanlar olarak niteledi. Batılılar kendileri için bu yerlerin tarihini, kültürünü ve geleceğini yazdılar. Said'e göre, bu tür bilgi ve tarih sökülüp atılmalıdır. Sömürgeci bilgi ile sömürgeci güç arasındaki birbirini destekleyen ilişkiyi irdeleyen Said'e göre (1983:4) metinler sosyal dünyanın, insan hayatının parçalarıdır. Said Orientalizmi Foucaultçu çerçevede *discourse* olarak anlar.¹²⁶ Diskorslar (diskorsif biçimler) daima güç uygulamasına bağlıdır. Diskorslar egemen sosyal sistemler tarafından belirlenmiş ve sistemi sürdürmeyi amaçlayan söyleyiş tarzları veya anlam sistemleridir. Diskorslar bir toplumda temsil araçlarını ve tarzlarını kontrol eden ve sınırlayan, sıkı bir şekilde denetlenen bilişim/algılama sistemleridir.

Eleştirel açıklama

Sömürgecilik-ötesi, sosyal bilimciler için "üçüncü dünya" anlayışını ortadan kaldıran veya onun yerine geçen bir yaklaşımdır. Bu görüşünün kaynağı, San Juan'a göre (1995), Asya, özellikle Hindistan ve Filipinler gibi ülkelerde komprador sınıfların ve uluslararası şirketlerin "dikkatlerini çekmek" ve "ilgi elde etmek" çabasındaki entelektüellerdir.

¹²⁶ Said ve Foucault gibilerin yaklaşımında "discourse" asla "söylem" diye bize tercüme edilen anlama gelmez. Foucault'a göre "discourse", bilgiyi inşa etme yoludur, sosyal pratiklerle birlikte, inşa edilen bilgiler içinde ve bilgiler arasındaki ilişkilerde varolan güç ilişkileri biçimleridir. "Discourses" düşünme şekillerinden ve anlam üretmekten daha fazla şeylerdir; "discourses", yönetmek istedikleri öznenin vücudun doğasını, bilinçli ve bilinçsiz aklını ve duygusal yaşamını oluştururlar (Weedon, 1987: 108). Dikkat edilirse, insan-öznenen bahsedilirken bu öznenin "discourses" tarafından yönetildiği söyleniyor. Bu görüş, tarihsel materyalizmi reddeden, tipik idealist felsefe anlayışıdır.

Sömürgecilik-ötesi kültürel incelemeler adıyla gelen bu yaklaşım emperyalist düşünüyü tarzının yansıtıldığı koloncilik-ötesi anlayışını getirir.

Emperyalizm doğrudan sömürgeciliğin çöküşüyle birlikte yeni-sömürgeciliğin koşullarını yaratma ve uygulama işine girdi. Bu girişim, birçok eski-sömürge ve Türkiye gibi eski-sömürge olmayan ülkeler için 1990'lara gelindiğinde büyük ölçüde başarıya ulaştı. Bu süreçte:

(a) kapitalist ekonomik ve siyasal yapı bu ülkelere transfer edildi ve benimsetildi (kapitalist ulus-devlet veya benzer bir yapının kurulması; ardından da bu yapının emperyalist/küresel pazara entegrasyonu);

(b) Bu yapıya uygun biliş, vicdan, duygu ve davranışlar yaratıldı; siyasal, kültürel ve ekonomik elitlere kapitalist ulus-devlet anlayışı benimsetildi (1970'lerin sonuna kadar süren bir süreç); ardından, bu ulus-devletin küresel yapının bir parçası olduğu, bağımlılık değil karşılıklı bağımlılık olduğu, özelleştirme ve devletin işlerini özel şirketlere yaptırmasıyla demokratikleşmenin gerçekleştirilmesi gerektiği işlendi ve benimsetildi (ki bunda da zorluk çekilmedi, çünkü elitler ve yönetici kadroda olanlar kısa zamanda o zamana kadar görmedikleri şekilde "vurgun vurma" ve "zengin olma" olanaklarını elde ettiler).

(c) Bu sırada ulus-devletler içindeki büyük sermaye evcilleştirildi ve uluslararası büyük sermayeyle işbirliğine girmesi sağlandı; çoğu marjinalleştirildi ve küçük taşeron veya ortak haline dönüştürüldü; büyüyen bir kaçıyla ortaklaşa ülkeler yönetilmeye başlandı.

(ç) Bir zamanlar "Yankee go home," "Ortak Pazar'a hayır" diyen ve "bağımsız olmaktan" bahseden siyasal ve kültürel elitlerin ve yöneticilerin, özgürlüğü verilmiş ama kendini gerçekleştirme olanakları ellerinden alınmış serbest-köleler gibi, özelleştirme, neo-liberal uyarılama/uyum, demokratikleşme gibi küreselleşme politikalarına katılmak için uluslararası sermayenin kuruluşlarına "yalvaracak" ve onlara katılmak için kapılarını aşındıracak "öznel çıkar bilincine ve davranışına" sahip olması sağlandı; bu işte, örneğin, kendini üstün gören Avrupalılar Türkiye yöneticilerini o denli hor görmeye başladılar ki, bırakın makro-politikaları, Türkiye'nin dolmuş şoförlerine ve yediği yemeğe kadar her şeyini içeren aşağılamalarla geldiler ve gelmeye devam etmektedirler. Yeni-sömürgeci biliş ve duyarlılığın en önemli karakterlerinden biri de, sömürülenin kendisini ve kendisi gibi koşullarda olanları beğenmemesi, kendinden başkası, öykündüğü öteki gibi olmak istemesidir. Bu nedenle ki, Avrupalılar bizim şoförümüze, müziğimize, yiyeceğimize, giyinişimize karıştığında, bizim ve yöneticilerimizin aklından, "sen önce kendi pis şoförüne, iğrenç müziğine, kötü yemeğine bak; sen banyo yapmayı bilmezken ve pis kokunu parfümle kapatırken, biz banyo yapıyorduk" gibi düşünceler geçmez; bu gibi karşıt yanıtlar asla akla ve gündeme

gelmez. Kendisini kendisiyle özdeştirmeyen, kendine beş para değer vermeyen, kendini Batılıyla özdeştiren ve aynı kölece aşağılanmışlığı kabul eden medya profesyonelleri de, bu aşağılamaya haberleriyle ve programlarıyla katılır. Hangi Avrupalı yönetici, kendi dilinde “açıldı veya başladı” gibi kavramlar dururken, günlük iletişimlerinde “start aldı” kavramını kullanır? Kullanmak ya bir şekilde kelimenin karşıtının olmaması gerekir ya da kendi değerini, kendi kültürü ve yaşam biçiminde değil, başka kültür ve yaşam biçiminde bulması gerekir.

(d) Kendi çıkmazında, bir kısmı “önce Türk’üm sonra Müslüman’ım” diye “ırkçılığa” sarılan ve bir kısmı da “elhamdülillah Müslüman’ım, bu sırada da Türk’üm” diyerek “dine” sarılan küçük sermaye, sürekli baktarken yenileri sürekli onların yerini almaktadır.

(e) Küçük ve orta boyllu şirketlere teşvik politikaları uygulandı; böylece, “demokratikleşme” ve “serbest rekabet” olduğu kanıtlanınsın ve büyük şirketler fason üretim ve ucuz üretim için firmalar bulabilsin ve yerel ürün dağıtım kanalları, kontrol için, açık kalsın.

(f) Kredi kartı kullanımı ve aptalca tüketim artırıldı ve tüketici kitlelerin geleceğinin ipotek altına alınması yaygınlaştırıldı.

Bunlar yapılırken, aynı zamanda, oluşturulmuş üretim, dağıtım, bölüşüm ve tüketim gerçekleri hakkında, eğer çıkara uygunsa, gerçeği yansıtabak biçimde imajlar yaratılır; çıkara uygun gelmiyorsa, yani gerçeği sunmak endüstriyel yapılar için işlevsel değilse, imajlarla gerçek değiştirilir, sahte gerçek yapılır; postemperyalizmin postmodern anlatısına uygun bir şekilde, “her söz sadece gerçeğın olası açıklamalarından biridir” diyerek gerçek reddedilir.

İddiaların aksine, bilgisayar ve internetin gelmesiyle, yeni bir döneme girilmedi, kapitalizm yeni araçlar üretti ve pazar ve biliş yönetimi işini bu yeni araçlarla daha etkili ve kapsamlı bir şekilde yapmaktadır.

Bilinç ve davranış yönetimi ve ilgileri ve dikkatleri başka yere çekme yollarından biri de, makro yapıya ait olan bir şey, örneğın “esnek üretim”, önce kurnazca mitleştirilmekte ve gerçeğın yerine geçirilmektedir, ardından bu kavram, günlük yaşamın her alanındaki ilişkilere taşınarak, her alan ve yerde kullanılmaya başlanmaktadır; bunu yaparken de daima bireyselleştirme ve bireysel psikoloji de kullanılmaktadır.

Sömürgecilik-ötesi görüşte, “ulusal bağımsızlık” veya herhangi bir bağımsızlık savaşı ve mücadelesinin, kısaca sosyal adaletin yerini, kitlelerin ve bireylerin global pazara entegrasyonu, modern olaylara modern kitle iletişimini izleyerek katılma ve modern süpermarketlerde özgürlük ve doyumunu arama alır. Eski Batı hayranlığı ve taklitçiliği yeni kılıflarla sunulur: Batı kültürel ırkçılığı evrensellik kazanır; globalleşme, dünya vatandaşlığı, uluslararası firmaların önemli katkıları herkes için

kurtuluş türküsü yapılır. Bu sırada, dünyanın her yerinde artan sömürü ve yoksulluk, azınlıkların bağımsızlık savaşı ve devletlerin silahlı güçleri tarafından insanların katledilmesi, çalışanların artan enflasyon ve fiyatlar ve artmayan ücretler/maaşlar gerçeği karşısında mücadelesi devam eder; sömürgecilik-ötesi görüş "Birinci Dünya pozitivist-deneyciliğini" kopyalar ve bu görüş Post-Fordizmin yeni kompradorudur (San Juan, 1995; Bhabha, 1992; Hall, 1992; Callinicos, 1994). İletişimde sömürgecilik-ötesini uluslararası iletişim pazarına entegrasyonu ve 1980 ve 90'ların iletişimdeki gelişmeleri "büyük ihsan" olarak niteler.

Sömürgecilik-ötesi görüş, sömürgecilik zamanında "ırk" konusunun baskın olduğunu belirtir ve şimdi "etnik" konusunun önemli olduğunu belirtir ve "etnik" konusuna odaklanır. Etnik konusu küresel ideolojinin vurguladığı ve üstünde durulması için desteklediği konulardan biridir; çünkü böylece dikkatler maddi yaşam koşulları üzerinden "etnik" konular üzerine çekilir ve böylece hem önem sırası değiştirilir ve öncelikli olan bir kenara itilir hem de "etnik kimliklere" odaklanarak böl, birbirine düşür ve yönet politikası gerçekleştirilir. "Sosyal sınıf" kavramı eskinin geçersiz bir kategorisi sayılır. Sanki "etnik" kavramı "çokluğu ve çoğulculuğu" içeriyor gibi sunulur; "etnik" kavramının en önde gelen göstergelerinden birinin "ırk" olduğu saklanır. İddiaya göre, "etniklik" özneyi "güçlendirir" (empowerment); temel "soru kime karşı?" Yanıt: Kendi gibi koşullarda yaşayan "ötekilere" karşı.

Sömürgecilik-ötesinde belirtilmeyen epistemolojik varsayıma göre, post sömürgecilik günümüzde modern dünya sistemindeki uluslar ve halkların çoğu tarafından paylaşılan bir durumdur. Dünya sömürgecilik ve emperyalizm dönemi ötesine geçmiştir. Herbert Schiller (1991) bu tür post-emperyalist bir döneme geçildiği görüşünü reddeder. Aynı paralelde, Arif Dirlik (1994:238), "post sömürgecilik ne zaman başlar?" diye sorar ve kendisi alaylı bir şekilde cevap verir: "Üçüncü Dünya entelektüelleri Birinci Dünya akademisine vardıklarında." Sil (2008) sömürgecilik-ötesini "komprador entelektüellerin koşulu" olarak niteler: Az sayıda Batı eğitilmiş yazarlar ve düşünürler grubu, dünya kapitalizminin kültürel emtia ticaretini çevrede (az gelişmiş denem ülkelerde) yaparlar. Çoğu, Amerikan ve Avrupa üniversitelerinde okumuş Asyalı ve Afrikalı entelektüellerdir. Post-sömürgeci kuram ve edebiyatta bilinen isimlere dikkat edin: Chinua Achebe, Homi Bhabha (post-colonialist incelemelerin süperyıldızıdır; Harvard Üniversitesi Profesörü), Buchi Emecheta, Frantz Fanon, Jamaica Kincaid, Salman Rushdie, Wole Soyinka, Gayatri Chakravorty Spivak (Columbia Üniversitesi profesörü), Aijaz Ahmad, Kwame Anthony Appiah, Bill Ashcroft, Amílcar Cabral, Partha Chatterjee (Columbia Üniversitesi), Rey Chow, Gareth Griffiths, Ranajit

Guha, Bob Hodge, Arun Mukherjee, Aruna Srivastava, Sara Suleri, Gauri Viswanathan, Helen Tiffin, Dipesh Chakrabarty (Chicago Üniversitesi), etc. (Deepika, 2001; Sil, 2008).¹²⁷ Bu kişiler hem kendi ülkelerinin hem de Batı'nın en saygın okullarında okumuşlardır; çoğu aynı anda hem Batı'da hem de kendi ülkesindeki saygın okullarda eğitim vermekte ve araştırma yapmaktadır. Sil'in belirttiği gibi (2008), bu kişiler sömürgecilik-ötesicilik hakkında, Batı dili, sözlüğü ve dil dağarcığıyla konuşmaktadırlar; hiçbiri yerel-metinler kullanmamıştır; dolayısıyla sömürgecilik-ötesi incelemeler Batı'nın ürünüdür.

Sömürgeleştirilmişin kimlik kavramını bütünlük hayalini tutan değil "kimlik" kavramına karşı olana yöneleceği anlatısı da büyük çoğunlukla geçersizdir. Kimlik kavramı kişinin özgürce seçebileceği ve istediği zaman karşı duracağı (güç yapısı ve ilişkilerinden arınmış) soyut bir basitliği anlatmaz. Sömürgeleştirilmişteki egemen yönelim, kendi ve kendinin olana karşıtlık ve beğenmeme, kendini "değerli öteki" (ki çoğunlukla Batı olanla) özdeşleme biçimindedir. Sömüren için sömürülenin kültürü, "denenen, tadılan, kullanılan, doyum elde edilen, tüketilen" "oryantal ötekidir". Bu öteki, farklılık veya farklı doyum arayanın denediği ötekidir: Deneyimlersin ve bu sırada sen hala kendini kendinden geçerek tanımladığın sensin; ötekiden geçerek kendini değerlendirdiğin sensin; değersizleştirdiğin değil. Dolayısıyla, sömüren ile sömürülen arasındaki karşılıklı bağımlılık; sömürülenin sömürüsüne arzuya katılma karakterini taşır; sömürenin de sömürüleni arzuya kullanması demektir. O zaman, "karşılıklı bağımlılık" kavramındaki, "karşılıklılık" sömüren ve sömürülen arasında, sömürenin kendi egemenliğini üretmesi için gerekli olan karşılıklılıktır ve sömürülenin de sömürge oluşunu garantileyendir. Sömürenin kendini gerçekleştirme için, sömürülen gereksinimi zorunludur; sömürülen için ise kendini üretme koşulları elinden alındığı için, kendi varlığını sürdürmek için sömürene bağlıdır. Sömürülenin ortadan kalkmasıyla sömüren yok olur. Sömürenin ortadan kalkması, sömürülenin özgürlüğünü ve bağımsızlığını elde etmesidir (başka sömürge tarafından kölelik ilişkileri içine hapsedilmezse).

Said, *Culture and Imperialism* yapıtında (1993:8) Marx'ın üretim biçimi ve ilişkilerinden hareket eden yöntemine karşı kendi yaklaşımını savunur: Ne emperyalizm ne de sömürgecilik basit birikim ve elde etme (mülkiyet) faaliyetleridir. Her ikisi de güçlü ideolojik biçimler tarafından desteklenir ve teşvik edilir. Said Marksist teorinin epistemolojik ve ontolojik "yetersizliklerini" eleştirmiştir. Tipik bir post-yapısalcı teorist gibi (ve Lyotard ve Foucault gibi) entelektüel veya etiksel "bütünleştiren

¹²⁷ Sömürgecilik-ötesiciliğin eleştirisi için bkz: Miyoshi (1993) ve Dirlik (1994).

büyük öykülemeyi” (örneğin İdealist ve Marksist kuramları) kabul etmez. Buna ek olarak, Said Marksist kuramın sömürgelerdeki ve Arap dünyasındaki emperyalizmi, ulusal elitlerin oluşumunu ve ulusal devrimin başarısızlığını yeterince açıklayamadığını belirtir. *Orientalism* yapısında Said Marx'ın kendisinin Avrupa dışındaki dünyaya olan körlüğünden bahseder. Kültürelcilerin, Fransız yapısalcılarının ve Batılılar tarafından tanınıp meşhur olmak isteyen her “dünyaca meşhur olma umut edenin” yaptığı gibi, Said'in, ilk işi, “discourse” olarak Marx'ı yanlış olarak göstermek ve Marx'ın üretim tarzı ve üretim ilişkilerine yönelen yaklaşımını geçersiz ilan etmek olmuştur. Said gibi umutlular şunu da çok iyi bilmektedir: Herhangi bir sorunu kapitalist üretim tarzı ve ilişkilerine açıkça bağlayan bir kitap uluslararası pazarda yaygın dolaşıma sokulmaz ve bir makale uluslararası indeksli dergide yayınlanmaz.

POSTMODERNİZM VE POSTMODERN KÜLTÜRELÇİLİK

“Postmodern” kavramındaki “post” sözcüğü modern dönemin sonrasına, ötesine geçildiğini anlatır. Bu anlatı gerçekte, akılla, mantıkla, kimlikle, nesnellikle, evrensellekle, evrensel gelişmeyle, özgürlükle, mücadeleyle, egemenlikle, toplum ve toplum değişimiyle ilişkili olarak, aydınlanmacıların, Marksist ve pozitivist yaklaşımların açıklamalarını soruşturur ve artık geçerli olmadığını belirtir. Bu açıklamaların yerine, görece, bir temele sahip olmayan, çok farklılıklara sahip, istikrarsız, belirgin olmayan, sınıf politikalarının yerini kimlik politikaların aldığı, her şeyin esnekleştiği ve sınırların kalktığı, şence oyunun egemen olduğu bir dünya anlayışı sunar. Post-modern anlayışa göre, modernliğin sosyal bütünselliği ve hiyerarşik yapılaşması, küçük parçalara ayrılmıştır. Toplum parçalandıkça, toplumun ve benliğin belli amaçlara doğru kararlı bir şekilde geliştiğini belirten özgürlük, eşitlik ve kardeşlik gibi modernist düşünüyü yerini, benlik ve sosyalin belirsiz, genel birlikten veya uyumdan yoksun olduğunu belirten postmodern görüşe terk etti. Bu değerlendirmeyi şöyle okuyabiliriz: Postmodernlere göre, insan ve toplum moda ve reklam dünyası gibi sürekli değişen ve ne olduğu ve ne olacağı belli olmayan yapıya sahiptir. Bu şahane sözün ötesinde, bu dünya, aslında, milyonlarca dolarlık sermayelerin ve örgütlenmelerin, amaçlı ve planlı iletişim politikalarının egemenliğinde tüketme ve sahip olma hayalleri işlenerek yönetilen bir dünyadır. Post-modernist, kendisinin de içinde olduğu ve rahatça işini yürüttüğü bu hayalleri destekleyen sunumlarla, egemenlik yerine, “her yerde var olma” (çoğulculuk) üzerinde durur; amaçlı politikalar uygulamalar yerine, “şence oyun oynamaya” eğilir.

Önde gelen görüşleri

○ **Teoriler:** Postmodernizm, dünyanın nasıl çalıştığı hakkında her şeyi içine alan kapsamlı öykülemelerin geçerliliğini reddeder: Dünyanın bir betimlemesi bir diğeri kadar iyidir. Bu görüş, “doğru” ve “gerçek” gibi kavramların terk edilmesini getirir (Philo ve Miller, 2000). Doğru ve gerçek yoktur derken, aslında doğru ve gerçeğin olmadığı sözü doğru ve gerçek yapılıdır. Şüpheli postmodernler teoriyi reddederler; hiçbir teori ötekenden daha doğru değildir; teori gizler, çarpıtır, kafa karıştırır, dışarıda bırakır, düzenler ve karşıt güçleri kontrol etmek ister (Rosenau, 1992). Olumlu postmodernistler (affirmative postmodernists; Lyotard, Bauman and Derrida) “gerçeklik” iddiasını reddederek teoriyi reddederler; teorinin ortadan kaldırılmasını değil, dönüştürülmesini savunurlar. Dikkat edilirse, burada çok ciddi bir hata yapılmaktadır: Teoriyi reddeden sözler söylediğin ve açıkladığın andan itibaren, bir teorik insanın diğer teorilerle ilgili meta-kuramsal açıklamalarını yapmış olursun. Yani, teoriyi reddederken, teori sunduğunun nasıl farkında olmazsın? Teoriyi reddederken, kendi sunduğunun geçerliliğini kanıtlayabilir misin?

○ **Toplumsal yapı:** Postmodernlik endüstri ötesi kapitalist toplum yapısıdır. Endüstriyel devrimle kapitalist toplumlar sosyal sınıfları getirdiler. Sınıf sosyal yapının en önemli elemanıydı. Postmodern toplumlarda sınıfın önemi artık ortadan kalkar. Onun yerini yaş ve cinsiyet gibi elemanlar alır. Bireyselleştirilmiş kültürel faktörler merkeze oturtulur. Kişilik bireysel farklılaşmış rollerin ve seçimlerin çerçevelediği Postmodern kültürün çeşitliliğinde oluşur. Ekonomik alanda, Fordizmin yerini Post-Fordizm alır: Fordizmde, dev firmalar kitle pazarları için yarı-kalifiye işgücünü kullanarak kitle-üretim teknolojileriyle kitle üretimi yapıyorlardı. Şimdi Post-Fordizmde, pazar “parçalara” ayrılmıştır. Üretim daha küçük firmalar tarafından yapılır ve artan bir şekilde taşeronlar (sub-contractor) kullanılır. Firmalarda personel bölümleri isim değiştirilerek “insan ilişkileri bölümü” ve ardından “insan kaynakları bölümü” olur. Sendikalar ya ortadan kalkmıştır ya marjinal duruma düşürülmüştür ya işbirliği içindedir ya da fabrika birimleri içinde iş görürler. Siyasal anlamda, modern toplumlar “büyük devlet kurumları” olan ve ekonomik politikalar ve kamu kurumlarıyla ekonomiye çok karışan bir yapıya sahiptiler. Şimdi postmodern toplumlar bunun tam aksine, özel girişime, küçük devlet kurumuna ve ekonomiye karışmamasına ve rekabete dayanır. Kamu kurumları özel girişimlere satılır; devlet klasik sorumluluklarından ve yükümlülüklerinden sıyrılır. Bu kurnaz anlatıyla aslında, özelleştirme ve ademi-merkeziyetçilik politikaları meşrulaştırılmaktadır.

o **Gerçek:** “Bana gerçek olandır”; herkesin kendi gerçeği vardır. Hiçbir şey kanıtlanamaz.

o **Gerçek yapı analizi:** Postmodernizm, “toplumu oluşturan gerçek yapıların analizini” reddeder. Onun yerine imajlar denizinde dünya hakkında kendi anlamlarını inşa eden tüketici bireyler görüşünü sunar.

o **Toplum politikaları ve insan:** Modernleşmede büyük-politikalar (ulus devlet ve parti politikaları) vardı ve insanlar bu politikalara ve bu güven merkezlerine yöneliyordu; postmodernizme göre, bu durumun yerini mikro politikalar, kimlik politikaları, yerel politikalar, kurumsal güç mücadeleleri, yani mikro politikalar ve mikro politikalara yönelme ve güven aldı. (Bu iddia belli bir güç ve çıkar kesiminin kendi ilgisini genel-leştirmesidir. ABD, Batı ve Türkiye artık yerel politikaların, kimlik poli-tikalarının, beldeler ve belediyeler arası rekabetin toplamı olan bir yapıya mı sahip? Hayır. ABD Irak’ı işgal kararına mikro-politikalardan hare-ket ederek mi ulaştı? Postmodernistlerin sunduklarına inanmak için çok özel beyin ve vicdan ister; reklam şirketi sözcüsü veya biliş yönetimi yapan psikolojik savaş uzmanı olmak gerek).

o **Toplumsal kontrol:** Modernleşmede merkezi kontrol ve hiyerar-şik düzen vardı; postmodernizmde merkezi kontrol kayboldu, parça-landı ve yıkıldı; yerine esnek kapitalizm, yassı organizasyon, yerinden yönetim ve katılımcı demokrasi aldı. Postmodernistlerin sunduğu bu uydurular ancak uluslararası firmaların ve ortaklarının kontrol düşleridir. Bu iddiayı açalım biraz: Artık insanların çalıştığı iş yerlerinde hiyer-arşi falan yok (müdür falan yok); onun yerine yatay örgüt var (herkes eşit); devlet kurumlarında da hiyerarşi ortadan kalktı; Türk devleti, her şeyi özel şirketlere satarak kendi kendini yıktı; ABD devleti artık ne Amerika’yı ne de dünya pazarlarını şirketlerin çıkarı için kontrol etme işini bıraktı; çok merkezli oldu; Washington yönetmiyor artık. Uluslara-rası dev şirketler de ne ki, birkaç dev; ama ekonomiyi yöneten ve kontrol edenler yüzbinlerce küçük şirketler! (Bu sözlere inanmak için, ne tür bir beyin gerekir dersiniz?).

o **Zaman:** Şüpheli postmodernistler her tür zaman anlayışını reddederler, çünkü önlere göre, modern zaman anlayışı baskıcıdır, bi-reyleri ölçer ve kontrol eder. (Her şeye yaptıkları gibi, postmodernler zamanı (ve mekanı) insanın örgütlü yaşamından soyutlayarak ele almakta ve şahane uydurular sunmaktadır. Bir mekanı kim, ne için ve ne amaçlarla örgütlüyor; bu mekanda insanlar nasıl eziliyor ve baskı altın-da yaşıyor gibi konular bırakılıp, örneğin “mekanın cinsiyeti” ve “vücu-dun mekan” oluşu üzerinde duruyorlar. Mekan ve zaman hiçbir şeyi kontrol edemez, hiçbir kimseyi ölçemez, hiçbir şey yapamaz; çünkü

“mekan veya zaman” bir soyutlamadır; bir şey yapabilecek özne/aktör değildir. İnsan kendi ve diğerinin zamanını örgütlediğinde zaman sosyalleşir. Baskıcı olan zaman değil, senin gibi bir başka maaşlı-serbest köle kullanarak, seni belli zamanda işe başlatan ve belli zamanda “evine gidebilirsin” diyenlerdir. Postmodernistler zamanın güç ve çıkar yapıları tarafından örgütlendiği üzerinde durmazlar; güzel sözlerle “zamanın (mekanın, teknolojinin) bir şeyler yaptığı uydurusunu yayarlar. Yapan ve yaptıran, direnen ve boyunsunanlar, örgütlü güç ve çıkar ilişkileri içindeki insandır).

○ **Birey:** Modernizmde, kendi bütünlüğüne sahip birey düşünülür; postmodernlikte, bireyde tek bir kimlik ve bütünlük reddedilir; onun yerine, çoklu ve çelişen kimliklerle dolu “merkezden edilmiş ve parçalanmış benlik” duygusunun olduğu iddia edilir. Kaçınılmaz olarak, bu tür bireyin aile anlayışında da, aile sosyal düzenin merkezi birimi ve heteroseksüel ilişki üzerine kurulmuş olarak kabul edilmez; onun yerine, çoklu kimliklerin olduğu alternatif aile kurguları; bu aile heteroseksüel kadar homoseksüel (kadınla kadın, erkekle erkek) beraberlik üzerine kurulur. Postmodernizm, kapitalist üretim tarzı ve ilişkileri içinde ezilen insanlar üzerinde durmaz; ezilen homoseksüeller ve onların kültürdeki varlıkları ve mücadeleleri üzerinde durur. Materyal sömürü ve soygunla yaratılan yoksulluk ve yoksunluk üzerinde durma bir zamanlar hiç değilse, “yoksulluk edebiyatı yapma” diye aşağılanarak, insanların doğruyu söylemesi ve doğruyla ilgilenmesi engellenirdi. Postmodern düşünüşde, örneğin, ücret politikası ve çalışma koşulları konu bile yapılmaz; yok sayılır; ancak bir homoseksüel bir şekilde iş yerinde ezilirse, o zaman “heteroseksüel egemenlik” yerilerek (kapitalist üretim ilişkileri değil) homoseksüellerin davası ardında pankartlar açılır ve medyada ağıtlar yakılır ve suçlamalar yapılır (kesinlikle yapılmasın demiyoruz; yapılması doğru temellere dayandırılmalıdır).

○ **Postmodern kültürel yaklaşım:** Postmodern kültürel yaklaşım 1990'larda kültürel incelemelerin önemli bir bölümünü içine almaya başladı. Örneğin, Baudrillard medya tarafından doldurulmuş “süpergerçek” (hyperreality) toplumun sosyal sonuçları üzerinde durmuştur. Altheide ve Snow (1991) çağdaş iletişimin formatının “gazetecilik, siyaset, spor ve dinin medya dünyasını” belirlediğini incelemiştir. Gitlin, Rishe, Grossberg, Altheide, Fiske ve benzerleri belli medya pratiklerini postmodernist yaklaşımla açıklamaktadırlar.

○ **İletişim ve imajlar:** İletişim ve imajlar “kendin anlam ver takımı” olarak görev yapan metinlerdir. Ya da anlamların çıkarıldığı ve yeniden çıkarıldığı kaynak bankalarıdır. Yani, kodlayanın (gönderen gücün),

kodlamanın ve kodlamanın amacı anlamını yitiriyor; çünkü izleyici ya kodlanmış anlamı ve amacı yan çiziyor ya da ona direniyor. Böylece, izleyici medya tarafından manipüle edilemez veya “uyutulamaz” oluyor. Bu görüş medyanın ideolojik etkisi tezini geçersiz yapar ve medyayı yönetenleri içerik sorumluluğundan azat eder.

- **Alımlama/okuma:** Postmodern kuramcılarının hepsi de çağdaş iletişimi ve imajları “metin” olarak ele alırlar: Ulus içinde ve uluslararasıda çeşitli metinler (medya ürünleri) dolaşır. İnsanlar bunları isteyerek alırlar ve kendi yaşamlarına yaratıcı bir şekilde uydururlar (bütünleştirirler). Böylece hegemonya ortadan kalkar, onun yerini küresel postmodern çoğulcu anlamlandırma ve tecrübe alır. Fiske'ye göre (1992) farklı izleyiciler yabancı hegemonyacı ürünlere kendi yorumcu çerçevelerini getirirler ve metni yeniden yorumlar, böylece direnirler. Dikkat edilirse, postmodern görüşte “direnış kültürü” ve “özgürlük” izleyicinin kendinden kaynaklanan metne kendi okumasını getirmesinde yatar. Chen'in sunduğu gibi (1986) kendi anlam vermelerini kendileri yaparak “direnışin kültürel politikasını kurmak için” medyayı kullanırlar. Yani, “hayaaatın tadını, Coca Cola” sözünü alırlar, karşıt anlam üretirler ve Coca Cola ile hayatın tadını çıkartma yerine, banal bir şekilde Pepsi Kuşağına (Pepsi Generation) veya Cola Turkoculuğa bağlanırlar.

- **Dil:** Postmodernistler dilin temsilsel fonksiyonunu kabul etmezler, çünkü kelimeler ile işaret ettikleri arasındaki bağ keyfidir ve mükemmel değildir. Bazıları daha da ileri giderek sembolsele temsiller dışında gerçek olmadığını ileri sürerler. Böyle olunca algılanabilir her şey potansiyel semboldür. Dolayısıyla, bir metnin anlamı birkaç nedenden dolayı kesin değildir: (a) Bazı metinler kasıtlı olarak üretilmez, dolayısıyla anlamları algılayana bağlıdır. (b) Kasıtlı üretilmiş metinlerin bazılarının anlamı, üretimlerindeki bazı olasılıklı sorunlar nedeniyle, açık değildir. (c) İlk iki durum olsun veya olmasın fark etmez, metin algılamada anlamlar daha sonra üretilmiş raporlarda ortaya çıkabilir. Bu belirsizlikler nedeniyle, iletişim olasılığı ve bunun sosyal davranıştaki rolü daima şüphelidir. Hatta bazı şüphecilere göre sosyal var olmayabilir ve (örneğin eğitim, baskı gibi) toplum eylemlerini meşrulaştırmak için kurulmuş bir kavramdır. Eğer bu iddia doğruysa, sosyoloji akademik bir disiplin değil, siyasal bir projedir. Öznenin çözümlemesini inceleyen sosyal bilim imkansızdır.

Dilsel idealizm ve haddinden fazla kültürelcilikle, medyanın ve imajların üretiminin sosyal koşullarından uzaklaşmıştır. Bu uzaklaşma sonucunda, iletişim sürecini biçimlendiren temel materyal güçler bir yana itilmiştir. Ekonomik belirleyicilik veya ilişki reddedilerek iletişimin siyasal

ekonomik boyutu ortadan kaldırılmıştır. Yükselen postmodern durum ve duyarlılığın koşulları, ki öyle koşullar varsa herhangi bir toplumda, kendiliğinden olmamaktadır: Çağımızın toplumsal üretimine egemen olan örgütlü sermayenin birikim ve yayılma peşindeki amaçlı bir şekilde iletişim araçlarını kullanması ve sürekli imajlar paketlemesiyle oluşmakta ve sürdürülmektedir.

○ **Medyanın gücü:** Postkültürelci kurama göre medyanın gücü kontrol eden medya mülkiyetinde ve profesyonel pratiklerde değil, izleyicilerde yatar. Post kültürel yaklaşımlarda izleyici hakkında ortak görüş daha azdır. Baudrillard'ın "emici" pasif izleyici anlayışından farklı olarak, örneğin diğer önde gelen Postmodernistlerden L. Grossberg ve J. Fiske'ye göre izleyici aktiftir. Fiske'ye göre çağdaş iletişimde çok anlamlılık (çoğulcu içerik ve medya) ve çok anlam verme (izleyicinin aktif anlamlandırması) egemendir. İzleyiciler aktif bir şekilde medya imajlarından kendi anlamlarını çıkartırlar. Postmodern görüşte böylece izleyicilerin özerk olarak kendi anlamlarını kendilerinin vermesi altında yatan toplumsal nedenler bir kenara itilir ve kişinin duyu organlarıyla ve fiziksel arzularıyla ilgili olan alana dönülür.

○ **Medya ve gerçek:** Postmodern görüşe göre, çağdaş medya gerçeği temsil etmez; gerçeği kurar. Medya bir imajı veya bir orijinalin temsilini mekaniksel olarak üretir ve çoğaltır. Bu üretme/çoğaltma o denli ileridir ki orijinal ile kopya arasındaki fark ortadan kalkar. Medya yeni iletişim teknolojileri ve tekniklerle kendi kendilerini canlandırır ve bağımsız olarak sanki kendileri canlı gibi görev yaparlar. Medya dış gerçeğe ait olmadığı için kendini yansıtır ve kendine aittir. Dikkat edersek, iletişim teknolojisi bir bakıma her şeyin yaratıcısı ve yapıcısı olarak Tanrı'nın yerini alıyor. Postmodernizm görüşü teknolojik biçim ve yapı üzerine eğiliş biçimiyle McLuhancı teknolojik belirleyiciliği çoğulculuk ideolojisi içine yerleştirir. En eleştirel veya övgücü biçimle herhangi bir sosyal sorumluluk iletişim teknolojisi üzerine yüklenir. Fakat "teknoloji nereden geldi? Biçim ve kodları kim ve nasıl geliştirdi? Kimin çıkarları, bu teknolojiler, biçimler ve kodlarla gerçekleştirilmekte ve kiminki bastırılmaktadır?" gibi sorulara yer yoktur. Postmodernlikte ortak nosyon, yeni iletişim teknolojileri, enformasyon ve bilginin toplumun yeni organik prensipleri olduğudur. "Hangi bilgi, kim tarafından, kimin için ve ne tür sonuçlarla" gibi sorularla gelen ve toplumdaki güç yapısı ve ilişkilerini ele alan sorular modası geçmiş sorular olarak nitelenir.

Postmodern yaklaşıma göre medya "hava durumu gibi" kabul edilmeli ve ona adapte olunmalıdır. Egemenlik; özgürlük ve kurtuluş bağlamında yorumlanmamalı, değerlendirilmemeli ve eleştirilmemelidir.

Kurtuluş konusu ele alındığında (örneğin Foucault, Lyotard), konu “topyekünleştiren öykülemelerin” (totalizing grand theories; yani hem yapısal fonksiyonalizmin hem de Marksizmin) meta-tanımsal eleştirileri üzerine odaklanılır veya eşcinseller veya kadınlar gibi gruplar üzerindeki heteroseksüel veya erkek egemenliği eleştirilir.

○ **Postmodern kültür:** Postmodern kültür, Lash ve Urry'e göre (1987), “örgütsel karmakarışıklığa uğramış kapitalizmin” sonucudur. Postmodern kültür en başta “kitle aracılı tecrübeyle ve yeni kültürel temsil biçimleriyle” ifade edilir. Postmodern toplum “görülecek şey toplumdur” (Deborah, 1970). “Sanı” ve “aşırı gerçek” ile doyurulmuş kültürel peyzajdır (Baudrillard, 1983). Postmodern kültürde farklı kültürel ve tarihsel durumlardan yağma edilmiş imajlar çokluğuyla doldurulmuş benliğin ve özneliğin sosyal temelleri radikal bir biçimde değiştirilir veya merkezden edilir” (Lash ve Urry, 1987).

Postmodern kültür görüşüne göre, durmadan genişleyen global medya sistemi beklenmedik çeşitte yerel kültürleri, görüşleri, perspektifleri, ilgileri ve çıkarları içine alır ve birleştirir; fakat bunu yine de oldukça tercihli bir şekilde yapar. Bu farklı yaşam biçimlerine erişmenin (elde etmenin) nicelik ve niteliğini büyük ölçüde kısıtlarlar. Dolayısıyla postmodern kültür çelişkili benzerlikler ve farklılıklar karışımı tarafından ifade edilir. Postmodern düşünüyü dünyayı nesnel olarak temsil ettiğini iddia eden bilimin “pozitif biçimine” karşı oldukça eleştirel olarak yaklaşır (Harms ve Dickens, 1996:211).

Kuramın eleştirisi

Rosenau (1993) postmodernizmde yedi çelişki görür:

1. Teoriye karşıtlık duruşu, aslında kuramsal bir duruştur.
2. Postmodernistler irrasyoneli vurgularlar, mantık yerine sezgi ve duyguları öne sürerler; bunu yaparken bol bol, özgürce mantığı ve ussal gerekçelendirmeyi kullanırlar.
3. Postmodernler marjinal olana odaklanılmasını önerir; fakat hücum ettiği üzerine odaklanır.
4. Postmodernizm metinlerarasılık üzerine vurgu yapar; ama çoğu kez metni tek başına ele alır.
5. Teori değerlendirmesinde modern ölçütü reddeden post modernistler, değerlendirme için geçerli bir kriter olmadığını belirttiklerinde, ciddi çelişkiye düşerler, çünkü kendilerinin de değerlendirme kriteri olmadığını belirtirler ve kendi açıklamalarını da geçersiz yaparlar.

6. Postmodernizm modernizmin tutarsızlığını eleştirirler; bunu yaparken, kendileri kendileri için tutarlılık kaidelerini reddederler.
7. Postmodernistler, kendi yazılarında gerçeklik talebini terk ederek kendileriyle çelişkiye düşerler.

Benzer şekilde, (Spiro, 1996) aşağıdaki eleştirileri sunar:

1. Gerçek insan temsillerinden bağımsız bir şekilde varsa, o zaman, postmodernizmin aksine, bu önerme “düşünceden bağımsız dış gerçek” olduğunu destekler.
2. Dil anlam iletir; fakat dil aynı zamanda, dünyada dilden bağımsız olarak var olan durumlar ve nesnelere ilgilidir. Postmodern görüşün aksine, dil iletişimsel ve gönderimsel işlevlere sahiptir.
3. İfadelerin doğruluğu veya yanlışlığı, ifadenin gönderme yaptığı nesnelere veya durumlara ne kadar tekabül ettiğine bağlıdır. Bu “tekabül etme” anlayışı postmodernler tarafından, “özcü” denerek, reddedilir.
4. Bilgi neseldir. Bu, bilginin gerçekliği, bunu söyleyen kişinin cinsiyetinden, kültüründen ve amacından bağımsızdır.
5. Mantık ve rasyonellik süreçler ve yöntemler seti getirir; postmodern görüşün aksine, bu setler araştırmacıların kanıt, geçerlik, güvenilirlik ve muhakemeden geçerek yarışan bilgi taleplerini elde etmesini mümkün kılar.
6. Nesnel ve öznel-arasılık (intrasubjectivity) ölçütü ifadelerin, teorilerin, yorumların ve tüm açıklamaların değerini yargılar.

Garnham'a göre (1990) edebiyat, dil ve film analizinden çıkıp gelen "metin analizi" (kültürel incelemeler), 1980'lerde önce yapısalcı, ardından 1990'larda post-yapısalcı Marksizm'e, oradan da postmodernizme taşındı. İnsan yaşamını belirleyici materyal ve sosyal faktörlerden kaçtı ve referanssız (non-referential) anlam vermeye ve "arzuların özgür oyunu" sahasına götürdü. Bu yaklaşımlar, aynı zamanda, kendi imtiyazlı alanlarında, imtiyazlı sembolik dilleriyle, bu entelektüellerin ideolojisi olarak tasarlandı.

Postmodernist etnografi genresi/türü kendi-kendini doyurup rahatlatan öznelliği teşvik ettiği, bir kültürün anlamlı yanlarını işleme yerine, belli bir küçük kesimine ait tek bir yanını abarttığı için eleştirilmiştir (Bishop, 1996: 58).

Postmodernlik, Jameson'a göre (1991), “geç kapitalizmin kültürel mantığıdır.” Benzer biçimde, Harvey'e göre (1989) “Postmodernlik durumu” ekonominin “yüksek iletişim, enformasyon ve taşıma teknolojileri tarafından bütünleştirilmiş global pazar tarafından oynak birikim rejimi içine tanımlanmış ekonominin Post-Fordist yeniden yapılandırılmasıdır”.

Tarihsizdir. Analizlerinde tarihsel ve yapısal konumlandırma yoktur. Medyanın egemen toplumsal yapılar ve uluslararası çıkarlar için nasıl kullanıldığı belirtilmez ve incelenmez. (Jameson, 1991; Goldman ve Papon, 1994; Harms ve Dickens, 1996). Üretim biçimini görmezlikten gelerek kuram tarihten soyulur; analizin esası olan sosyal iletimin olduğu konum ve koşullar incelemeden kaybolur, dışlanır ve ele alınmaz. Üretim biçimi gibi bütünleştirici projelerden kaçışa (Marksizme) çare olarak çoğulculuk ideolojisine sığınılır. Bu sığınmayla aynı zamanda, sosyal gücün dengesiz dağılımı bir kenara atılır ve görmezlikten gelinir.

Postmodern kültür ve postmodern yaklaşımlar, kapitalist üretim biçiminin ve ilişkiler dünyasının sahte gerçekten çok, sahte imajlarla yapılan yeni "beyin yönetme" eklemeleridir. Bu yeni eklemeler hem sermaye hem de bu eklemelerle belli pozisyonlarda prestij ve yaşam tarzı sürdürenler için oldukça görevseldir. Teknolojiye kendi başına toplumu biçimlendirici karakter vermek ve yarattığı imajları (metinleri) yüceleştirmek için pPostmodernist süsleme ve boyama gerekir. Ayrıca, postmodernistlerin bir metni (bir filmi, programı) inceleme biçiminin karmaşıklığına ve anlaşılmazlığına baktığımızda şaşkınlık elde edilmez: Sanki, postmodern toplumun medya üreticileri akıl almayacak derecede aydın, filozof, bilgili, hünerli ve herkesin üstünde bir zeka seviyesine sahipler; bu nedenle, postmodernistlerin karmaşık ve üstün anlamlandırmalarını bilinçli bir biçimde düzenlemekte ve paketlemektedirler. Sanki, medya, "toplum üstü ve akıl üstü bir entelektüel niteliğe sahip, dolayısıyla medya ürünleri soyutlanarak, kültürelcilerin "dilsel anlamlandırmalar" dünyasının çapraşıklığıyla değer bulmaktadır. Sanki medya, medyayla kendi temsillerinde veya sayısız ilişki kurmamızı isteyen ilişkisiz yerleştirmelerde (örneğin bir açlık haberi, haberin içinde bolluk, yiyecek ve içecek reklamı, haberin ardından, bütün ekonomik sorunlarını çözmüş ve günlük gündemleri bolluk ve lüks içinde, seks etrafında dönen pembe diziler gibi) amaçlı ve planlı bir iletişimi yapan süper-insan veya süper oluşumdur. Tüm bunların aksine, medyada sunulan ürünler, egemen yapıların içinde sosyalleşmiş ve bu yapıların umutlar, engellenmişlikler, ezmeler ve ezilmeler dünyasına entegre olmuş kişilerin, yaşadıkları egemenliği ve mücadeleyi, "patronlarının çıkarına uygun bir şekilde biçimlendirmelerini anlatır. Postmodernizm ve postkültürelcilik, küresel sermayenin egemenliğini eleştirdiği durumda bile, bu egemenliğin ideolojik meşrulaştırıcısı konumundadır.

POST-YAPISALCILIK: GENEL DEĞERLENDİRME

Post-yapısalcılık yapısalcılığın bir sonucudur; bazılarına göre yapı-salcılığa tepki ve bazılarına göre onun devamıdır. Post-yapısalcılık denince akla önce Derrida, Foucault, Baudrillard, Deleuze ve Guattari gibi Fransız post-yapısalcıları gelir.

Post yapısalcı görüşe göre:

- Birey tek ve tutarlı bir varlık değildir; birey çatışan gerginlikler ve bilgi taleplerinden oluşur. Bireyin kendini nasıl gördüğü, anlam vermede (yorumsamada) önemli rol oynar. Yazarın amaçladığı anlam okuyucunun algıladığına ikincildir (önemsizdir).

- Metin tek bir anlama, tek bir amaca sahip olamaz. Her okuyucu metinden yeni ve bireysel amaç, anlam ve varlık yaratır (H. Paul 2006).

- Dil insanı ve sosyal fenomenleri anlamada anahtardır. Dil gerçeğin kurucusudur. Bu iddia yanlış yönlendiricidir: Bu iddiayı öne sürerken de açıkça yapıldığı gibi, birileri kendi öznel gerçeklerini genel üzerinde egemen yapmak için, dil ile sahte imajlar inşa etmektedir. Yani, dil gerçeği kurmaz; birileri dili kullanarak bunu yapar. Dil canlı değil ki, dünyamızı inşa etsin; yaratan dil değil, dili kullanan insandır.

- Gerçek, sadece anlık olarak geçerli kabul edilen “dil oyunudur”; çünkü gerçek konuşmanın her nüansı ile değiştirilir (Murphy 1988:612). Gerçek (doğru) dil oyunlarının sonucudur ve gerçeği (doğruyu) arama bilginin, dilsel haklı çıkarma arayışıdır. Bu kadar uyduru olamaz! Asgari ücret, sömürü, sosyal sigortayı yatırmama, her sabah işe gitme hergün yaşanan gerçektir. Bu gerçek dille üretilmez; örgütlü insan faaliyetiyle üretilir. Bu gerçek, konuşma ile değiştirilmez; sadece, yukarıda yapıldığı gibi “gerçek” hakkındaki imaj/bilgi değiştirilebilir. Gerçeği anlatan kişi dil kullanarak, ya bu gerçeği sahte imajlarla çıkarına uygun şekilde gösterir ya da göstermez. Okuyucu da, bunlardan biri içine düşen veya bunlar arasında bir yere düşen anlamlandırmalar yapar ki bu anlamlandırmalar da sonsuz olamaz; kaç tane niteleme sıfatı varsa, o kadar niteleme yapılabilir. Ücretli-kölenin kendini özgür sanması ve “özgürüm” diye bunu ifade etmesi, onu özgür yapmaz; o hala, sermayenin örgütlediği zaman ve yerde çalışmak zorunda kalan ücretli-köledir.

- Olgular dil dışında anlamsızdır; gerçek hakkında mutlak veya evrensel doğru/gerçek yoktur ve gerçek hakkındaki bilgi asla “final” değildir. Bu da bir başka uyduru, çünkü “insanlar ölür” dediğimde, bu bilgi evrensel bir gerçeği doğru olarak sunmuyor mu, final bilgi değil mi? İnsanın öldüğü evrensel bir gerçek değil mi? İnsanların öldüğünü söylemek evrensel doğru olmuyor mu?

o Post-yapısalcılık, gerçeği “yapısalcılıktan çok daha parçalanmış, çeşitli, müphem ve kültüre özgü” görür. Gerçek öznel; nesnel gerçek yoktur. Bu uyduruyu ve tutarsızlığı irdeleyelim: “Gerçek öznel” dediğinde, sen bir “gerçeği” ifade ettiğini söylüyorsun; yani seninki gerçek ve nesnel oluyor; ardından da, senin söylediğinin de olası anlatılardan biri olduğunu söylüyorsun. Bunu söylediği andan itibaren, aslında nesnel ve evrensel bir gerçeği ifade ettiğini, evrenselliği ve gerçeği reddeder, iddia ediyorsun. Gerçek öznel ise, öznel gerçektir; o zaman, öznel olmayan da gerçektir. Gerçek öznel ve nesnel gerçek yoksa, “ilkbaharda çiçek açar; civciv yumurtadan çıkar; dünya döner; havasız kalırsak, ölürüz” dediğimde, bunların hangisi öznel? Hiçbiri.

o Özne dil tarafından kurulur; sosyal ve dilsel olarak merkezden edilmiştir ve parçalanmıştır (parçalıdır; tek değildir). Yani, özneyi (yani seni) inşa eden dildir. Dikkat edersek, bir sürü güzel laflar, söylenmekte, ama hepsi de güzel uydurular sunmaktadır. Dil, “Ali iyi biridir” diye Ali’yi anlatmaz; Bunu söyleyen Veli anlatır.

o Özne gerçeği yansıtamaz veya gerçeğin aynası olamaz. Eğer bu doğruysa, bu sözü söyleyen postmodernist özne de “gerçeği yansıtmıyor.” Kimse gerçeği yansıtmıyorsa, o zaman ya gerçek yansıtılamaz ya da yansıtılacak gerçek yok demektir. Gerçek varsa, onu yansıtma olasılığı vardır; gerçek yoksa, o zaman, yansıtmadan bahsetmek gereksizdir. “Üşüyorum; 10 saatir çalışıyorum; Evden buraya kadar (15 km) iş aramak için yürüdüm” diyen özne, gerçeği yansıtmıyor da neyi yansıtıyor? Yasayla “asgari ücret 700 lira, bunun 200 lirasını sigorta olarak vereceksin” dediğinde, birileri gerçeği örgütüyor; işçiye “500 lirasını veriyorum; bir de cebimden 200 lira sigortasını mı yatıracam?” diyen işveren, gerçeği kendi öznel çıkarına göre biçimlendiren ahlaksız biri olmuyor da gerçeğin olası açıklamalarından birini mi yapıyor oluyor?

o Kuramlar öznenin kavrayışıyla sunulan temsillerdir ve hepsi de tarihsel olarak ve dille aracılanmıştır (Best & Kellner 1991; Murphy (1988). Post-yapısalcılık “*grand narratives*” ve “*metanarratives*” adını verdiği önde gelen sosyal teorileri reddeder; asılcı/özcü (essentialist) ve temelci (foundationalist) görüşleri kabul etmez.¹²⁸ Çünkü totalleştirici

¹²⁸ Postmodern dilde “narrative” veya “story” dünyanın nasıl işlediğini açıklayan “kuram” anlamındadır. 'Grand narratives' or 'metanarratives' büyük ve kapsamlı kuramlar anlamına kullanılır. “**Totalizing grand metanarrative**” Marksizm gibi kuramları nitelikle için kullanılır. **Essence** (öz) genellikle görünümünün ardında yatan kalıcı ve değişmeyen gerçek anlamında kullanılır. Essentialist buna inanandır. **Foundationalizm** epistemolojik bir tezdır. Bu teze göre, bilgiyi hiçten başlayarak kesinlikle inşa edebiliriz.

düşünce bütün fenomenleri tek bir açıklayıcı kavram altına koyar (Bu geçersiz bir değerlendirme, çünkü teoriler birbiriyle bağıntılı, sistemli ve tutarlı sayısız varsayımlardan/açıklamalardan oluşur).

○ Özcü/asılıcı düşünce dil ve ideolojinin ötesinde veya altında bağımsız bir gerçek olduğunu belirtir. Post-yapısalcılar bunu da reddediler, çünkü dilin dışında gerçek olamaz. Böylece post-yapısalcılar görünen köye bakarken, görünen köyün dilden geçerek var olduğunu anlaşırlar. “Köy yok” dersen, köy yok olur mu? Olmaz, çünkü dille nasıl tanımlanırsa tanımlansın, “köy” dilin dışında var olan bir gerçektir. Sorun, gerçeğin biçimlenmesi ve dilin bu gerçeği neden öyle temsil ettiği.

○ Temelci (foundationalist) düşüncede, anlamlandırma sistemleri insan düşüncesiyle birebir tekabül eden dünya gerçeklerinin değişmez ve problemsiz temsili olduğu belirtilir. Post-yapısalcılar bunu reddediler. Düşüncelerin ve dilin dünya gerçeklerini olduğu gibi yansıttığını iddia etmek elbette doğru değildir. Öyle olsaydı, sahte ideolojiden, biliş yönetiminden, beyin yönetiminden bahsedemeydik; çünkü düşünceler ve dil gerçeği yansıttı. Yansıtmadığı için tüm bu tartışmalar var.

○ Post-yapısalcılar aydınlanma düşüncesinden ve idealist felsefeden gelişen insan düşüncesini reddediler. İnsanı ortadan kaldırırlar ve onun yerine kültürden ve diskorstan geçerek biçimlenen “özneleri” yerleştirirler: İnsanlar kültürel ve diskorsif/söylemsel olarak inşa edilmiş sembolik varlıklardır. Böylece hepimizin tanıdığı sosyal bir varlık olan “aktif izleyici” yerine, kesintisiz çözümlenmelerle yaşayan daha aktif “özne” konur. Örneğin, bu özne, “ben özgürüm” diye, görüntüsüyle ve ideolojisiyle Anadolu’nun kırlarını ve beyinlerimizi kirleterek cep telefonuyla konuşup duran “özgür kızdır”. Keşke sembol yiyerek geçinebilseydik; fiziksel ve sosyal varlığımızı sembollerle besleyerek yaşayabilseydik. “Sermaye” bir semboldür; fakat kendisi gerçek değildir; ama işaret ettiği özne-insan gerçektir ve sembolün dışında vardır; sembolden geçerek sömürsünü yapmaz; sömürsünü sürdürdüğü egemen materyal ilişkilerden geçerek yapar. Sembollerden geçerek biliş ve davranış yönetimi yaparak, bu sömürüyü destekler.

Özne kültürel anlamlar ve pratiklerden geçerek yaratılır ve kültür temelli anlam sitelerinde, örneğin aile üyesi olarak, yer alırlar. Her anlamlandırma sitesi farklı dil kullanımı, farklı ben şekillenmesi, farklı değer ve enerji, farklı sosyal pratiklerine sahiptir. Dikkat edilirse, günlük dille veya bilinen sosyolojik veya psikolojik kavramlarla anlaşılır şekilde gerçeği açıklama yerine, anlam siteleriyle ve bu kültürel sitelerdeki konumlandırmalarla insan ve toplumu ve ilişkileri açıklanmaktadır. Bu siteler üretim biçimleri ve ilişkileri tarafından tarihsel olarak oluşmuyor; kültürel anlamlardan ve pratiklerden geçerek şekilleniyor ki bu yanlıştır.

Bütün anlamlar metinseldir (textual) ve metinlerarasıdır. Metnin dışında gerçek yoktur. Bildiğimiz her şey işaretlerden geçerek inşa edilir, diskorsun kurallarıyla yönetilir ve diğer metinlerle benzerlik, anırttırma ve tekrardan geçerek ilişkilidir. Her metin diğer metinlere ilişkisi içinde vardır.¹²⁹

Metinler “artı anlamlara” sahiptir. Bu nedenle farklı okumalar kaçınılmazdır. Bu “artı” dil ve retoriğin çoğulcu doğasında yatar. Hayır; metnin artı-anlama sahip olması, ilişkideki tarihsel, duygusal ve şimdi bağlamları nedeniyledir. Bu nedenle, bir sözün anlamı, sözün kendisinin dilsel anlamı ötesinde anlamlara sahiptir, bunun nedeni dil değil; insan ilişkisinin birçok bağlamsal karaktere sahip olmasıdır.

Post-yapısalcılığa göre, insanlar dil, diskors ve ideoloji dünyasında yaşarlar. Dil, diskors ve ideoloji insanların varoluş ve anlam duygusunu inşa ederler. Bu genellikle doğrudur, fakat her zaman değil: Bazen hissettiklerimizi, hiçbir kelime, dil veya düşünce asla anlatamaz. Varoluş duygumuz, dil olduğu için var değildir; varoluş duygumuz varlığımızla hissettiğimizdir.

Diskors bir materyal pratiktir. İnsan (tarihte değil) “tarihselcilikte” köklenir ve vücuttan geçerek yaşar. Tarih nesnel olarak varolan ve bilişsel olarak hazır gerçeği ima eder. Tarihselcilik tarih olarak düşündüğümüzü değişen, bir yere yerleştirilmiş ve göreceli olarak düşünür. Diskorsun üretimi, dünyamızı bilme yolumuz, belli sayıda süreçler ile örgütlenir ve dağıtılır. Tarihin evrimi veya neden-sonuç akışı yoktur. Ne olursa şansla olmaktadır (Foucault).¹³⁰

Eleştiri

İnsan yerine ifade aracı olan dili ön plana çıkartan dilsel yapısalcı yaklaşımların açıklamalarında, toplumsal üretim bağı değişen oranda ortadan kaldırıldı. Tarihin ve tarihini yapan insanın yerini yazılı, işitsel veya görsel metnin yapısının incelenmesi aldı. Üretim ilişkisi ve sınıf kavramı ortadan kaldırarak, metindeki ilişkilere eğilip anlamlandırma yoluna gidildi. Sosyal süreçlerden kaçış ve metni sosyallikten soyutlama dilsel yapısalcılığı gerçeği yakalamada büyük ölçüde kısıtlıdır. Örneğin, Foucault ve post-yapısalcıların çarpıcı gelen eleştirel açıklamaları tarihten yoksundur ve “güç” kavramının nerede yattığını ve nerede konumlandığını ya açıklamazlar ya da “her yerde” olduğunu belirtirler. Gill'e göre (1984), örneğin Baudrillard, “şifreyi/kodu” ekonomi, siyasal,

¹²⁹ “Metinlerarasılık” denir, fakat çok ender olarak metin/söylem analizlerinde metinlerarasılık vardır; tek metni “okurlar,” “yorumsarlar”

¹³⁰ Şans kavramı binlerce yıldır hurafelerle beslenenler için üretilmiştir.

ideoloji ve kültürün önüne koyar. Şifre insanı ve yaşamı belirleyen birim haline dönüştürülür ve toplumsal gerçekler dilsel yapılara indirgenir. Bu incelemeler ve sunumlarda insan tümüyle insan gerçeğinden kopartılır, ilgi merkezinden kovulur ve onun yerine "metin" olarak nitelenen ifade edilmiş şekli alır. İfade edilmişin (metne dönüştürülmüş diskorsun) merkeze alınmasıyla insan tarihi, örneğin sinema film şeritlerinde okunan, metinler tarihi yapılır. İnsan ilişkisi film şeritleri içindeki ve arasındaki metinsel-bağımlılık olur ve metinsel-karşılıklı-bağımlılıkla açıklanır. Bu metin, düşünce olduğunda, insan tarihi düşünceler tarihi olur.

Daha önce hiç değilse, üretilen bir bilişsel ürünün "egemenlik içinde yapılandığı" veya "içeriğinin belli egemen düşünsel yükü doldurulduğu" kabul ediliyordu. Post-yapısalcılık ve diğer post'larla birlikte, bu da reddedildi ve bu tür diskorsla gelenlerin geçersizliği ilan edildi. Bunu ilan edenler, ilginç bir şekilde kendi sundukları düşünceyle de çelişkiye düşmektedirler. Onların temel yaklaşımına göre, her açıklama (okuma) olası okumalardan biridir; dolayısıyla, "ürünün egemenlik içinde inşa edildiğini" söyleyenin de geçersizliğini ilan edilmesi yerine, onların da açıklamalarının, "olası açıklamalardan biri" olduğunu söylemek gerekmez mi? Söylerseniz, bu olası açıklamalar üzerinde de durmayı meşrulaştırırsınız ki, bu tür açıklamalar zaten istenmeyen açıklamalardır; dolayısıyla, bu açıklamaları dışarıda bırakmanın yolu, onları olası açıklamaların bile dışında bırakmak ve baştan gereksiz veya geçersiz olarak ilan etmektir.

Dilsel anlamlandırmalar ve metin incelemesi metinde değil toplumda yaşayan insanın üretim biçimi ve ilişkilerinin içinde, bu üretime ve ilişkilere bağlanarak, bu üretim ve ilişkilerle birlikte ele alınarak doğru anlamlandırılabilir. Elbette insanı ürettiklerinden geçerek belli ölçüde anlayabiliriz. İnsanı kendini üreten veya üretilen bir metin olarak da ele alabiliriz. Fakat bu metni (insanı) okumayı dilsel ifadeler ve yapılar içine indirgediğimizde, "dil dışında gerçek yoktur" varsayımına ulaşırız. Yaşamayan (dil) yaşayanın (insanın) yerini alır. Yaşamayan yaşayan olur ve hem kendini hem de insanı metinsellik ve metinler-arasılık içinde sürekli belirler ve yeniden-belirler. Kapitalist süreçlerden geçerek "yabancılaşan" insan, Postmodern yapısal anlatımlardan geçerek ortadan kaldırılır. Böylece otomasyonla bile emeğe muhtaç olan ve emeği üretimden atamayan kapitalizmin yapmak isteyip yapamadığı, söylemle veya diskorsla, yani faaliyetin açıklanmasıyla (bilinç yönetimiyle) yapılır.

EMPERYALİZM-ÖTESİ (POSTEMPERYALİZM)

Emperyalizm-ötesi görüşü, ilhamını 20. yüzyılın sonlarında uluslararası firmaların küreselleşmesinden alan ve çağdaş kapitalizmi açıklamaya çalışan bir teoridir. Bu teori, modern firma teorileri ve sınıf analizine dayanan toplum teorileri olmak üzere iki temel kaynaktan beslenir.

Emperyalizm-ötesinin önde gelen görüşleri:

- Hard ve Negri'ye göre, "emperyalizmin modası geçti" ve sınıflar, ülkeler veya halklar artık tarihin konusu/öznesi değildir; onun yerini birey aldı (Amin, 2005). (Hayır; tarih boyu sınıflar veya egemen gruplar tarihin öznesi olmuştur ve kitleler de egemenin düzeninin üreticisi (tutucusu, savunucusu, yapıcısı) olmuşlardır. Emperyalizm Hardt ve Negri gibiler için "moda" olabilir, ama sosyal bilimler için belli koşullardaki ilişki biçiminin adıdır; modası geçmesi için "emperyalizm" denen ilişki biçiminin ortadan kalması gerekir ki böyle bir şey yok; emperyalist ilişkilerin sürdürücüleri kendi ilişkilerinin sürdürülebilirliğini sağlama yolları geliştirmekte ve kullanmaktadır: Emperyalizm çok daha yaygınlaşarak ve yeni örgütlenmeler ve ilişki ağlarıyla devam etmektedir. Sorulması gereken ilk soru şudur: Kim ne amaçla tarihin öznesi olarak, sınıfı veya sınıfsal yapılar içindeki bireyi değil de, sadece cinsiyet, homoseksüellik ve etnik grup gibi kimlikler içindeki "bireyi" ele almaktadır? Şimdiye kadar tarihi yazanlar/yazdıranlar kim için (hangi güçler için) nasıl yazıyorlardı ve şimdi hala aynı güçler için nasıl yazıyorlar? Geçmişin sarayları ve kiliseleri için "bilgi" üreten ve sarayın ve kilisenin çıkarına aykırı bilgi üretilmesine engel olan "saray ve kilise aydınları", şimdi kapitalist kurumlar ve şirketler için bilgi (savunma, eleştiri ve cehalet) üreten "karnı tok sırtı pek" serbest-köleler olarak iş görmektedirler.

- Emperyalizm doğrudan kontrol anlayışı geçmiş bir yönetim şeklidir: Uluslararası firmalar, güçlerini uygulamak için, gittikleri yerde metropol devletlerin doğrudan kontrolüne gerek duymazlar. Bu şu anlama ise çok doğrudur: Artık kontrol, çok etkili bir şekilde, diğer ülkelerin yöneticilerini çıkar işbirliği ve tüketici kitlelerini de tüketim tercihleri ve kudurmuşluğu yoluyla yapılmaktadır; beyinlerin ve vicdanların biçimlendirilmesi yoluyla. Bu biçimlendirmede, örneğin Amerika ve İran'ı bölmek ve seçimlerde ve seçim sonrasında sorunlar çıkartmalarını sağlamak, sonunda Batı'ya boyunsunan bir İran yapmak için, milyonlarca dolar dağıtarak "satın alma" oldukça "teşvik edici" olmaktadır."

- Klasik emperyalizm artık görülmez oldu, onun yerini, oynak ve esnek siyasal politikalar ve askeri güçle "hegemonyayı uzaktan uygulama" aldı. (a) Bu uydurudaki, "hegemonyanın uzaktan uygulandığı" kavramı yanlış; günümüzdeki ekonomik ve siyasal pazar egemenliği,

dün olduğu gibi “yerinde” uygulanmaktadır. Sadece emperyalistlerin/sömürgecilerin askerleri ve doğrudan idaresi orada değil; sömürgecilerin askeri yerine yerel asker ve polis bulunmaktadır; sömürgecilerin idarecilerinin yerini, sömürgeler için yöneten yerel yöneticiler almıştır. Dolayısıyla, hegemonya “içten katılımı” sağlanmaktadır. (b) Hegemonya bu “içten fethedilmiş” yerlerde üstesinden gelinen küçük sorunlarla sağlanmaktadır; fakat “içten fethedilmiş oldukları halde, yönetici sınıfları arasında oyunun kurallarına riayet edilmeyen yerlerde ciddi sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Örneğin İran, Irak ve Afganistan örnekleri ve birçok yerde desteklenen ve sürdürülen etnik iç savaşlar, bu uzaktanlık, esneklik ve “modern dönemin müdahaleciliğin” yerini “postmodern müdahalecısizlik” aldığı gibi iddiaların pek de geçerli olmadığını göstermektedir. Zaten, klasik politikada önce baskıyla ikna gelir; bu çalışmazsa, ordunun idareye el koyması ya da ABD ordusuyla işgal eder. Buna bilinmeyen, yeni bir örnek, İngilizlerin İran’ı 2003’te işgal planları verilebilir.

- Post-emperyalizm, uluslararası firmalarla ulus-devletlerin bu tür buluşmasıyla gelen yüksek seviyedeki entegrasyondur. (Aslında gerçek şöyle değil mi: Yeni-sömürgecilik ve emperyalizmle gelen yönetimde, yerel güçlerle ortak bir şekilde yönetim yürütülmektedir; eğer yerel güçler, herhangi bir nedenle kontrolden çıkarsa, Saddam’a yapıldığı gibi, emperyalizmin orduları yerele girerek işgal eder; kendilerine uygun bir yapı oluşturduktan sonra çekilirler).

- Uluslararası sınıfların birleşmesinden global bir burjuvazi oluşmuştur. Bu gelişmeyle, kapitalist olduğu kadar sosyalist prensiplere uygun bir biçimde kurumların ve kamu politikalarının gelişmesi aynı zamana rastlar (Bartolovich, 2003). Dikkat edilirse, post-emperyalist teoride sınıf biçimlenmesi, üretim tarzına değil, güç ilişkileri temeline dayanır. Geleneksel sınıf analizinden hem bu nedenle hem de tarihsel üretim biçimleri farkını ortadan kaldırmasıyla ayrılır.

- Uluslararası yatırımlar artmış; pazarlar ve hammaddeler üzerindeki tekeller gelişmiştir. Dünya dev şirketler (conglomerates) tarafından kontrol edilmektedir. Bu zaten, kapitalizmin temel karakterlerinden biridir ve beklenendir. Bu dev şirketler daha da devleşecek ve dünyaya egemen olanların sayısı azalacaktır. Bu da bize, yeni bir “post” duruma geçildiğini anlatmaz. Emperyalizmin kontrolünü, etkisini ve kapsamını yaygınlaştırdığını anlatır.

- Sovyetlerin çökertilmesiyle birlikte dünya sistemi tek kutuplu dönmüştür. Bu doğru, ama Sovyetlerin varlığı, asla emperyalizmin varlığının bir nedeni değildi; Sovyetlerin yokluğu da, asla emperyalizmin yokluğu veya yeni bir emperyalizmin geldiği anlamına gelmez.

- Amerikan egemenliği gerilemiştir; Japonya ve çevresi gelişmiştir.
- Militarizm artmıştır; askeri müdahaleler, ABD kontrolünde küreselleşmiş savaş makinesiyle yapılmaktadır. Bu bize, gücün gücünü gösterir; emperyalizmin dönüştüğünü ve farklı aşamaya geldiğini değil.
- Bilimsel üretim ve teknolojik bilginin (özellikle enformasyon teknolojilerinde, elektronikte ve biyoteknolojide) küresel tekelleşmesi ve kontrolü geldi: Hollywood, Silicon Valley, Wall Street, NASA ve Pentagon imajların, yüksek teknolojinin, finans kapitalin ve askeri gücün üretimine, dağıtımına ve yeniden-üretimine dayanan siyasal ekonominin ikonlarıdır.¹³¹
- Postemperyalizm uluslararası (transnational) esnek kapitalizmle ortaya çıkmıştır. Bu iddia, post-Fordizmin uluslararası pazara taşınmış şekli ve bu şekilde bağımlılık ilişkilerinin yeniden tanımlanmasıdır.
- Postemperyalizm, post-Fordist kitle üretim tarzına dayanır. Bu iddia büyük ölçüde doğrudur; fakat yanlış olan post-Fordizmi belirleyen öğelerin “şahane uydurularla” pozitif renklerle sunulmasıdır.
- Post-fordist yapıda, üretim ve dağıtım yeri gerektiğinde kolayca değiştirilmektedir. Böylece, kullanılıp bitirilen ve talan edilen bir yer terk edilip, bir başka talan edilecek yere kolayca gidilmektedir.
- Esnek üretim, esnek kapitalizmle örgüt yapıları ve iş yapış biçimi hiyerarşik katılıktan, yassı ve networklerin olduğu postmodern şekil aldı. Bir diğer anlatıyla, “hiyerarşik yapılar kırıldı ve esnek üretimle, örgütler sürekli olarak çözülen ve yeniden birleştirilen networkler şekline dönüştü. Bu olanların aslı şudur: Kaliteli işgücü olan yönetim kadrosundan işçilere kadar herkesin iş garantisi ortadan kalktığı; herkesin kolayca işten çıkarıldığı; sendikalaşmanın ortadan kaldırıldığı; çalışanların haklarının elinden alındığı; maliyeti azaltmak için taşeron ve fason şirketlerin kullanıldığı bir yapı oluşturuldu.
- Kültürlerarası “etki” artık tek yönlü değildir. (Bu iddia da geçersizdir: hangi ABD radyosunda Türkçe müzik çalıyor ve hangi Amerikalı Türkçe müzik için açlık hiss ediyor? Hiçbiri. Ama Türkiye’deki radyoların çoğu yabancı müziklerle dolu. Hangi Amerikalının T-Shirt’ünde Türkçe bir slogan yazılı; Türkiye’deki t-shirtler, defter kapakları, çocukların çantalarından dükkanların isimlerine kadar her şeyde İngilizce egemen. Bu egemenlik karşılıklılığı mı anlatıyor: Kaç ABD öğrencisi üzerinde Türkçe sloganların olduğu bir eşya ister? Hiçbiri).

¹³¹ Avrupa Birliğinin “Çerçeve Programları”, bilimsel araştırmanın, bilginin kontrolü ve dolaşımının, fiziksel olarak göç ettirmeden yapılan beyin göçünün de yapıldığı örgütlenme ve faaliyetlerdir.

o Artık çağdaş “kimlikler istikrarlı değildir.” (Aslında, kitleler hala binlerce yıldır kullanılan inançlarla, ahlaki belden aşağısıyla tanımlayan anlayışla ve hiçbir şeyi olmayanların soyut sahiplik hisleriyle yönetilmektedir. “Kaypak kimlik” bunları yazanların kendi kaypak kimliklerini genelleştirmeleridir. Hangi kimlikten bahsediyoruz? Tüketicinin tüketim maddesi seçme kimliğinden mi? Hangi tüketici (olanakları izin verdiğinde), yabancı bir ürün yerine, yerli bir ürün seçer? Diğer bir deyimle, olanaklara sahip olan tüketici, rüzgarın esişine göre, bazen onu, bazen bunu, bazen şunu mu seçiyor? Yanıt: İçtiği sigara markasını her hafta değiştiren var mı? Tüketim alanında bile kaypaklığın az olduğu insanlık durumunda, konu siyasal, inanç, gelenek ile ilgili olduğunda, kaypaklık, kaypaklığı iddia eden akademisyenin kaypaklığını anlatır sadece).

Eleştirel açıklama

Elbette ilk sorulacak soru dünyada hala insanlar emperyalizmin koşulları altında yaşarken post-emperyalizm iddiasının anlamının ne olduğudur. Post-emperyalist yaklaşımın bu soruya cevabı, emperyalizmi oluşturan koşulların artık ortadan kalktığıdır. 1990 ve 2000'lerin dünyası, çok yakın geçmişin yeniden anlamlandırılmasını belli alanlardaki, özellikle iletişim alanındaki gelişmelere bakarak, evrensel niteliksel değişimler olarak sunulmaktadır. Bu görüşün aksine, medyanın büyümesi, şirketlerin küresel alanda yaygınlaşarak etkilerini artırması, küresel emtialaştırma, devlet ve hükümetlerin rollerinin uluslararası pazar çıkarları yönünde biçimlenmesi, emperyalizmin-ötesine (veya sömürgeciliğin-ötesine) geçen bir kopuşu anlatmaz. Medya büyümesi, şirketlerin gücünün artması, medya çıkar ve stratejilerinin özelleştirmeyi gerçekleştirmesi ve kamunun kültürel biçimlerinin gerilemesi, emperyalizmin (veya sömürgeciliğin) bitişini değil, gelişmesini anlatır. Şirketlerin toplumsal etkinliklerle yaşamın her alanına uzanmaları ve kültürel yaşamın metalaştırılması (değerinin parayla ölçülmesi, emtia biçimine dönüştürülmesi) yeni bir olgu değildir. Bu durumun materyal temelini, ekonomik küreselleşme ve bunun özelleştirme ve deregülasyonla özgürlük, serbest ticaret, demokratikleşme, globalleşme, evrenselleşme ve karşılıklı bağımlılık olarak gösterilmesi de herhangi bir “öteye geçiş” anlatmaz; kontrolü perçinleme yollarını anlatır.

1990 ve 2000'lerin dünyası, kapitalizmin tarihsel gelişmesinden kopmayı anlatmaz; emperyalizmin küreselleşmedeki sürekliliğini ve bu süreklilikteki değişimleri ifade eder. Bu değişimler, kesinlikle kapitalist üretim tarzı ve ilişkilerinin temel değişikliklere uğradığı demek değildir. Dolayısıyla, kavramların önüne “post” koyarak yapılan sunumların, teknolojik araç yeniliklerinin ve gelişmelerinin ötesinde, üretim ve ilişki

biçimlerinde niteliksel değişikliklerle ilişkisi olmadıkça veya sahte mitleştirme seviyesinde kaldıkça, ideolojik sahte-bilinç sunumu ötesine gitmezler. Schiller'in belirttiği gibi "yok öyle bir şey!" Marksizm-sonrası yine Marksizm ve emperyalizm-sonrası yine emperyalizmdir. Ne Marksizmin ne de emperyalizmin "ötesine" geçildi. Ne Marksizm'in temel kuramları ne de emperyalizmin temel amacında ve üretim biçiminde her ikisini de tarihe gömecek bir gelişme ve değişim olmadı. 1990'lar ve 2000'lerde dünya Amerikan kültürünün, özelleştirme ve deregülasyonla getirilen örgütlenme biçiminin egemenliği altına girmeye devam etmektedir. Bunun yanında, teknolojik ve ekonomik kontrol ve sermaye artık Amerikan olmaktan çıkmış ve Avrupa ve Japon dev sermayeleriyle pazarları paylaşmak zorunda kalmıştır. Sadece pazarları paylaşmamakta, medya ve iletişim ürün (programlar, filmler vb.) pazarını ve teknolojik ürün (araç) pazarlarını da kaptırmaktadır. Fakat bu değişim asla ABD ve Batı sermayesinin kaybettiği anlamına gelmez, çünkü bu sermayeler, kendi firmaları dışında, her yerde ve alanda yatırımlarını genişletmektedir. Bu değişim, emperyalizmin temel karakterinde veya sermayenin karakterinde olan bir değişim değildir: Sermaye sahiplik anlamında ulusallıktan çıkmaktadır; fakat aynı zamanda, sermaye baskıcılığını ve politikalarını gerçekleştirme ve sürdürme aracı olarak, ulusal birimlerin siyasal ve askeri güçlerini kullanmaya devam etmektedir. Amerika gibi birkaç ülkenin silahlı kuvvetleri emperyalizmin hem ilgili ülke hem de genel dünya çıkarlarını koruması için beslenirler. Bu ülkeler dışındaki silahlı kuvvetler emperyalist bağımlılığın sürdürülmesine karşı olan direnmeleri ve mücadeleleri, o ulus içinde yok etmek amacıyla vardır. Bağımlı ülkelerin silahlı güçleri, o ülkelerin milli burjuvazisi denilen ve dış sermayeyle zorunlu iş birliğine giren sermayesi gibi, küresel pazar sisteminin içteki baskı organıdır. Bu silahlı güçler, sermaye kadar olmasa bile, bağımsızlık ve ulusal karakterlerini giderek yitirmektedirler; bu güçlerin ulusallıkları sadece ordularının insan gücü yapısında ulusun insanını kullanmaktan öte çok az gider: Hem egemen çıkar yapısıyla, hem emperyalist güçlerin şantajıyla, hem materyal çıkarıyla hem de çıkarlarıyla örtüşen biliş yapısıyla, egemen küresel politikalara boyun sunmak durumuna düşürülmüşlerdir.

Emperyalizmde, birbirine potansiyel olarak veya halihazırda düşman olan imparatorluklar vardır; bu imparatorluklar doğrudan yönettikleri sömürgelerdeki hammaddeleri ve diğer zenginlikleri, ihracat pazarlarını, yatırımları kontrol ederler ve genişleme fırsatları ararlar. Günümüzde, bu işte IMF, IBRD, GATT gibi kuruluşlarla hem sömürülen siyasal ve ekonomik pazarların koşulları denetlenir hem de emperyalist güçlerden birinin tek başına tekel kurması girişimini (Aslında ABD

egemenliğini kırma girişimini) engeller. Dolayısıyla, emperyalist güçler uluslararası siyasal, yasal ve ekonomik kuruluşlardan geçerek aralarındaki ilişkiyi, rekabetin kurallarını belirleyerek düzenlerler. Bu düzen İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, ABD önderliğinde, Birleşmiş Milletler ve sonradan kurulan diğer kuruluşlarla, savaştan galip çıkanların egemenliğini sürdürmek ve perçinlemek için kurulmuş bir düzendir.

Bu gelişmiş emperyalizmde, eskiden olduğu gibi aynı emperyalist güçler (Amerika, Avrupa ülkeleri, Japonya), onlara katılan yeni güçlerle (Rusya ve Çin) pazarda pay artışı yarışı yapmaktadır. Değişim, sömürünün ve kontrolün daha kolay sağlanması ve emperyalistlerin devletleri arasındaki sürtüşmenin azaltılması ve "pazar kontrolü ve rekabeti üzerindeki "centilmenler anlaşmasının" mükemmelleştirilmesi için yapılan eklemeler ve gelişmelerden oluşmaktadır. Emperyalist devletler, sermayenin uluslararası hem belli pazarları kontrol eden hem de pazarlarda ciddi sorun çıkarmadan, oyunun kurallarına göre rekabet eden ve ortaklaşa iş yürüten gelişmiş yapısının devletleri olma için değişime uğramaktadır. Fakat bu değişim asla, ABD'nin veya İngiltere devletinin çözülmesi anlamında değildir. Tam aksine, yönetimiyle (Washington) ve ordusuyla (Pentagon) çok daha etkili ve güçlü olma yolları aramaktadırlar. Bu yollar, elbette küreselleşme ideolojisi ve politikalarında diğer devletleri "küresel-yerellik" politikalarıyla güçsüzleştirme, etkisini azaltma; bunu, "ulus-devlet eriyip gidiyor" gibi anlatılarla desteklemektedir. Ulus-devletin eriyip gitmesi demek, küreselleşmenin birkaç devletin yönetimi altında dünyayı kontrol etmesi demektir. Ulus-devletin çöküp gitmesi, kapitalist sermayenin en büyük düşü olan tek siyasal yönetimin (tek dünya devletinin) gerçekleşmesi demek. Bu düş yeni değildir; Bu düşün peşinde, Cengiz Han, Yunanlılar, Romalılar, Osmanlılar da epey katliamlar yaptılar. Ama onların katliamlarının toplamı, kapitalizmin bir Dünya Savaşı'nda yaptıklarının yanında "devede kulak" kalır. Eski imparatorlukların tarih boyu insanları yoksun ve yoksul bırakmalarıyla yaratıkları insanlık durumunun toplamı, günümüz kapitalizminin iş yerlerinde ve işsizler arasında bir günde yarattığı ve sürdürdüğü acı, işkence, baskı, zulüm, sömürü, düşmanlık, yoksulluk ve düşünsel ve davranışsal hastalıklarla karşılaştırılmaz bile.

Fordist kitle üretim yapısı, yukarıda belirtilen "sömürüyü ve karı artırma" için yapılan değişikliklerle geliştirilmiş ve etkinleştirilmiş olarak, hala egemen olarak devam etmektedir; çünkü Fordizm "rasyonalist yönetime" dayanır; postmodernistlerin rasyonellik karşıtlığı açıklamalarına rağmen, Fordizm devam etmektedir; çünkü üretimin rasyonelleşmesi, anti-hümanist mantığın da egemen olmasını getirmiştir ve bu kontrol mekanizmalarını güçlendirerek sürmektedir.

Fordist kapitalizmdeki hiyerarşik ve bürokratik üretim ve ilişki yapısının asıl doğası değişmedi. Post-fordist şirket, Fordist şirkette mücadele veren örgütlü işgücünü yok etti; bunu da kurnazca biçimlendirilen uydurularla destekledi; katılımcı yönetim, esnek üretim, işçinin tekalanda uzmanlaşmasının işçiyi sınırladığı, dolayısıyla birkaç alanda yeteneğinin geliştirilmesi gibi meşrulaştırma ve gizleme mekanizmaları getirdi.¹³² Post-fordist şirket yönetimi, hem ulus içinde hem de uluslararası şirket yönetiminde, işçi sınıfının örgütlenmesini parçaladı, Makyavelli'nin amaç gerçekleştirmek için iki-yüzlü ve tatlı dilli ve ikna edici (elbette ikna edemeyince de, kibarca, hakkından gelici) iletişim ve ilişki tarzını yaygınlaştırdı; siyasetteki güler yüzlü ve kibar ilişkilerle, böl, birbirine düşür ve yönet politikasını şirkete taşıdı.

Fordist üretimin olduğu kapitalist/emperyalist yapıda hammaddeler gelişmiş ülkelere taşınıyor ve orada işlenip pazarlara sunuluyordu. Bunun iki büyük maliyeti vardı hammaddenin ve bitmiş ürünün taşınması ve endüstrileşmiş ülkelerdeki işgücünün yüksek maliyeti. İşgücüne verilen asgari ücret, sendikalara verilen ücret, sekiz saat sonra verilen fazla mesai, haftada beş gün çalışma, bayramlarda iki misli ücret/maaş ödemesi, kapitalistlerin "insanlık duygularını" rencide ediyordu (kar maksimizasyonunu, sömürüyü azaltıyordu). Kapitalizm buna çareyi, örneğin ABD'de, önce fabrikalarını güneyde boylu boyunca uzanan Meksika sınırına taşıdılar ve Meksikalıları (çoğu kaçak) kullanmaya başladılar. Sonra, üretimi hammaddelerin olduğu veya hammaddelere yakın yerlere taşıdılar; dağıtım merkezlerini çoğalttılar. Gittikleri yerlerde, sendikalar ve işçi hakları varsa, yok ettiler.

Sorun "hammaddelerin, bitmiş ürünlerin, enformasyon üretim ve dağıtımının" "dengesiz, eşitsiz" olması sorunu değildir; dengesizlik zaten kapitalist tarzın getirdiği sonuçlardan biridir; dolayısıyla, mücadele de "dijital uçurumu azaltma, dengesizliği ortadan kaldırma" bağlamında anlamlı olmaz ve kapitalist bilinç yönetimine hizmet eder (örneğin, mecliste erkeklere eşit sayıda kadın olması, ülkelerin kendi haber ajanslarının güçlendirilmesi, kendi televizyon programlarını yapması gibi mücadeleler. Bu tür değişimler kapitalist toplum içi ve toplumlarası rekabet ve gelişmede, zaten olacaktır; bu oluşumlar, kapitalizmin gelişmesi anlamına gelir.

¹³² Asıl anlamı: Sendikalı işçiyi aynı işte kullanmak zorunda kalan yöneticiler şimdi, ondan en maksimum faydayı almak ve başka ek işçi çalıştırmamak için, işçiyi günlük üretim içinde gerekli gördüğü her yerde çalıştırmaktadır.

Endüstrileşmede (klasik emperyalizm döneminde) “kömür, demir ve çelik” en temel kapitalist endüstrilerdi ve ağır endüstriler geliyordu; emperyalist ulaşım için yollar ve demiryolları hayatiydi. Şimdi ise enformasyon ve hizmet sektörü ön plana geldi. Bunun anlamı, post-emperyalizm bilginin, hizmetin ve zenginliğin dar dağıtımından küresel alanda yaygın bir dağıtımına doğru geliştiği değildir. Tam aksine, maddi ve düşünsel üretimin küresel kontrolüyle kapitalizm 18. ve 19. yüzyıldaki hunhar sömürüyle yaşadığı altın çağını “yeni-liberalizmle” getirilen yeni hunharlıklarla yeniden yaşamaktadır.

Bunun bir anlamı da şudur: Bu altın çağ da, hem kapitalistin açgözlü hırsı ve “her şeyi kendisine ayırma” hastalığı, gerektiğinde birbiriyle işbirliği yaparken, gerektiğinde birbirini yok etme rekabeti nedenleriyle, hem de çalışanların giderek gelişecek uluslararası mücadelesi sonucu dönüşüme uğrayacak ve dünyada yarattığı sefil ve alçalmış insanlık durumuyla birlikte yok olacaktır. Elbette, bu sırada, kendileri uzayda kurdukları uydu-villalarda rahat yaşam sürdürürken, dünyayı yaşamaz hale getirmez veya yok etmezlerse.

Emperyalistler, sömürgeci kültürle ilgilenmediler ve kültürlerarası kontağı akıllarına bile getirmedi: Emperyalistlerin antropologları ve sosyal bilimcileri için, sömürgeci oluşturan ilkel ve geri-kalmış insanlara, modernleşme ve Hz. İsa götürülüyordu. Efendi ve köle arasındaki ilişkide, efendi istediğini alır ve köle ise verir, sağlar, sunar. Emperyalistin amacı ekonomik sömürü ve bu sömürünün sömürgeci yöneterek garantiye alınmasıydı. Sömürülenin “kültürel kontak” gibi bir talebi olmaz, çünkü talep edecek pozisyonda değillerdi.

Gelelim günümüzdeki duruma, çoklu-karşılıklık ve kültürlerarası çok sesli ve çoklu ilişki gibi anlatılar, örneğin, bir New York’unun günlük yaşamında, yeni-sömürgeci yaşayan ötekilerin kültürel ifadelerinin hiçbirinin (örneğin müziğinin) olmaması, bize “çokluk, karşılıklılık, etkileşim, alışveriş, çoğulculuk ve çoğul ekiyle gelen anlatıların” ne denli geçersiz olduğunu gösterir.

Postemperyalizm ve post-sömürgecilikle, maddi ilişki ve sömürü alanı ve ilişkileri bir kenarda itilmiş duruyor; onun yerini, insan psikolojisi ve dili üzerinden açıklamalar alıyor. Sorun ekonomik alandan alınmış ve dilsel, metinsel, discursive temsiller, yeniden-yazmalar (de-scribing) veya içine yazmalar (inscribing) üzerine kaydırılmıştır.

Emperyalizmin, çağdaş sömürgelerde kesinlikle iki şeyi birden yapması gerekir; ekonomik sömürü ve bilişsel ve psikolojik yönetim.

İNTERNET VE CEP TELEFONU: KİTLE İLETİŞİMİNİN SONU?

Başlıktaki soruya hemen yanıt verelim: İnternet ve cep telefonu, kitle iletişiminin sonunu değil, tam aksine, kitle iletişimi denen yönetsel iletişimin daha da yaygınlaşması ve sermayenin etki alanını derinleştirmesini heceler. Bir zamanlar (Türkiye’de bu pek yaşanmadı, ABD’de yaşayanlar iyi bilir) evimizdeki mektup kutuları “junk mail” denen, fakat bazen kuponlarını kestiğimiz, mektuplarla ve materyallerle dolu olurdu. Şimdi ise, internetteki mektup kutumuzda ve internette dolaştığımız her yerde sayısız mesajlarla yüz yüze gelmekteyiz. Cep telefonumuz TURKCELL ve banka mesajlarıyla sınırlı kalmayacak, sayısız kaynaklardan sayısız yazılı ve görüntülü mesajlarla cep telefonumuz dolacak. Yeni-iletişim teknolojileriyle (örneğin internet ve bilgisayarla) klasik kitle iletişiminin (örneğin televizyonun) devrinin bittiği söylenmektedir, bunu söyleyenlerin hemen hepsi haberlerini ve boş zamanını hala televizyondan almaktadır. Kitle iletişimi son bulmamaktadır; İnternet ve cep telefonu, kitle iletişimine, “bilinmeyen kitle” yanında, bilinen kitlenin (bilinen bireylere erişimin) eklendiğini gösterir; dolayısıyla, giderek, üzerimizdeki yönetsel kontrol yoğunlaşmaktadır ve bu kontrol “bireysel tercih” kılıfı içinde görünmez yapılmaktadır. Modern iletişim teknolojileri bize, bir şey daha gösterdi: Hepimiz kaydediliyoruz ve kaydedilenler bize karşı her an kolayca kullanılabilir. “Big Brother” Stalinler öldü! Yaşasın yeni Big Brothers!

Yeni medya, özellikle internet ile birlikte, her zaman yapıldığı gibi, sanki bu yeniler ile her şey değişecekmiş ve değişmiş gibi bir sürü şahane uydurular üretilir. Yeni medya ile, sanki üretim tarzı ve ilişkileri değişmiş, işin örgütlenmesi dönüşmüş, iş koşullarını kapitalist sınıf kontrol etmiyormuş gibi, süregelen egemen kuramların gittiği, onun yerine yenilerin geldiği, her şeyin sürekli değiştiği anlatıları sunulur. Bu şahane uydurulara göre:

- Sanki fırtınalı hava gibi, kitle iletişim teorisi ve araştırmasındaki değişimler de çok hızlı ve önceden kestirilemez biçimde olmaktadır.

- Kitle iletişimi medyası biçimsel, içeriksel ve özsel bakımlardan dramatik olarak değişmektedir (Levins, 1997). Belki biçimsel olarak değişmeden bahsedebiliriz, ama öz ve içerik her zamanki gibi pazar bilisini yaratma ve perçinlemeye çalışmaktadır. Özde değişim, zaten öz ortadan kaldırılarak ve yerine görüntü ve biçim konarak yapıldı.

- Geleneksel kitle iletişiminin yönetenlerden yönetilenlere doğru olan tek-yönlü yapısı değişmekte ve onun yerini çok-kişiden çok-kişiyeye iletişim tarzı almaktadır. Bu uyduru, internetin potansiyel yapısı ile internette olanı karıştırmaktadır. Yerel, ulusal ve uluslararası sermaye,

yönetimsel iletişimini artık internet aracılığıyla yapmaktadır. Bu yönetimsel iletişimin çoktan-çoğa olan bir demokratik iletişim olabilmesi için (interaktif olabilmesi için), sermayenin belirlediği içeriği ve koşulları, biz kullanıcıların/tüketicilerin değiştirebilmesi gerekir ki böyle bir şey olmamaktadır. Satış, pazarlama ve biliş ve davranış yönetimi, şimdi internet yoluyla da yapılmaktadır. Sermayenin bizden alabileceği hiçbir şey yok ki bizimle demokratik iletişime girsin. Sermayenin bize satacağı mal ve kendisine işlevsel olan bilişler var; bizimle ilişkilerini bu amaçlarla internette de düzenlemektedir.

- Medya sahiplik kalıbı dramatik olarak değişmektedir. Bu da bir uyduru: Kapitalizm sermaye başından beri tekelleşme türleri ile rekabet ve kontrol gücünü artırmaktadır. Tek kişilik sahiplikten, aile, aileden günümüzdeki çok uluslu şirket sahipliğine kadar olan değişimler, dramatik veya dönüşümcü değişimler değildir; sermayenin örgütlenmesindeki gelişmelerdir. Medya sahipliği başında kapitalist sermayeye aitti, şimdi de kapitalist sermayeye ait. Hangi sermayedarın veya sermaye gruplarının sahip olduğu, dramatik değişim veya dönüşüm değildir, çünkü hala neyin nerede ve nasıl üretileceğine, nereye nasıl dağıtılacağına karar verenler, çalışanlar değil, çalıştıranlardır.

- İzleyicilerin izleme alışkanlıkları ve kalıpları dünya çapında değişime uğramıştır ve hızla değişmektedir (Rideout, Foehr, Roberts, ve Brodie, 1999). Aile ile izlerken, şimdi tek başına izliyormuş; tek medya yerine aynı zamanda birkaç medya izliyormuş; bir şeyi parça parça izliyormuş. Ee, napalım? Gene izliyor ve hem de eskisinden çok daha fazla bir şekilde, çoklu medya kullanıyor. Sorun ne? Sorun Nielsen ve benzeri reyting ölçümü yapanların sorunu ve reklamcılarla medya arasında reklam fiyatını belirleme sorunudur. Merakları şu: Ölçme nasıl olsun ki reklam fiyatları; yeni koşullara uygun bir şekilde belirlensin.

- Yeni medya ile kültürler de sürekli değişime uğramaktadır. Hiç alakası yok, yeni medya ile kültürler değişmemektedir, yeni medyanın sermaye tarafından biçimlendirilmesi ile, endüstriyel kültürün yaygınlığı artmakta ve insanlar artık üretilen kültürleri kullanan ve tüketen duruma düşürülmektedir. İnternet Cafe kültürünü internet yaratmadı, interneti ve internet kafeyi örgütleyen sermaye yarattı. Yani, değişimi getiren yeni araçlar değil, yeni araçların örgütleniş biçimidir.

- Gençler internete bağlı olarak büyümektedir ve interaktif medya evdeki hayatı yeniden tanımlamaktadır/düzenlemektedir (Plotnikof, 2003; Diaz ve Aratani, 2003). Yukarıda açıkladığımız gibi, bunun nedeni ne araç ne de gençlerin talepleridir. Bu teknolojik araçlar, sokakta ve insanla canlı ilişkide olan gençler ve özellikle düşünen ve gerçek yaşam koşullarıyla ilgilenen gençler sistemler için tehlikeli olduğu için,

onların çeşitli şekillerde sisteme tehlikeli düşünce ve faaliyetlerden uzaklaştırılması gerekir. Dolayısıyla, yeni teknolojik araçlar sadece ticari satışı ve ilişkiyi hızlandıran ve çeşitlendiren bir şekilde örgütlenmemiştir, aynı zamanda gençleri “tüketiyorum, yiyor içiyorum, giyiyorum, “chat” yapıyorum, internette eğleniyorum, o halde varım” diye bile düşünmesini engelleyecek bir şekilde örgütlenmiş ve içerikle doldurulmuştur. Önemli olan, gençlerin nasıl izledikleri (kullanımı nasıl yaptıkları) değil, önemli olan gençlerin yeni medya kullanımının içeriği ve bu içeriğin getirdiği bilişsel ve davranışsal sonuçlarıdır.

o Kitle iletişimi akademisyenliğinde, yeni teknolojilerle ve çoğulcu metodolojilerle gelen bilgi çokluğu “aşırı enformasyon yüklemeyi” getirmiştir. Doğru, enformasyon yükünün aşırılığı “information overload” özellikle bilgisayarın çıkmasından sonra konuşulan konulardan biri olarak süregelmiştir. Fakat bu iddiada, önemli iki yan, sanki değişmez olarak düşünülmektedir ki bu yanlıştır. Birincisi, “siber uzay” denen internet dünyasına trilyonlarca “şey” doldurulmuştur. Fakat sorun, bunların ne kadarının “enformasyon/bilgi” taşıdığıdır ki, internet dünyasında kullanılan içeriklerin büyük çoğunluğu (a) biliş yönetimi aracı olan oyunlardan, (b) seksle ilgili materyallerden, (c) alışverişle ilgili sitelerden (ticari içerikten) ve ticariliği gizlenmiş bloglardan oluşmaktadır. Dolayısıyla, aslında “aşırı enformasyon yüklemesi” (information overload) değil, “aşırı çöplük yüklemesi” (junk overload) nedeniyle aranan enformasyona ulaşma zorluğu vardır. İkincisi, iletişim akademisyenliğinde, “information overload” ile karşılaşılıp, şikayet etmek için, iletişim akademisyenlerinin interneti de kullanarak akademik araştırma yapıyor olmaları ve bilgi arayışında olmaları gerekir ki, Türkiye örneğinde, kaç akademisyen araştırma yapmakta ve bilgi peşinde koşmakta ve bunun için de interneti kullanmaktadır? Çok az. Bu azlığın en iyi göstergelerinden biri de, akademik dergilere gönderilen makale sayısı ve bu makalelerin içeriklerinde ciddi bir “ilgili incelemenin” bulunmamasıdır.

o “Kitle iletişimi dört tarihsel döneme ayırt edilebilir” diyor, Shaw ve diğerleri (2000): “Gazeteler ve mekan; magazinler ve sınıf; yayın (radyo-tv) ve kitle; internet ve uzay”. Dikkat edilirse, radyo ve televizyonun gelmesi ve yaygınlaşmasıyla, “sınıf” konusu ortadan kalkıyor ve onun yerini “kitle konusu” alıyor. İnternetle ise, artık konu kitle değil, “siber uzay ve siber uzayda özgürce gezinme” oluyor.

o İnternet, Maslow'un hiyerarşisindeki en yüksek seviyenin (kendini gerçekleştirme) gerçekleşmesini sağlamıştır. Bunu söyleyen, şunun farkında değil, daha internet olmadan çok öncelerinden beri evsiz ve aç bir alkolik eline geçen parayı alkole yatırdığında “kendini gerçekleştiriyordu!” İnternet, pazar ilişkileri dahil, her ilişkide (kullanımda), işte bu

tür kendini gerçekleştirmelerin aracı oldu. Olan bu, olabilir olan veya potansiyel olanı düşünürsek, internet her şey olabilir; ama “chat”, oyun, e-posta, ticari reklam ve mal alışveriş aracıdır.

○ İnternet, cemaat/toplum kurma/inşa etme işini, radyo, televizyon ve diğer medya gibi (ve onlardan daha etkili bir şekilde) yapar. Aslında, internetin kurduğu cemaat/toplum, süregelen kurulu egemenliğin kendisidir. Dolayısıyla, teknolojik araç, bu aracın sağladığı özgürlük sınırları içinde, herkes tarafından gücüne göre kullanılır ve bu kullanımın bir özelliği de kaynaşma için değil, kaynaşmama içindir. Bunun en somut göstergeleri egemen yapılara karşı mücadele veren gazeteler ve dergiler olmuştur.

○ Çoğu kişi interneti benzer görüşteki insanlarla ilişki kurma ve faydalı enformasyon elde etmede potansiyel araç olarak görür. Bu da internetin insanların siyasal konularda farkındalıklarını artırdığını, bu konularda birbiriyle iletişimlerini ve siyasal çıktıları etkilediklerini belirten araştırmalarla desteklenir (örneğin, Livingstone *et al*, 2005; Shah *et al*, 2005; Tolbert and McNeal, 2003). Elbette bunu yapan insanlar vardır. Fakat bu araştırmalar, internette egemen olan “bilgi” dolaşımının ticari ve siyasal güç yapılarının yüklediği enformasyonlarla doldurulduğunu, tartışma gruplarının ve internet sitelerinin egemen ideolojik yapıların sözcüleri durumunda olduğunu, “çevrecilik” adı altında sunulan grupların aslında çevreciliği belli yönde biçimlendirmek isteyen sermayenin sözcüsü olduğunu bir kenara itmektelerdir.

○ Uzay çağındayız ve insanlar, fark etmez hangi sınıftan veya gruptan olursa olsun, birbiriyle bağlanma potansiyeline sahiptir. Bu doğru, fakat “potansiyeli” sanki oluyor gibi sunmayalım veya potansiyel olduğunu unutturmayalım. Ama unutuyor ve unutturuyoruz: İnsanlar sadece tanıdıklarına, onlara bir şey satmak isteyenlere, onlardan bir fayda sağlamak isteyenlere bağlanabilirler. Herkes herkesle, sınıf, güç ve çıkar vb ayırt edici özellikleri olsa bile, bağlanmaz, bağlanamaz. Gerçeği çok iyi anlayalım: İnternetin sağlayabileceği (olasılıklar) ile sağladığını (olanı) birbirine karıştırmamak gerekir. Elimizdeki cep telefonu biz Pentagon’a veya CIA veya MIT’e bağlanamayız; ama onlar bize istediklerinde bağlanır ve amaçlarını gerçekleştirirler. Biz çağrı cihazını (şimdi cep telefonu) bir zamanlar “yanımızda taşıdığımız köleliğimizin zinciri” olarak nitelerdik; çünkü patron her zaman ve yerde bize kolayca ulaşabilirdi. Elbette bireysel ilişkilerimizde, cep telefonu bizim için çok önemlidir. Fakat yönetsel ilişkilerde, cep telefonu “bizi her an izleyen bir siyasal ve endüstriyel yapının” en gözde kitle iletişim araçlarından biridir. Gazeteler, Amerika dahil tüm dünyada önce yerel veya küçük topluluklarda ve kahvehanelerde toplu halde okunan ve

tartışılan kitle iletişim aracıydı. Cep telefonu ise, işe tersinden başladı: Bireysel kişiler arası kullanım aracı olarak başladı ve örgütlü çıkarların yönetsel aracı haline gelecektir.

Cep telefonu, giderek, endüstrilerin en çok istedikleri, fakat televizyon ve radyoyla yapamadıklarını yapan gözde bir kitle iletişim aracı olmaktadır. Potansiyel tüketiciye (oy verene, kullanana, izleyene) her yerde her zaman ulaşılabilir; hem de bireyselleştirilmiş mesajlarla. Şimdilik cep telefonunun yönetsel amaçlı kullanımını, cep telefonumuzun numarasını bilen bankalar ve alışveriş yaptığımız iş yerleri bize gönderdikleri mesajlar ve promosyonlarla yapmaktadır. Cep telefonuyla olan yönetsel iletişim giderek yaygınlaşacak ve bireyselleşecektir.

Yeni medya (internet) üzerine eğilenler, diğerleri gibi, kendi odaklanma alanlarını meşrulaştırmak için, şimdiye kadar yapılan medya araştırmalarının (eski moda medya araştırmalarının) artık bir şey vermediğini belirtmektedirler. Yeni medyayı anlamak için çözümün MacLuhan'ın teorisi ile Deleuze ve Guattari'nin birleştiren anlayışta olduğunu belirtmektedirler (örneğin, Friedrich Kittler, 1999; Scott Lash, 2002). Bu anlayış, eski MacLuhancı teknolojik determinizmi yeni teknolojilere uzatmaktan öte gitmemektedir. Bu bağlamda en temel sorun, teknolojinin kendisinin doğası nedeniyle insan duyularını, düşüncelerini ve yaşamını değiştireceği masalıdır. Elbette yeni teknolojik araçlar insanlarda değişiklikler yaratacaktır; fakat yaratan teknolojiler değil, teknolojileri belli sonuçları sağlamak için biçimlendirenler ve teknolojik fetişizmle gelen kullanım tarzıdır.

1990 VE 2000'LERDE İLETİŞİM KURAM VE ARAŞTIRMALARI

İletişim ve kitle iletişim üzerinde bilimsel düşünmeye başlama yüz yılı geçmiş olmasına rağmen iletişim kuramlarının varlığı üzerinde hala şüpheler vardır. Kitle iletişiminde, birleşmiş ve kapsamlı bir kuram henüz inşa edilmedi ve varolan egemen akademik atmosferde edileceği de hiç beklenemez. Kitle iletişiminde kuramsal yaklaşımlar ve araştırmalar disiplinlerarası olmaya devam etmektedir. Örneğin Craig (1993, 1999) ve benzeri bazılarının göre belirgin bir araştırma alanı olarak iletişim kuramı yoktur. Buna gerekçe olarak da çok disiplinli olması verilir. Deetz'e göre (1994) iletişim kuramları kitaplarına baktığımızda enformasyon teorisi, psikolojik teori ve hatta fizyolojik teorileri görürsün, fakat herhangi bir iletişim teorisini ender bulursun. 1959-2000 arasında önde gelen iletişim dergilerinin içeriğini inceleyen Bryant ve Miron'un bulgularına göre (2004), iletişim alanında 1970'lerden sonra ortaya çıkan yeni denebilecek bir kuram yoktur; kullanılan 600 teori vardır;

fakat on ve üstü dergilerde referans gösterilenlerin 26 tane olduğunu saptamışlardır. Bunlardan en yaygın olanı kullanımlar doyumlar, gündem hazırlama ve Gerbner'in ekme teorisi. Diğerleri çok geriden takip etmektedir.

Teknolojinin fetişleştirilmesi, yüceltilmesi ve dertlere deva olduğu propagandasına her zamankinden çok daha fazla önem verilmektedir. Enformasyon/bilgi toplumu görüşüyle de desteklenerek, yeni-medya birçok sorunu çözen ve devrimler yapan araçlar olarak sunulmaktadır. Bu sunum, 1990'larda televizyonun yaygınlaşmasıyla geldiği iddia edilen "enformasyon toplumu" ve 2000'lerde ise bilgisayar ve internetle geldiği söylenen "bilgi toplumu" propagandasıyla devam etmektedir.

Aynı kuramsal okul içinde ve farklı yaklaşımlar arasındaki bölünmeler, özellikle kitle iletişimine kültürel incelemeler, edebiyat, dil, göstergebilim ve yapısalcılığın girmesiyle birlikte kesin sınırlarla ayrılamayan bir duruma gelmiştir. Hangi kuramın hangi felsefi, epistemolojik ve metodolojik akıma ait olduğunu teşhis etmek oldukça güçleşmiştir. Bu durum, bazıları için, kuramsal bir bütünlük olmayacağı kaygılarını getirmiştir. *Journal of Communication dergisinin* 1983'teki "*Ferment in the field*" sayısı; 1985'teki International Communication Association'ın Toplantısı; Dervin, Grossberg, O'Keefe and Wartella's *Rethinking Communication* (1989) ve *Journal of Communication dergisinin* 1993'te, alanın geleceğiyle ilgili iki sayısı bu kaygılarla ilgilidir. Bu kaygı artık yersizdir, çünkü aydınlanmanın ve modernizmin "bütünleştirici" düşünce tarzı post-modern ve post-pozitivist durumda geçersizdir.

1990 ve 2000'lerde kitle iletişiminde, "yeni" olarak nitelenebilecek kuram çıkmadı; sadece bir kısım akademisyenler "eskileri yenileme" işini üstlenirken önemli bir kısmı pozitivism-ötesi, yapısalcılık-ötesi ve marksizm-ötesi gibi "ötesi" ekiyle gelen yaklaşımları moda haline getirme işine girdiler. Eskiye yenilemede, kitle iletişiminde üzerinde durulması gereken kuram olarak Gündem Birleştirme yaklaşımı verilebilir.

Ayrıca, kitle iletişim kuramları yöndeşme yerine post-modern durumun mantığına uygun bir şekilde uzmanlaşma, farklılaşma ve yayılma yönünde gelişmektedir. Bu da kaçınılmaz olarak çoğulculuk ve zenginlik varsayımını destekleyerek ideolojik olarak işlevsel olan "farklılaşma" görüntüsünü vermektedir. Bütünleştirici kuram (totalizing theory) geleceğinden hareket edenler bu farklılaşmayı parçalanma olarak nitelişmişler ve bu sorun üzerinde dönem dönem düşünmeye başlamışlardır.

İletişim tarihinin sunumuna ve özellikle kitle iletişimine baktığımızda, gücün yarattığı bir nedenle başarılı bir şekilde, iletişim araştırmalarının (ve kuramlarının) entelektüel ve sosyal bir "şey" yerine, kuramsal bir

“şey” olduğuna dönüştürmeyi görürüz.¹³³ Bu nedenle ki, örneğin, kitle iletişimi alanında Marx ve Cooley gibi düşünürler yer almazlar. Bu nedenle ki, kurumsal olmayan veya kuruma/şirkete işlevsel olmayan her şey anlamlılığını yitirir. Kitle iletişimi tarihi, güç yapılarının yönetimlerinin başarısının öykülenmesi, kitle iletişimi kuram ve araştırmaları aynı güç yapılarının başarılarını desteklemeye yönelik girişimler olur.

Pozitivist Gelenekteki Gelişmeler

Medya incelemelerinde yaygın eğilim Lazarsfeld'den beri ya saha araştırması (survey) ya da sosyal-psikoloji kaynaklı laboratuvar deneyleri olmuştur. Kültürel incelemelerinde ise nicel metin analizi egemendi.

1990'larda da, geleneksel psikolojik ve sosyal-psikolojik yaklaşımlar algılar, tutumlar ve davranışlar üzerinde laboratuvar araştırmalarına ve deneylerine devam ettiler. Deney grupları ve gruplar arasındaki mesajın veya mesajla güdümlenmiş sembolik ilişkinin etki ve etkisizlik karşılaştırmaları devam etti (örneğin, Jussim, 1992). Sosyal-psikoloji sosyal alışveriş, iletişim psikolojisi ve şebekeleri, cinsiyet, yaş ve ırksal gruplar üzerinde deneylerine devam ettiler (örneğin Molm, 1991). 1990'lar ve 2000'lerde klasik tutucu kuramlara, onları karmaşık gösteren, yeni eklemeler oldu ve bazıları yeniden sunulmaya devam edildi. Bunların yanında, insanların bilgisayarı, televizyonu ve yeni medyayı sanki insan ve mekan gibi muamele ettiği üzerinde duran “*Medya Denkleme Modeli*” (Reeves ve Nass, 1996) çıktı. Bu tür yaklaşımın yanında, televizyonu sanki canlıymış gibi karşısına alan, tv karakterleriyle konuşan ve çeşitli tepkide bulunan insan etkinliğini ele alan “parasosyal ilişki yaklaşımı” zenginleştirildi. Fenomenolojiyle zenginleştirilen “sembolik etkileşim yaklaşımı” post-modern durumu yaşadığı söylenen bireyin öznel deneyimleri ve duyguları üzerine eğilmesini “gündelik yaşamda bireyin kendini ifadesi” ile yaygınlaşmaya başladı.

İnsanların bir çıkar sağlama umuduyla birbirleriyle iletişim kurduklarını temel varsayım olarak ele alan sosyal alışveriş (Thibaut and Kelley, 1959) gibi yaklaşımlar öne çıktı. Ötekini tanıyıp kontrol etme ile ilgili “Belirsizlik Azaltma” (Berger, 1975), “Kişilerarası Bağlanma” (Lamb vd., 1984), “Kişilerarası Kandırma” (Buller ve Burgoon, 1996) gibi yaklaşımlar geliştirildi. Grup ve örgütleri anlamak ve etkili olarak yönlendirmek ve yönetme amaçlı olarak iletişim, liderlik, normlar, yakınlık, durum ve grup etkisi ile ilgilenen “*Constellation Model*” (Beebe ve Masterson, 1997); gruba girme, karşılaşma, ilişki ve son vermeye eğililen “*Diyalektik Gerginlik*” (Frey ve Barge, 1998); grup üyelerinin iş

¹³³ Kurumsala dönüştürmeyle ilgili ayrıntılı açıklama için bkz: Peters, 1986.

yapma çabalarını ve çalışmalarını azaltmaları yönelimine ve kaytarmaya eğilen “Sosyal Aylaklık” (Latane, Williams ve Harkins, 1979) gibi sistem teorisinin uzantıları geliştirildi. Dikkat edilirse, iletişimin her alanında, birey üzerinde eğilme yaygınlaştırıldı.

Öte yandan, 1980’lerden beri Marksist yönelimli okulun etkileriyle, tutucu kültürel incelemelerde liberal çoğulcu gelenek önemli bir yer almaya başladı. Çoğulculuk ve serbest akım tezleri yoğun bir biçimde işlenmeye başladı. Çoğulcu ideolojiyle gelen pozitivist okul sosyal güç farklılığını, yapıyı ve sosyal sistemi büyük ölçüde “etki” dışında bıraktı. 1990’ların kendilerini tutucular dışında tutan, fakat bizim tanımlamamıza göre tutucu okulun liberal çoğulcu kanadını temsil eden Fiske, Grossberg, McQuail ve benzerlerinin yaklaşımında, insanlar örneğin televizyon izlemede ve anlamlandırmada kendi ideolojik bağımsızlığına sahiptir. Çelişkili ve çözümlenmesi gerek sorunlardan biri, (a) çoğulcu anlatıma göre insanlar sosyalizasyon sürecinden geçerek (işte, okulda, evde, arkadaş ve diğer grup ortamlarında) oluşurlar. Yani ideolojiler rol oynar. (b) Ama televizyon izleme ve anlamlandırmasına gelince, birden bire “kişi ideolojiden sıyrılır ve “özgür arzusuyla” “kendi özneliğiyle” Fiske’nin “semiyotik demokrasinin” çoğulcu mesajların çoğulcu anlamlarının çoğulcu insanı olur. Yani, ideoloji rol oynamaz.

Post-Yapısalcılığın ve Diğer Post’ların Egemenliği

1960 ve 1970’lerdeki sınıf çatışması modeline göre anlamlandırılan radikal kültürelci yaklaşım ve siyasal ekonomi incelemelerine destek 1980’lerde başlayarak, yavaş yavaş belli çevrelerde ortadan kalktı. Kültürelci alanda, bunda, M. Foucault ve benzerlerinin önemli rolleri oldu. Foucaultcular Fransa, İngiltere ve Avrupa’nın diğer ülkelerinde, iletişim kuramı ve araştırmalarının yönünü, Amerikan liberal çoğulcu biçime benzeyen, fakat daha çok “metin” veya “semiyotik anlam” üzerinde çoğulculuğa eğilen yöne çevirdiler. Avustralya’da J. Fiske ve Amerika’da L. Grossberg bu çoğulculuğa kendilerince belli yeniden tanımlamalarla katıldılar. İngiltere’de S. Hall 1980’lerin sonlarına doğru, Marx’ın “ekonomi” ile “siyasal” arasında kurduğu bağın hem pratik hem de kuramsal bakımdan çözüldüğünü ve dağıldığını belirtti. 1970’lerde Althusser ile Gramsci’nin “rahatsız” senteziyle gelen S. Hall, 1980’lerin sonlarına doğru ideolojik rekabete eğilen, fakat gene de egemen fikirlerin etkisine ve medyanın gücüne önem veren bir değişime uğradı. Buna, İngiliz kültürelcilerinin önemli bir kısmı, 1990 ve 2000’lerde katıldılar. Örneğin, eski kendini eleştiren Morley (2006), sınıf analizinin hala var olduğunu, fakat sınıfsal çözümlenmeye dayanılmadığını, onun yerini günümüzde post-yapısalcıların ve post-modernistlerin üzerinde durduğu öğelerin

aldığı, bunu kendisinin eski “Nationwide” araştırmasının istatistik kullanarak yeniden yaptırdığında elde ettiği bulguların da kanıtladığını gösterdiğini belirtmektedir. Morley’in kendi eski araştırmasının sonraki istatistiksel analiz sonuçlarına bakarak, yani, pozitivistler gibi, sosyo-demografik etkenlere bakarak, sınıfsal yapıyı reddetmesi ve basit bir pozitivist gibi, “diğer değişkenlere” (çoğulculuğa) sarılması da geçersizdir. Birincisiyle ilgili geçersizlik şundan dolayıdır: İşçi sınıfı eğer sınıfsal çözümleme yapsaydı (sadece egemen ideolojiye uygun veya sadece kendi sınıfsal bilincine uygun çözümleme yapsaydı), o zaman biz egemen ideolojiden, ideolojik hegemonyadan veya mücadeleden bahsedemezdik. Marksist yaklaşım sınıfsal çözüm üzerine ağırlık verir, çünkü makro seviyede sorun sınıfsal egemenlik ve mücadele sorunudur. İkincisi de geçersizdir, çünkü datayı sosyo-demografik değişkenlerle karşılaştırdığımızda çıkan sonuçlar, elbette diğer bazı faktörlerle anlamlı ilişki olduğunu gösterecektir; bu sonuç, sınıfsal analizden uzaklaşarak, diğer sosyo-demografik etkenlere gitmeyi meşrulaştırmaz. Morley ne 1970’lerde istatistik biliyordu ne de şimdi; bu nedenle, pozitivist-ampirik yöntemdeki şu gerçeği görmemektedir: İstatistik analizi bize ilişki olduğunu gösterir; bize asla nedensellik bağı olduğunu anlatmaz; nedensellik bağı istatistikten geçerek kurulmaz; kuramsal gerekçelerden hareketle nedensellik bağları kurulur ve test edilir. Ama günümüz pozitivistlerinin bazıları, kurnazca, önce ilişkinin varlığına bakıyorlar; ilişki varsa, bu ilişkiye nedensellik bağı kılıfı inşa ediyorlar; çoğu da bu inşaya bile gerek duymuyor.

Althusser 1990’larda kaba Marksist fonksiyonalizmin savunucusu olarak nitelenmeye başlandı. Post-Althussercilerin çoğu ekonomik belirleyiciliği hatta zayıf ve indirgemeci olmayan biçimde bile olduğunu reddettiler. Buna, Baudrillardcılar “tahtından indirilen ekonominin” yerini, “öznelliğin” aldığını belirterek zaten katılıyorlardı.

Aktif izleyici/özne üzerinde duran ve “üretim tarzı ve ilişkilerini” ekonomik belirlemeci ve “sınırları tanımlayıcı ve baskı uygulayıcı süreç” diye reddeden yorumsamacı kültürel incelemeler, küresel pazarın dönüşümlü ve çıkar mantığına uyduğu için, 2000’lerde de gözde olmaya devam etti. Bu egemenlik yanında, “critical hermeneutics” (a) metinleri “anlam yapılarını üreten, biçimlendiren ve dönüştüren karmaşık yollar” içinde ideolojik olarak görmeye, (b) “deneyimin metinlerarası alanına” odaklanmaya ve (c) gücü, “gösterenleri konu etrafında inşa ederek, metnin ürettiği anlam yolları içinde aramaya” devam etmektedir.

Aktif izleyici ile ilgili gelişmeye baktığımızda, (a) pozitivist okulun “kendi özgür iradesiyle istediğini seçen” izleyicisini, (b) Marksizmin “kendi tarihini kendini içinde bulduğu koşullarda yapan” izleyicisini, (c)

kültürel incelemelerin “anlam veren” ve “çözümleme yapan” aktif izleyicisini, ve (ç) şimdi de, “izleyen izleyiciyi” görmekteyiz. İzleyen izleyici anlayışı, görünenin gerçek olduğunu vurgulayan yüzeyselliğin egemenliğinde, sadece “izleme faaliyeti” üzerinde durur. Zaten “reyting ve izleyici araştırması” yapanların 80 yıldır yaptığı, “izleme eylemi” üzerine inşa edilmiştir. Şimdi, bu eylemin “bölünüp parçalandığı, aynı anda birkaç medya izlendiği, tümüyle bir şey izlenmediği (dolayısıyla hala izleyicinin egemenliği)” sorunu öne sürülmektedir. Bu elbette sorundur; ama sadece reyting şirketleriyle reklamcılar ve televizyon şirketleri arasında reklam fiyatını belirleme sorunudur. İzleyici araştırmaları yaptırılanın “bilme” sorunudur. İzleyicinin sorunu değildir: Tren geçiyor, seyirci zevkle seyrediyor. Tren yeniden geçiyor, o hala seyrediyor.

2000’lerde, kurnazca, sınıfı bir kenara itmek (etnik gruplaşmayı derinleştirmek ve yeni gruplarla çoklu bölmeler yaratmak) için getirilen mekanizmalardan biri de “KİMLİK” konusudur. Bu konu moda olan iletişim araştırmalarından biridir. Örneğin, sadece post-modernistler ve post-yapısalcılar değil, bir zamanlar sınıf konusuna eğilen Morley gibi bazıları da, izleyicilerin kimlikler kullanmasına şaşmakta ve kimliklerin önemini ve üzerinde durulmasını belirtiyorlar. Mevsimlik moda, soda, yiyecek ve giyecek endüstrilerinin yoğun bir şekilde işledikleri, din, ahlak, etnik aitlik ve hurafeler dahil birçok kimlikler peşinde koşması şaşırtıcı olmamalıdır; çünkü bunlar zaten geçmişten beri süregelen ve giderek yaygınlaştırılan biliş, duygu, değer, beklenti ve anlam yönetiminin parçalarıdır; tüm bunlar bize, ideolojik egemenliğin varlığını, dolayısıyla, sınıf analizinin çok önemli olduğunu anlatır. İzleyicinin sınıf kimliğiyle hareket etmemesi, sınıfın etken olarak anlamsız olduğunu göstermez; tam aksine yönetici sınıfların beklentilerine uygun hareket ettiğini gösterir. Bu durum bize, izleyiciyi kendi başına değil, düşünsel ürünü biçimlendiren üretenle birlikte ele almamız gerektiğini gösterir.

Gramsci’yi Neo-Gramsci’ye Dönüştürme

Marx’tan uzaklaşıp 1970’in başlarında Gramsci’ye sarılanlar, yönetici/egemen sınıfı, çoğu kez farklı sosyal tabakaların “güvensiz ittifakı” olarak ele almaya başladı; egemen ideolojinin metinsel iletişim faaliyetlerinin alanı olarak yeniden tanımladı; “mücadele fabrikada olur” diyen Gramsci’yi, post-Marksist Robert Cox, Stephen Gill, David Law, Laclau ve Mouffe gibiler (a) post-yapısalcı söylem analizi yapan, (b) Amerikan emperyalizminin kontrollü alternatif olarak kullandığı “Amnesti International” gibi sivil toplum örgütleriyle hegemonyaya karşı mücadele veren, (c) yönetici kapitalist sınıf yerine uluslararası şirketlerin ve kuruluşların “yönetici elitlerini” koyan Neo-Gramsci’ye dönüştürdüler:

Medya yönetici sınıfın fikirlerini ileten olma yerine, rekabetteki sosyal güçlerin yarış sitesi olarak ele alındı.¹³⁴

Sorunu üretimin yapısı ve ilişkilerinden soyutlayıp göstergesel anlamlandırmaya indirgediğimizde bile, işçi sınıfıyla sermayenin "rekabeti" ve bunun metin dışında gerçek egemenlik ve mücadele ilişkileri içindeki anlamını düşündüğümüzde, bu tür "rekabet" görüşü, "saçmalığın mitleştirilerek gerçeğin yerini alması" demektir. Hangi güçler medya'da ve medyadan geçerek rekabet etmektedir? Televizyon ve film seyreden ve gazete okuyan sen ve ben neyle ve kiminle rekabet ediyoruz? Rekabet kar paylarını artırma yarışında olan şirketler arasında vardır; izleyicilerin "rekabeti" ancak güçlülerin çıkarlarını gerçekleştirmek için "birbirini yemesi" veya "serbest-köleler arası gösteri ve baskı" yarış biçiminde vardır. Güçlü ile güçsüz arasında rekabet, aynı karşılıklı bağımlılık iddiası gibi geçersizdir. İzleyicinin televizyon önünde çözümler yapması, izleyiciyi, güçlerle rekabete mi sokmakta ve ilişkiye onu güçlü olarak mı katmakta? İzleyici çözümler yaparak katılırken, güçsüzlüğünü mü yoksa güçlülüğünü mü yeniden üretmektedir? Sen ve ben iletişim araçlarını ve ürünlerini kullanarak yaptığımız katılımla, egemenliği mi paylaşıyoruz, egemenliğe mi ortak oluyoruz? Egemenlik arayışında ekonomik güç kazanarak kendini kendi için temsil edenler veya temsil ettirenler kimler? Ücret politikalarını belirleyenler ve değiştirenler, televizyon önünde veya metinde ne tür "özgür" çözümler yapanlar mı? İzleyicilerin çözümlerinin sonuçları ne? Örgütlü sosyal yaşam, metinlerde veya diskorslarda kurulup, metinlerde ve diskorslarda mı yıkılıyor ve yeniden inşa ediliyor? İnsan ve insanlık tarihi, olağanüstü diskors/söylem safasatalarıyla değil, hunhar materyal üretim biçimleri ve ilişkileriyle inşa edilmiş, sürdürülmüş, yıkılmış ve yeniden kurulmuştur. Olağanüstü kültür ve söylem masalları ve araçları sadece yönetilenleri yönetmek için vardır. Masallar ve ideolojiler yönetmez; masalların ve ideolojilerin yardımıyla yönetim yapılır. Bu yollarla yönetme çalışmadığı durumda, daima modern baskı, terör ve katliam teknolojileriyle yapılan uygulamalar vardır. Dilin dışında olmadığı iddia edilen gerçek, aslında dili de biçimlendiren yaşanan örgütlü gerçektir.

Marksist Yaklaşımların Durumu

1970'lerdeki yaygınlığını 1980 ve 1990'larda yitiren marksist yaklaşım ve analiz, 2000'lerde artarak geri dönmeye başladı. Bu artış, son ekonomik kriz ve bu krizin egemen sosyal bilimlere etkisi nedeniyle, Marksist yaklaşımlara dönüşü daha da hızlandıracağı beklenmektedir.

¹³⁴ Ayrıntılı analiz için bkz: Ayers and Saurin, 2007; Martin, 2002; Ayers, 2008.

1999'da, *Journal of Media Economics*, tüm bir sayısını "Political Economy of Communication" konusuna ayırdı. Bu sayıdaki sunumlarında, Marx'ın iletişim ve taşıma ile endüstriyel altyapı arasında kurduğu bağın önemi vurgulandı.

Türkiye'de de hızla yayılan negatif bir gelişme olmaktadır: İletişim ile uğraşanların ki bunlara "kendilerini "solcu" ve hatta kendilerince kendilerini bir tür "Marksist" olarak niteleyenlerin, ne Marx'ın iletişimle ve kültürle ilgisinden yeterince haberi olduğu ve ne de Marx ile Marx'ı okuyarak ilgilendiği söylenemez. Artan bir şekilde *radikal siyasal ekonomi*, *critical siyasal ekonomi*, *siyasal ekonomi* isimleri altında kuramsal açıklamalar ve araştırmalar artmaktadır. Nasıl ki, kültürel incelemeler, önce, Marx'ı keşfettiler ve sonra kaybettiler, reddettiler veya çıkarlarını gerçekleştirmek için geçersiz ilan ettiler; 2000'lerdeki *radikal* ve *critical* gibi ön takılarla gelen siyasal ekonomi yaklaşımlarının ne denli Marksist yaklaşım oldukları da ciddi şekilde soruşturulması gereken bir konu olmaya başladı. Daha kötüsü, 1970'lerde Marksist veya neo-Marksist analiz yapanların önemli bir kısmının 2000'lerde daha çok liberal-demokratik olarak niteleyebileceğimiz çizgiye geldiğini söyleyebiliriz. Bir diğer sorun, McChesney'in belirttiği ve bizim katıldığımız gibi, iletişimi eleştirel ele alanların, aslında, Marx'ı okumamasıdır. Bu sorunu gidermek için, (Gazi Üniversitesi) İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi'nin 25. Sayısının (2007) Forum bölümü, Marx'ın okunmayan ve bilinmeyen iletişimle ilgili yazdıklarına ayırdı; ama okuyan olduğunu sanmıyoruz. Elbette McChesney'in de belirttiği gibi, kaynağın orada olması yeterli değildir, daha "access/erişim" kavramının bile doğru/gerçek anlamını bilmeyen ama Marksist/eleştirel yaklaşımla bir şeyler yaptığını sananların bunları okuması gerekir ki, en azından ideoloji ve uyduru girdabından kurtulunsun.¹³⁵ Fuchs'a göre (2009) medyanın radikal siyasal ekonomisi (örneğin, Meier, 2003; Grisold & Meier, 2007; Grisold, 2004) veya iletişimin Critical Siyasal Ekonomisi yaklaşımı (örneğin, Murdock & Golding, 2005) Marx'ın çalışmalarına ender olarak referans vermekte veya hiç vermemektedir. Fuchs bu yaklaşımların tartışmasını kapitalizmin reformu çerçevesi içinde kaldıklarını belirtmektedir. Kültürel incelemelerin Marx'a dayanarak şöhret kazanmaları ve moda olmaları, sanki 2000'lerde siyasal ekonomiye de sirayet etmiş gibi görünmektedir. Bu nedenle, bu kitapta Marksist olarak niteleyerek sunulan, birçok kişinin, günümüzde, ne denli/türlü bir Marksist olduğu da karmaşık bir konu haline gelmiştir. Fakat negatif olarak nitelediğimiz

¹³⁵ Bilime/bilmeye saygılarından olmalı, birileri dergiyi okulun web sayfasından kaldırmış. irfanerdogan.com sayfasında bu yazıları bulabilirsiniz.

bu gelişmeyi, bir bakıma olumlu olarak da düşünebiliriz: Hiç değilse, kendini radikal veya "critical" olarak niteleyen ve özellikle Marx ve Marksist analizin önemli ve değerli olduğunu belirtenler giderek artmaktadır.

Mosco, gelişmeyi çok daha olumlu olarak görmektedir. 1990'ın ortasından beri iletişim araştırmalarında beş ana yönelim olduğunu (gerçi bunların yeni olmadığını, fakat şimdiye kadar egemen yönelim içinde gömülü olduğunu) belirtmektedir: (1) alanın küreselleşmesi, (2) tarihsel araştırma üzerinde süregelen odaklanmanın yaygınlaşması, (3) alternatif görüşteki araştırmaların artması, (4) eski medyadan yeni medyaya kayış ve (5) siyasal ekonomi geleneğine bağlı aktivizmin büyümesi (2008, 2009: 104). Mosco'nun araştırması, Marksist yaklaşımın, özellikle 2000'lerdeki ekonomik krizleri geçerli açıklama gereksinimini arttırmasının da etkisiyle, pek başarılı olamadığını ve Marksist yaklaşımın, 1980 ve 1990'daki özelleştirme ve demokratikleştirme gibi sloganlarla gelen yoğun saldırı ve bu saldırıların "post" ekiyle gelen açıklanması ve meşrulaştırılmasının yoğun dolaşımıyla gelen küreselleşmeye ilgi odaklanması, Marksist yaklaşımı geriletme yerine, daha da anlamlı hale getirdiğini bize söylemektedir.

Her durumda, 2000'lerde Marx, Marksist yaklaşım ve iletişim üzerinde durma giderek artmaktadır. Daha önce, başka nedenlerle sunduklarımıza ek olarak birkaç örnek daha verelim: Golding ve Murdock "*The Political Economy of the Media*" (1997) yapıtlarında bize temel bilgileri ve tartışmaları sunan yazılar bulunmaktadır. Lee Artz "*On the Material and the Dialectic: Toward a Class Analysis of Communication*" (2006) makalesinde marksizmin iletişim süreçlerini ve pratiklerini anlamada sınıf ve sınıf mücadelesi konusu üzerinde durmaktadır. Dana Cloud "*Change Happens: Materialist Dialectics and Communication Studies*" makalesinde (2006) değişim süreci, diyalektik ve iletişim arasında bağ kurmaktadır. Kumar (2006) "*Media, Culture, and Society: The Relevance of Marx's Dialectical Method*" makalesinde Marx'ın diyalektik yöntemiyle medya ve kültürdeki çelişkilerin incelenmesini tartışmaktadır. Kumar'a göre, aydınların görevi, toplumun durumunu açıklama ve eleştiri ve dünyayı değiştirmek için çalışmadır. Colin Sparks (2006) "*Contradictions in Capitalist Media Practices*" yapıtında, medya pratikleri ve bu pratiklerdeki çelişkiler üzerinde odaklanmakta ve bize medya, sınıf, kapitalist sistem arasındaki bağ ve medyanın işlevleri hakkında temel bilgileri sunmaktadır. Erdoğan (2001) Marksist siyasal ekonomik yaklaşımının kitle iletişimi örneğiyle anlamı ve önemi üzerinde durmaktadır. Geray (2003) ve Başaran ve Geray (2005) telekomünikasyon ve yeni iletişim ağlarının yapısını incelemektedirler. Diğer

yapıtlar arasında Tekinalp (2002) ve Adaklı (2006) tarafından yapılan çalışmaları verebiliriz.

Eski ve yeni Marksist (ve Marksist yönelimli) dergiler arasında, *Capital & Class*, *Historical Materialism*, *International Socialism*, *Monthly Review*, *New Left Review*, *Science & Society*, *Radical Philosophy Review*, *Review of Radical Political Economics*, *Marksist Interventions ve Mediations* vardır. Özellikle, Foucault Studies ve *Baudrillard Studies* gibi dergiler asla Marksist kategoriye dahil edilmemelidir; üretim tarzı ve ilişkilerini yok sayan “cultural studies” ve “radical” gibi başlıklar kullanan ve “post” ekiyle gelen hiçbir yaklaşım da, Marksizm içine konmamalıdır.

Uluslararası Yansımalar

1985 ile 2000 yılları arasında, küresel pazardaki saldırılarıyla, kapitalistler sömürebilecekleri insan sayısını dünyada 2.5 milyardan 6.0 milyara çıkartmıştır. Aynı yıllar arasında, Sovyetlerin, Çin'in ve Hindistan'ın küresel kapitalist pazara katılmasıyla, kabaca 1.47 milyar işçi sınıfı uluslararası firmaların sömürsü içine eklenmiştir (Goldstein, 2008:4). Bunlar olurken, edebiyat, kültür, dil ve iletişim alanında kuram ve araştırma yapanların önemli bir kısmı “söylem analizi” yaparak, tek bir gerçek olmadığı, gerçeklerin çoğul ve anlam vermelerin sonsuz sayıda olduğu gibi “şahanelikler, post-modernlikler, post-yapısalcılıklar” sunmaya başladılar. Kitapçılar ve dergiler bunlarla dolmaya başladı.

1990 ve 2000'lerde, uluslararası iletişimde liberal okullar globallik, çoğulculuk, bilgi toplumu ve “ötesi” gibi “yeni” gelişmeleri yücelterek ele alırken; Marksist ve Marksist yönelimli okullar küreselleşen sermayenin örgütlü yapısı ve faaliyetlerinin doğası ve bunun uluslar içi, uluslararası ve kitleler için sonuçları üzerinde durmaya devam ettiler. 1980'lerde Afrika ve Latin Amerika'da yapılan haber akışı araştırmaları hem tek yönlü akımın varlığını hem de medya bağımlılığı ve kültürel emperyalizm tezlerini desteklemişti: “Az gelişmiş ülkelerde, Batı'nın haber ajansları yanında, Batı'nın haber değerleri iletişim araçlarına hakimdir” (Stevenson ve Cole, 1980) sonucu her eleştirel incelemede ortaya çıkmıştı. Krizler, silahlı çatışmalar ve cinayetler üzerinde duran (Weaver and Wilhoit, 1984) Batı haber ajanslarının enformasyonda hangi konuların işleneceğinde gündemi kurdukları, bunun diğer ajanslar tarafından kopyalandığı, Batı'nın haber değerlerinin diğer haber ajanslarında da egemen olduğu (Meyer, 1989) birçok araştırmayla bulunmuştu. Smythe (1986) ve Schiller'in 1970'lerden beri belirttiği gibi, kapitalist toplumun askeri-sivil-endüstri işbirliğiyle yönetildiği görüşü geldi; dolayısıyla toplumun artık askeri ve sivil olarak ikiye ayrıldığı ve

sivillerin yönettiği fikri geçersizleşti. Bu ve benzeri koşulların doğası 2000'lerde de değişime uğramadı. Her ekonomik krizde olduğu gibi, koşullara göre değişen kapsamda, büyük sermaye uluslararası simdiye kadar elde edemediği kolaylıkta ucuz ücret ve insanlık dışı çalışma koşullarından yararlanarak büyük karlar elde etmeye devam etmektedir. Bu yaygınlaştırılan sömürü işine, biliş yönetimiyle medya da katılmaktadır. Goldstein'in 2008'de Amerikan medyası için belirttiği Türkiye ve büyük olasılıkla tüm dünyadaki egemen medya pratikleri için de doğrudur: Kitle iletişim medyası krizle gelen hasarı küçük göstermeye ve gizlemeye çalıştı. Çalışanların işten çıkarılmaları, ücretlerinin azaltılması, emeklilik haklarına kısıtlamalar getirilmesi ve çalışma koşullarının kötüleşmesi çoğu kez görmezlikten gelindi. Büyük sayıda gösteriler olduğunda haber yapıldığında da, sanki günün olağan bir şeyymiş gibi gösterildi. Kitleler halinde işten çıkarmalar olduğunda, insanların işsizlik şikayetleri sunuldu; işten çıkarmaların rekabetçi pazarda krizin kaçınılmaz sonucu olduğunu belirten kapitalistlerin gerekçesi vurgulandı; böylece, işsizlik ve işten çıkarmalar meşrulaştırıldı. Medya, zorunlu hissetmediğinde haber vermedi; zorunlu hissettiğinde de yukarıdaki biçimde vermemektedir (s. 3).

1990'larda medya sistemlerinin ticarileştirilmesi yönünde baskılar çoğaldı ve 2000'lerde dünyada iletişim sistemlerinin özelleştirilmesi, stratejik önemi olan birkaçı hariç, tamamlandı. 1970'lerin sonuna doğru örneğin Latin Amerika'da özelleştirme ve özel ticari medya yayılmaya başlamıştı (Beltran, 1976). Avrupa'da ilk ticari medya patlayışı aynı yıllarda İtalya'da oldu ve 1980'lerde bütün Avrupa ticarileşmeye başladı. 1990'da ise Türkiye ve benzeri ülkelerde yoğun özelleştirme girişimleri başladı (Erdoğan, 1995); 2000'lerde kitle iletişiminde özelleştirme, kamu radyo ve televizyon sistemi marjinal duruma düşürülerek, dünyada tamamlandı.

Kültür emperyalizmi teziyle incelemeler yapanların önemli bir kısmı 2000'lerde uluslararası ekonomik düzene ve bu düzendeki örgütlenmeler ve ekonomik ilişkilere eğildiler. Sadece ileri kapitalist ülkelerin yapısına değil, aynı zamanda diğer ülkelerdeki yapılar ve ilişkiler üzerinde de durmayı artırdılar. Bunu yaparken, konuyu uluslararası ekonomik ve iletişim düzeninin teknolojik, kültürel, ideolojik, profesyonel ve ilişkisel doğası gibi bağlamlar içinde işlediler.

Uluslararası iletişim ilişkisini ve yapısını simetrik olmayan karşılıklı bağımlılık, iletişim emperyalizmi veya kültürel temas ve gelişme olarak nitelermeler arasında çok önemli sonuçlara giden farklılıklar vardır: Bu farklılıklar, sorun çözümüne yaklaşımları, konunun politika ve uygulama biçimlerini belirler. Politika ve uygulamalar birinde (örneğin simetrik

olmayan karşılıklı bağımlılığa) emperyalizm olarak nitelenirken, diğereinde (örneğin kültürel kontak veya post-endüstriyalizmde) gelişme olarak nitelenir. Bu nitelendirmelerle birlikte, birinde uygulamaların ve politikaların temelinde değişmesi önerilir; diğereinde devamı ve mükemmelleşmesi aranır. Simetrik olmayan karşılıklı bağımlılığa, asalağın yaşam koşulları sömürülenin varlığına dayanır. Sömürülenin varlığı ise asalağın yarattığı ve kontrol ettiği asalaklık dünya düzeninin içinde, asalak olana bağımlıdır; yoksa açlıktan ölür. Kısaca simetrik olmayan karşılıklı bağımlılık yaklaşımı, egemen dünya düzenine ilk baktığımızda görüleni oldukça doğru olarak anlamaya yönelimlerden biri olabilir. Fakat yaklaşımdaki tehlike, karşılıklı bağımlılığın "asimetrik" olduğu görüşü, çözüm olarak bu bağın simetriğe doğru yaklaştırılması yönünde bir düşünüş tarzı getirebilir. Yani sorun politika sorununa indirgenerek farklı bir çerçeveye içine sokulur. Asimetrik ilişkiyi karşılıklı bağımlılık olarak nitelendirmek giderek sömürü ilişkilerini meşrulaştırmaktır. Elbette ideal simetrik ilişki toplum yaşamında beklenemez; fakat bu asla sömürünün kaçınılmazlığı anlamında alınmamalıdır.

Türkiye ile ABD ve Avrupa arasındaki iletişim ürünleri ve teknolojisi ve örgütlü iletişim pratiğinde, iletişim politikalarında, bu politikalarda özel girişimin ve devletin (TRT dahil) rolünde asimetrik karşılıklı bağımlılık iki ülke arasındaki karşılıklı bağımlılık değil, sermaye güçleri ve bu güçleri temsil eden siyasal yapılar arasındaki karşılıklı asimetrik bağımlılığı anlatır. Bu karşılıklı bağımlılık gerçekte tek taraflı egemenliğe dayanan asimetrik ilişkidir. Karşılıklı bağımlılık bu ilişkinin kurulduğu ve yürütüldüğü yapay-gerçek içinde geçerlidir ve kendini evrensel bir gerçek gibi gösterir. Bu karşılıklı bağımlılık da sermaye güçleri arasında sömürünün ganimetini paylaşmadaki asimetrik bağımlılık olarak nitelenebilir, fakat geniş kitleleri bu ilişkiye kattığımızda, bu kitlelerin sermayeye bağımlılığı meşrulaştırılmış bir sömürü düzenine dayanan yaratılmış bir bağımlılıktır. Ücretli kölelik sisteminde çalışan sınıfların yaşam zorunluluğu için kapitaliste bağımlılığı, mülkiyet ilişkilerinden gelen yoksun bırakılmışlığı yaratan sahiplik düzeninin getirdiği bir bağımlılıktır. Bu bağımlılık ücret politikalarıyla, siyasal adalet sistemiyle, orduyla, polisle, kitle iletişimiyle ve iş yerinin örgütlenmesiyle tutulan ve sürdürülen bir bağımlılıktır.¹³⁶ Bu simetrik-olmayan karşılıklı bağımlılık içte kapitalist sömürüyü ve uluslararasıda ise emperyalizmi heceler.

¹³⁶ Ücret politikaları, küreselleşme, sömürü ve emperyalizm ile ilgili Marksist bir güncel analiz için bkz: Goldstein, 2008 ve ilginç bir analiz için bkz: Wilkie, 2008.

Öncelikle üzerinde durulması gereken, bu bağımlılığın bireysel-psikolojisi değil, bağımlılık koşulunun üretim tarzı ve ilişkileri çerçevesinde açıklanması, mücadele sorunlarının belirlenmesi ve çözüm yolları aranmasıdır. Çözüm de, asla öncelikle sömürülenin psikolojisinde veya metin okumasında veya kendini gündelik hayatta özgürce/bağımlı olarak ifade etmesinde değildir; bunlar bir ilişkisel örgütlü yapının sonuçlarıdır. Dolayısıyla, zincirin son halkası olan birey ve bireyin alımlamasına veya mikro-kimlikler ve etnik yapılar üzerinde odaklanma yerine; üretime, işyerine, üretimin ve işyerinin örgütlenmesi ve iş yapış biçimine, kapitalist devlet kurumlarına ve devletin kurumlarının dönüştürülmesine (veya anarşistler için devletin ortadan kaldırılmasına) odaklanmak gerekir. Uluslararası bağlamda da, aynı yaklaşım tarzının genişletilmesi ve kullanılması gerekir. Dikkat edilirse sorun, maddi ve düşünsel üretimin ve üretim ilişkilerinin örgütlenişi ve bu örgütlenmeyle gelen pratiklerin maddi, düşünsel, duygusal ve inançsal sonuçlarını kapsar öncelikle.

1990 ve 2000'lerde Türkiye

Türkiye 21. yüzyıla, bütün dünyada olduğu gibi, internet, uydu yayınları ve özelleştirmelerle girdi. Kitle iletişimde yeni teknolojik araçlar kullanılmaya başlandı. Kitle iletişiminin örgüt yapıları ve iş yapış anlayışında önemli değişiklikler oldu. Kitle iletişimi pazarı global bir duruma geldi ve Türkiye bu global sermayenin önemli bir pazarı oldu. Özellikle Amerika'da başlayan deregülasyon politikalarının etkisi Türkiye'de özelleştirmeler biçiminde kendini gösterdi ve kitle iletişiminin ürün içeriğinde ciddi değişimler oldu. Kitle iletişimine ekonomik, siyasal ve kültürel bağlamlarda ilgi çok arttı. Bütün bu gelişmeler Türkiye'de de post-modern ve liberal çoğulcu görüşlerle kutlanarak ve yüceltilerek desteklenirken, karşıt görüşler düşmanlıkla karşılaştı.

Gelişmeler, bugün, Türkiye'de kitle iletişim sektörünün siyaset ve sermaye oyununu, aynı anda, oynamasını yoğunlaştırmıştır. Kitle iletişim alanında mülkiyet ilişkileri büyük tekellerin kurulmasına gitmiş ve tekeller arasında kuralsız ve genellikle halka yansıtılan seviyesiz çatışma ve rekabetler çıkmıştır. Medya örgütlerindeki iş ilişkileri ve ücret politikaları keyfi ve sömürgeci karakterini yaygınlaştırdı. Çoğu kişi çok az ücretle çalıştırılırken, bazıları resmi olarak düşük bir ücret, fakat gayri resmi olarak, elden yüksek miktarda maaş almaktadır. Bu durum kitle iletişimi örgütlerinde, yasaların ve insan haklarının çiğnendiği, etik yoksunluğu ve iş güvencesinin yokluğunu göstermektedir.

Türkiye’de 1990’ın başında başlayan özel televizyonların “endüstriyel korsanlığı”, “korsanlığın pratik meşruluk kazanmasıyla” devam etmektedir: Frekans kullanımıyla ilgili korsanlık gasp biçiminde sürmektedir. Korsanlık aynı zamanda, “Batıyı” taklit biçiminde olmaktadır: Batı’da üretilen biçimleri, giyinişe, saç modasına ve güldürüsüne kadar kopyalama, taklit ve aktarma devam etmektedir. Batı’nın taklidi ve aktarılması, elbette Türk toplumu gibi toplumların tarihsel yapılarının bütünleşik parçasıdır. 21. yüzyılda, küreselleşme olarak sunulan sömürgecilik-ötesicilik (veya yeni-sömürgecilik durumu) ile birlikte bu egemen ilgi ve yönelimin önünde hiçbir güçlü engel kalmamıştır. Türkiye’de Kemalizm gibi ulusal değerler ve bağımsızlık düşünceleri yeni global pazar içine bütünleştirilmiş; hepsi Atatürk’ün savunmadığı ve ulusal çıkarları global sermayenin çıkarlarıyla özdeşiren “Bizlikler” içinde eritilmiştir. Bu eritmeyi yapanların televizyon ekranlarının köşesine yerleştirdikleri Türk bayrağı ve Atatürk’ün resmi, Atatürk ve Anadolu insanıyla alay eder gibi durmaktadır. Kitle iletişimi araçlarında “*start aldı, top on, spot, by by*” gibi birçok deyişlerin yaygınlaştırılması; bebek reklamlarından yetişkin reklamlarına kadar bütün reklamlarda ürün isimlerinin hemen hepsinin ya İngilizce ya da karma bir dille isimlendirilmiş olması; kurumların isimlerinin de aynı karakterleri taşıması; bakkalların *süpermarket* olması; ilkokullarda ders arası zillerinin yabancı veya karma melodi çalması; Atatürk’ün ulusalcılık ve Türkçenin başka dillerin boyunduruğundan kurtarılması çabalarına katkı amacıyla mı yapıyor dersiniz? Bu ve benzerlerinin yanında, küresel işbirliğine girerek, kamusal olarak nitelenen genel çıkarları özel çıkarlara feda etme, bir zamanki ulusalcılık yarışının yerini almıştır: Herkes nükleer santrallerde olduğu gibi, “getirerek” ve kamu zenginliklerini peşkeş çekmede olduğu gibi “götürerek/vererek” satma yarışındalar. Atatürk resmini duvarına/ekranına asarak, günlük pratikte, Atatürk’le alay etme pratiği, kapalı kapılar ardında, Atatürk’ü ve düşüncelerini savunanları çağ dışı ilanla tamamlanmaktadır. Kitle iletişimi pratikleri ve sosyal bilimler pratikleri, bu ikiyüzlülüğün yapıldığı alanların önde gelenleridir. Sosyal bilimlerin ikiyüzlülüğünde akademik ve yönetsel etkinlikler, bireysel güç ve ekonomik çıkarları gerçekleştirmeye yönelik karakter taşımaktadır, fakat bu karakter gizlenerek akademik, yönetsel/kurumsal veya toplumsal karakterle paketlenmektedir. Bu tür yapı, kaçınılmaz olarak akademik alanı, akademik faaliyet dışında her şeyin yapıldığı, öznel çıkar gerçekleştirme alanı haline dönüştürmüştür. Bu durum AB’ye akademik biçim bağlamında uyum ve AB Çerçeve programları gibi endüstriyel yapıların ve pazarın çıkarını gerçekleştirmeye yönelik araştırmaların yapılmasını getiren programlarla da teşvik edilmektedir. Para

kazanmak ve güç elde etmek için akademisyenler uygulamalı ve yönetsel araştırma içine hızla çekilmektedir. Kitle iletişimi endüstrisi de, haberleri ve programlarıyla, bu yönelimin bilişsel çığırkanlığını yapmaktadır. Bu ve benzeri konular Türkiye'de anlamlı bir şekilde işlenerek, sosyal ve akademik bağlamda anlamlı ve faydalı kuramsal yapılar inşa edilmemektedir. Böyle bir inşayı destekleyen bir ortam olmadığı gibi, tam aksine yukarıda belirtilen biçimdeki gelişmeler böyle bir inşayı engelleme ve anlamsız yapma biçiminde işlev görmektedir.

Yapılan çalışmalar: olumlu gelişmeler

Türkiye'de 1960 sonrasında gelişen iletişim alanında yapılan çalışmaların dağınık ve analiz yapmaya izin vermediğini söylemek şaşırtıcı değildir. Tamamen kişisel ve koşullara bağlı olarak yapılan çalışmalar sayıca da az olduklarından Türkiye'de dönemsel ayrımlar yapmak güçtür. Son on yılın değişen ve gelişen iletişim ortamı bile yeterince merak uyandırmış görünmemektedir. İletişim araştırmaları konusunda her şeye rağmen umutlu olmayı gerektirecek gelişme vardır. Bu da farklı birikimlere sahip araştırmacıların alana gösterdikleri ilgidir. Türkiye'deki iletişim konusuyla son yıllarda doğrudan veya dolaylı olarak ilgilenen yapıtlar verenler arasında Topçuoğlu (1996), Doğan (1998), Özdemir (1998), Alemdar (1999), Başaran (2000), Atabek (2001), Girgin (2001), Gencil-Bek (2003), Uluç (2003), Geray (2003), Dursun (2004) Hasdemir (2007), Kılıçaslan (2008), Çelenk (2008), Uzun (2009), Çam (2009), Kaya (2009) ve Öztürk (2010) gibi isimler görürüz. Korkmaz Alemdar'ın dekanlığı sırasında Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesinin "40. yıl serisi" içinde çok önemli yapıtlar bulunmaktadır.

Bizim son yıllardaki çalışmalarımız iletişimde kuram ve yöntem ile ilgili bilgi birimini sunmak, eleştirel olarak değerlendirmek ve böylece bizden sonrakilere hareket edecek bir zemin hazırlamak amacıyla yapılmıştır. Ama ne yazık ki, çıkarılan kuram kitaplarının hemen hepsi bizim kitabımız ve McQuail gibi birkaç kişinin kitaplarından alınarak "derlenen" ve hiçbir yeni katkısı olmayan kitaplar biçimindedir. Bizim beklentimiz, bizim ötemize geçilmesi ve en önemli olarak da, Türkiye'nin ele alınmasıdır. 1990 ile 2010 arasında yayınladığımız kitap ve araştırmalarımızın bazıları Batı'nın kendi içinde çatışan ve dünyada çeşitli yansımalarını gördüğümüz görüşleri irdemiştir ve bazıları da Türkiye'de yaptığımız araştırmalardır. Bizim amacımız daima kimin ne dediğini sunarken, bu sunumu tarihsel insanın ve toplumunun doğasıyla karşılaştırarak eleştirel bir gözle değerlendirmek olmuştur. Bir şeyin doğasını bilmek ve onu değerlendirebilmek için, önce onun ne olduğunu, kendini nasıl sunduğunu, nasıl anlatıldığını bilmek; ardından, onun kendini sunuşunun ve onun sunuluşunun değerlendirilmesi gelir.

Uluslararası iletişimde ekonomik bakımdan egemen ülkelerden yapılan teknolojik yapı transferinin, genel toplumsal yapı transferinin önemli bir parçası olduğu; bu transferle birlikte yapıların çalışmalarıyla ve düzenleriyle ilgili egemen ideolojilerin de transfer edildiği; iletişimde ürün transferinin hem ekonomik hem de kültürel emperyalizmin bir parçası olduğu; emperyalizmin sadece dış egemenliğin istilasıyla sağlanmadığı, ülke içindeki egemen güçlerle işbirliğiyle gerçekleştirildiği; medya'daki gazetecilik, televizyonculuk, film yapımcılığı, programcılık gibi iş ahlakı ve pratiklerinin egemen bir profesyonel ideolojiyi oluşturduğu ve bu oluşumun temel iki ana unsurdan ortaya çıktığı (Batı'nın profesyonel ideolojileri ve Türkiye'deki siyasalla iç içe olan ekonomik çıkar anlayışından gelen medya yönetimi ve profesyonellik anlayışı) üzerinde duran Erdoğan'ın *Uluslararası İletişim* (1995) ve *Kapitalizm, Kalkınma, Postmodernizm ve İletişim* (2000) çalışmaları dışında çok az kaynağa rastlanır. Bunlar arasında anlamlı olarak nitelenenlere örnek olarak Tural (2006), Atabek (2006), Girgin (2007), Sungur (2007), Adaklı (2009) ve benzerleri verilebilir.

Türkiye'de iletişim uzun zaman sadece kitle iletişimi içine sıkıştırılmıştır. Kişinin kendi kendine iletişiminden başlayarak kitle iletişimine kadar olan geniş yelpazede bir yapıt ancak Erdoğan'ın 1997'de *İletişim, Egemenlik ve Mücadeleye Giriş* çalışmasıyla gerçekleşmiştir. Bu gene Erdoğan'ın *İletişimi Anlamak* (2002) ve *Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler* (2008) yapıtları takip etmiştir. Erdoğan her iki çalışmasında da bütün iletişim türlerini, üretim biçimi ve ilişkileri temelinden hareket ederek ele alıp açıklamıştır. Erdoğan'ın (1997a) *İnsanın Zincirine Vuruluşu* yapıtı, egemenlik ilişkilerinin sınıf içi ve sınıflar arası iletişim özellikleri üzerinde oldukça eleştirel ve tartışmalı sunumlarla gelmektedir. Fakat bütün bu ve benzeri yapıtlar sadece bir başlangıcı oluşturmaktadır. Bu sırada, kendi kendine iletişim, aile iletişimi ve kişilerarası iletişim konularında, birçok "süpermarket kitapları" üreilmeye devam etmektedir. Önemli olan Türkiye'de iletişimin örgütlü yapısı ve günlük işleyişiyle ilgili durumu inceleyen araştırmalarla bilginin zenginleştirilmesidir.

Türkiye'deki bu gelişmelerin anlaşılması aynı zamanda kitle iletişiminin tarihsel gelişiminin bilinmesini gerektirir. Bu teknolojiler Türkiye'de yaratılmadığı ve farklı kültürel ve tarihsel yapıların ürünü olduğu için, kaçınılmaz olarak, çıkıp geldiği yerler ve çıkış koşullarının bilinmesi gerekir. Bu da bizi kitle iletişimi tarihini özellikle Türkiye'de inceleme gereğine götürür ki, ne yazık ki, bu bağlamda Türkiye'de yok denecek kadar az inceleme yapılmıştır. Alemdar'ın "Anadolu Ajansı" incelemesi, ajansın tarihsel gelişmesi ve siyasal güç yapısıyla olan, zamanına göre oldukça özerk ilişkisini sunmuştur (Alemdar, 2001 ve 1985). Alemdar'ın

İletişim ve Tarih (1996/2001) kitabı basın medyasının Osmanlılardan beri gelişmesini, somut örneklerle, egemen devlet gücüyle (özellikle iktidar partileriyle) ilişkisiyle sunmakta; sunumunda, tarih ve iletişim bağına; Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1868 ile 1895 arasında İstanbul'da yayınlanan yabancı gazeteler, bu gazetelerin eğildiği konular ve ekonomik ve siyasal güçle olan ilişkisine; Türkiye'de gazete ve gazetecilik eğitimi girişimlerine; Kadro dergisi ve derginin diğer basın ve baskı güçlerinin de katılmasıyla ortaya çıkan tartışmalara; yanlış yazılan tarihe örnek olarak A. N. Karaca, Milliyet ve A. Oruç konusuna; basını kontrolde (engelleme ve teşvikte) resmî ve özel ilanların Demokrat Parti döneminde nasıl kullanıldığına; Demokrat Parti'nin Güneş Matbaacılık AŞ ve Havadis gazetesini yayınlayan Neşriyat TAO'yu siyasal çıkarı için kullanımına eğilmiştir. Gazetecilik tarihiyle, benzeri şekilde yapıtlar verenlerin başında Orhan Koloğlu gelir. Girgin (2001) ve Çakır (2002) Osmanlılarda ve Osmanlılardan günümüze gazetecilik ve yerel gazetecilik ile ilgili çalışmalarını katkı yapmışlardır. Aynı tarihsel dönemleri de ele alan, fakat bu yapıtlardan farklı bir yaklaşımla gelen Öztürk (2010), çeşitli örgütlü yapılar içinde sergiledikleri mücadele tarzlarıyla halkı makro-yönelimsel iletişimin içine yerleştirerek toplumsal iletişimde topyekün kontrolün olamayacağını ve mücadele alanlarının ve egemenlikte kırılmaların olduğu üzerinde durmaktadır.

Eleştirel kültürel incelemeler, özellikle diskors/söylem analizi Türkiye'de son zamanlarda oldukça moda gibi görünmektedir. Elbette diskors/söylem analiziyle klasik içerik analizi de yer yer birbirine karıştırılmaktadır. Ayrıca söylem analizi çok farklı ideolojik yaklaşımları içerir. Türkiye'de, örneğin, popüler kültürün müzikteki ifadelerinden biri olan arabesk konusu ve popüler çizgi-romanı örneği N. Güngör tarafından eleştirel açıdan kültürel-içerik analizi olarak niteleyebileceğimiz bir yöntemle incelenmiştir (Güngör, 1993 ve 1996). Kültürle ilgili diğer incelemeler arasında Oskay (1982a, 1982b), Oktay (1993), Özbek (1991), Uslu (2009), Tural (2006) tarafından yapılmış çalışmaları görmekteyiz.

Yapılan çalışmalar: olumsuz gelişmeler

2000 yılından beri Türkiye'de iletişim alanında 600'e yakın kitap basılmıştır. Bunların büyük çoğunluğunu "süpermarket kitapları seviyesindedir. Bir kısmı iletişimle ilgili meslek el kitabı biçimindedir. Geri kalan küçük bir azınlık ise, akademik/bilimsel bir değer taşımaktadır.

Şimdiye kadar, Türkiye'de iletişim ve kuram konusu, çoğunlukla kitap çevirileriyle ve bazı özgün yapıtlarla Batı'yı tanıma ve transfer biçiminde olmuştur. Son zamanlarda, "derleme kitap basma salgını" yaygınlaşmaya başlamıştır. Derleme kitap, tanıdık birilerinden yazılar alıp

bastırmakla oluşturulmaz. Hiçbir akademik “editörlük” sürecinden geçmeksizin, yani yazıları o alanda otorite/uzman olan kimselere göndermeksizin yapılan “derleme” kitabın akademik değeri, (içinde bir veya iki değerli parça olsa bile) yoktur. Çoğu uyduruk derleme kitaplar yazılmaktadır. Derleme kitap yazarlarının çoğunluğu, hiçbir araştırma yapmadan bir şeyler yazmakta veya daha önce yazdıklarından bir şeyler karalamaktadır. Çok daha kötü bir gelişme de, iletişim alanında “süpermarket kitaplarının” yaygınlaşmasıdır. Bu süpermarket seviyesindeki kitaplar yanında, okullarda, post-modern etki ve “mekanın cinsiyeti” gibi şarlatanlıklar görünür ve egemen olurken, anlamlı yapıtlar bir köşede kalmakta ve çeşitli bahanelerle bir kenara itilmektedir.

Türkiye’de iletişim fakültelerinin ve okullarının niceliksel gelişmesine rağmen kuram yapıtları ve özellikle kitle iletişimi dışında iletişim araştırmaları yok denecek kadar azdır. Üzücü olan da, kuram kitaplarının hemen hepsi birbirine benzemektedir: Aynı kuramlar ve aynı anlatılar. İngilizce bilmediği halde, İngilizce kaynaklar. Kitle iletişimi araştırmalarının çoğu pozitivist-deneyci yaklaşım çerçevesi içinde tasarlanan alan araştırması biçimindedir. Bu araştırmaların hemen hepsinin ciddi metodolojik sorunları vardır. Ne yazık ki en uyduruk ve en küçük bir akademik değeri olmayan araştırmalar (ve tezler) halkla ilişkiler ve reklamcılık alanında olmaktadır. Kitle iletişimi alanında eleştirel kültürel incelemeler olarak kendilerini niteleyen makaleler ve tezler oldukça boldur. Bunların çoğu bilimsel sistemlilik ve tutarlılıktan yoksun, hiçbir epistemolojik ve metodolojik temele oturtulmamış, gülünç öznel değerlendirmelerden öte gidememektedir. Hele post-modernlik ile gelen birkaç yapıt, iyi ki birkaç tane var sadece, sosyal bilime yakışmaz bir basitlik ve ne dediğini bilmezlik karakteri taşımaktadır. Sosyal bilim kimin ne dediğini toplayıp, birkaç başlık ve alt başlıklarla arka arkaya sıralayarak yapılan dedikodu derlemesi değildir. Sosyal bilim birikmiş bilgi ve deneyimleri temel alarak yapılan sistemli ve tutarlı bir tasarımla başlar. Ne yazık ki kitle iletişimi alanında Türkiye’de bu başlangıcın varlığını gösterecek çalışmaya rastlama olasılığı çok az. Bunun temel nedeni, iletişim fakültelerinde akademisyen veya araştırmacı olarak hazırlanan lisans üstü ve doktora öğrencilerine felsefe, epistemoloji ve metodoloji dersleri verilmemesidir. İletişim fakültelerinde lisans seviyesinde bile sosyal bilimlerde araştırma yöntemi dersleri (1) ya yoktur (istatistik derisi sadece bir aracı kullanmayı anlatır, sosyal bilimlerde yöntemi değil), (2) ya da yöntemle ilişkiyi, yöntemi anket sorusu hazırlama ve uygulama sanan veya bir metni kendince yorumlama sananlar vermektedir.

Bilişsel ve akademik seviyenin (ve elbette ilginin) ne denli aşağıda olduğunu görmek için bazı ders isimlerine bakmak bile yeterlidir: Örneğin, “Halkla ilişkilerde temel kavramlar” diye ders bile var: “Kavramlar” bir derste anlatılır biter. “Halkla İlişkiler ve Tanıtım” diye bir bölüm isminin olması, bilimsel seviyenin ne trajik durumda olduğunu gösterir.

Tüm bu gelişmelerde, ne yazık ki, bilimsel araştırma ve açıklamalarda egemen yönelim, kitle iletişimi sermayesinin çıkarını gerçekleştirme, sürdürme ve yaygınlaştırma çabalarını destekleme yönünde olmaktadır. Bilimsel girişimin geleceği için kuşku duyulması gereken bu yönelime, sürekli yenileri eklenmektedir: “Araştırma yapıyoruz” sahtekarlığıyla insanların kapılarını çalan pazarlamacılar, örgüt iletişimiyle uğraşan ve vücut dili, etkili iletişim, duyarlılık ve empati eğitimi gibi eğitim veren örgütlü şarlatanlık yaygınlaşmakta, asıl üzerinde durulması gereken konular bir yana itilerek “mekanın cinsiyeti” ve “mikro-kimlik siyaseti” gibi konular üzerinde durulma ön plana çıkartılmaktadır. “Bulvar gazetesi” veya aptalca tüketim için hazırlanmış “süpermarket kitapları” seviyesinde olan iletişimle ilgili çalışmalar hızla artmaktadır. Bunlara örnekler oldukça çoktur: *Konuşmak ve anlaşılma, beden dili, dikkat vücudunuz konuşuyor, ikna stratejileri, kültürde dirilmek, kültürel farklılıklarla yaşamak, iletişim odaklı pazarlama, iletişimci gözülle insan kaynakları yönetimi, empati, iletişim bilincinin temel ilkeleri, iletişim becerileri, etkili iletişim, doğru iletişim kılavuzu, gençle/çocukla/bebekle iletişim, iletişim yönetiminde mükemmellik, holistik iletişim, sağlıklı iletişim kurmak, iletişimsizlik becerisi, kolay iletişim kurma yolları, kaliteli iletişimin sihirli anahtarı, kişilerarası iletişimde inleme becerisi, NLP teknikleriyle aile içi iletişim, iletişimin sırları, iletişimin taosu, insan ilişkilerinde 4x4'lük iletişim, yüzlerce benzerleri arasından bazı örneklerdir.* Zavallılaştırılmış bilinci besleyen, entelektüel bakımdan yoksun, ama fırsatçı ve çıkarıcı bu tür biliş yönetimi (ve insanları cebinden vurma) ürünleri iletişim fakültelerine bile taşınmaktadır.

Özellikle son zamanlarda tezlerden projelere kadar her alanda artan ampirik alan araştırmaları arasında, tasarımı doğru yapmış, yöntemi uygun şekilde kullanmış ve geçerli sonuçlar çıkarmış bir yapıta rastlamak çok güçtür. Bu durumu, eskiden yapılmış hataları hala sürdüren egemenlik ve süregelen akademik tembellek ve öz yerine ilişkiyi merkeze alan “köşe dönme” kültürü daha da kötüleştirmektedir. Akademik bağlamda, sınırlı bir çıkar yapısına hizmet eden ve hiçbir toplumsal faydası olmayan kuram ve araştırmalar egemen yapılmaktadır.

Türkiye’de “çeviri kitaplar” Amerikan anaakım yaklaşımları çerçevesindeki kitaplar yanında, giderek post-modern “uydurunun” egemenliğine doğru gitmektedir. Fakat Mattelart’ın *Kültürel İncelemelere Giriş*

ve *Beyin İğfal Şebekesi* yapıtları dahil birkaç yapıtı; Schiller'in *Zihin Yönlendirenler* yapıtı; Innis, Eagleton, Habermas, Ollman, Bauman ve benzerinin yapıtlarının çevrilmesi, en azından hem alternatifleri düşünen insanların varlığını hem de hiç değilse sermaye pazarındaki gelişmişlik düzeyini anlatır. Türkiye'de İngiliz kültürel yaklaşımlarının (Williams ve Hall) ve liberal çoğulcu iletişimcilerin akademisyenlerinin (Fiske ve McQuail) çevirileri de yapılmıştır. Kültürel yaklaşım ve incelemelerle ilgili derleme-çeviriler basılmıştır (örneğin Güngör, 1999). Kültürel yaklaşımlar ve iletişimin ideolojisi elbette incelenmesi gereken çok önemli bir konudur. Fakat bu konu Amerikan, İngiliz ve Avustralya üniversitelerinde yapıldığı gibi, sosyal eleştiri "işlevsel kaçış" olarak kullanıldığında ve alan araştırmaları "ekonomik fayda sağlayan girişim" görevi yaptığında, akademik ve bilimsel bağlamda ciddi sorunlar ortaya çıkmaktadır. Pozitivist-deneyci okula ve şirketler ve kurumlar için kamuoyu araştırmasına kendini adanmışlar dışında, bu tür yönelim "kültürel ve ideolojik alanda", örneğin, "ekonomik tabanın" belirleyiciliğini reddederek (yani iletişim sermayesini her türlü sorumluluktan arındırarak) veya ideolojik üstyapıya egemen rol vererek, gerçeğe çelişen sonuçlar ortaya çıkartır. Kültürel alana bu tür sığınmayı, özellikle metni (programı, filmi) toplumun canlı yaşayan gerçeklerinden soyutlayarak, egemenliği ve mücadeleyi metinde ararken, çok özel dille anlaşılmazlık yaratarak, toplumsal gerçek veya temsille olan pratiği ortadan kaldırmada açıkça görürüz.

Kişiler arası iletişimle ilgili kuramsal yaklaşımlar psikoloji dalında ele alınmakta ve ne yazık ki hem sadece sözlü iletişim içine indirgenmekte hem de bazı psikologlar, kliniksel psikiyatristler ve kısa yoldan para kazanmak isteyen "iletişim uzmanları" elinde ticari amaçlı mesleki faaliyet çerçevesinde "çözümler" üretilmektedir. Kişiler arası alanda akademik değere sahip olan birkaç yapıt pozitivist okulun yaklaşım tarzlarından öte gitmemektedir.

Elbette alan araştırmasının, aynı zamanda pozitivist-deneyci okulun istatistiğe dayanan niceliksel ve niteliksel araştırma yöntemlerinin, kuramsal çerçevelerden hareketle yapılanlarının, geçerliliğini savunuyor ve önemini vurguluyoruz. Fakat şu kesinlikle akıldan çıkarılmamalıdır: Belli iletişim şirketleri ve üniversitelerde yapılan "anketler" (özellikle tutumlar, fikirler, seveler, tercihler ve imaj araştırmaları), egemen endüstriyel ve ideolojik yapıya hizmet amacı ötesinde, daha önemli olarak, ekonomik ve siyasal politikaların saptanması ve yürütülmesinde önemli bir yer alma potansiyeline sahip "yönetim araçlarıdır". Bunların akademik değeri ancak her birinin yaptığı ölçmeye, bulgularına ve yorumlarına bakarak, bunlar arasında ilişki kurarak saptanabilir. Ne yazık

ki ampirik yöntem ve istatistik süreçler genellikle doğru bir biçimde kullanılmamaktadır (Erdoğan, 2001b, 2007a). Araştırmada bir politikayı destekleme amacı o araştırmacının, bilimsel araçları kullansa ve bilimsel süreçleri izlese bile, bilimsellikten yoksun olma olasılığı çoktur: Zengin sesi ne denli kötü olursa olsun, orkestraya egemenliğinin sonucu gibi... Pozitivist-metodolojiyle ilgili olarak birçok istatistik kitabı ve araştırma teknikleri kitabı vardır. Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleriyle istatistiği birleştirerek bütünlük bir çalışmaya az rastlanır. Bu boşluğu doldurmak ve de pozitivist-deneyci okulun metodolojisinin doğasını açıklamak ve eleştirmek için Erdoğan *Pozitivist Metodoloji* çalışmasını yapmıştır (2007).

Kamusal alan tartışmalarıyla “katılımcı” demokrasi savunuları ve özelemlerinin kitle iletişiminde yansımalarından biri de “public access” yani “kamusal erişimdir.” Kamusal erişim “kitle iletişiminin üretimine” halktan isteyen katılması demektir. Bu tür katılma örneğinin televizyonda (özellikle yerel televizyonlarda) isteyen sunmak istediği herhangi bir mesajı sunma olanağının sağlanmasını gerektirir. Bu da örneğin Amerika’da yerel televizyonların bazılarında insanların zaman istemesi ve mesajını sunması biçiminde olmuştur. Bu kamusal erişim (public access) ne yazık ki Amerika’da ırksal ve diğer azınlıkların bənazlıklarını sergilediği, bazı devletlerin propagandalarını yaptığı biçime dönüşmüştür. Kamusal erişim internet ile burjuva demokrasisinin göge çıkartılması için kullanılmaktadır. Türkiye’de erişim/ulaşma (access) kavramı yanlış anlaşılmaktadır: Erişim tüketim için kolaylık değil, üretim olanağı elde etmedir. Bu bağlamda Türkiye’de kitle iletişim araçlarında “erişme” söz konusu değildir. Amerika’daki “kamusal erişme” ise çok sınırlı, yerel ve oldukça gülünçtür; çünkü hiç kimse ulusal tv kanallarında kullanım hakkına sahip değildir. İnternet dahil, kitle iletişimi üretimine halkın katılmasıyla “demokrasinin” gelişeceği düşüncesi de gülünçtür. Bir araca bir anlık erişme, mesajını sunma yeterli değildir. Erişmenin ve mesajın gücü, mesajın kendisinde değil, o ilişkideki güç yapısının karakterindedir. İnterneti kaç kişinin kullandığını, internette istediğini yazmayı ve tartışma gruplarına katılmayı özgürlük ve demokrasi olarak sunma, bu nedenle uydurudur. Eğer iletişimdeki eşitsizlik ve dengezsizlik ortadan kaldırılmak ve “demokratlaşmak” isteniyorsa, o zaman yapısal değişime gitmek gerekir. Garnham (1990), Mattelart ve Piemme (1980), Slack (1984), Aufderheide (1992), Devine (1990), Streeter (1990), Wilkie (2008) ve benzerlerinin belirttiği gibi “kamusal erişme” sosyal problemlere teknolojik çözümü temsil eder; bu çözüm aslında yüzeyde ve çözüm olmayan bir çözümdür. Teknolojiyle, örneğin internette olduğu gibi, “erişim/erişme” niceliksel olarak çok olsa bile,

ifadenin niceliksel yoğunluğu niteliksel farklılık ve toplumsal üretim ve ilişkilerde demokratikleşme anlamına gelmez. Benzer şekilde, Habermas türü ütopyik kamusal alan görüşü ve sivil toplum örgütlerinin çokluğu da demokratikleşmenin bir garantisi değildir. Fakat 2000'lerin bilinç yönetimi ortamında, internetin "sanal evreni" sanki demokrasideki katılım ve "erişim" sorununu çözmüş gibi sunulmaktadır. Kitle iletişiminde "erişme"(access) ile ilgili Türkiye deki birkaç araştırma yukarıda belirtilen yanlış anlayış çerçevesinde tasarlanmıştır. Gülünç olan şeylerden biri de, bu araştırmaların bazıları bitmiş ürüne sahipliği erişme olarak almakta, istatistikler vermekte, "dengesiz" (eşit olmayan) durumdan bahsetmekte ve eleştirel yorum getirdiğini sanmaktadır: Aynı şeyi zaten Amerikan pazarlamacıları sürekli yapmaktalar! Kuramsal tutarsızlık, kavramların bağlı olduğu yapıyı ve istatistiğin nasıl kullanılacağını bilmeme oldukça yaygın sorunlardan biri Türkiye'de.

"Bilgi güçtür" söylemi ancak bilgiye sahiplik ve bilgiye ulaşma/erişme ile anlam kazanır. Bu da yetersizdir, çünkü kapitalist dünyada güç veren bilgi, emtia karakterine sahip olan, dolayısıyla mülkiyet ilişkilerinin değerli bir parçası olan bilgidir. Bu nedenle, bir izleyicinin tv haberini seyretmesiyle elde edilen "bilgi" veya enformasyon, izleyici için herhangi bir güçlendirme işlevi görmez. İzleyicinin haberi bilmesi onu olduğundan farklı veya güçlü yapmaz. Kitle iletişimiyle ilgili "bilginin" güç olması, örneğin reyting ve izleyici araştırmaları ile desteklenen şirketlerin pazar politikalarında ve şirketler arası ilişkide meydana çıkar. Dolayısıyla, bilgi toplumu gibi kavramaları kullanırken ne tür bir kuramsal yapı olduğunu ve bu yapının neyi nasıl meşrulaştırdığını (ve gayrimeşrulaştırdığını, marjinalleştirdiğini, çıkar sağlama yapıları dışında bıraktığını) bilmek gerekir. Bu da ancak sosyal bilimler eğitiminin ve kuramsal çalışmaların "dedikodu" sıralaması ötesine geçmesiyle, kişisel çıkarın genel çıkarın önünde tutulmasının desteklenmemesiyle, baskıların gerçekleri engelleme yerine teşvik etme biçiminde olmasıyla ve eleştirel bilincin kazanılması ve teşvikiyle olur. Ne yazık ki, günümüzdeki egemen hastalıklar ortamında, eleştirel bilinç para kazandırmaz, hasta vicdanlar ve çıkarlar için tehlikelidir; cehalet bilgi diye yaygınlaştırılır ve asıl bilgi mülkiyetin ve mülkiyet ilişkilerinin bir parçasıdır. Cehalet ve bilgi kullanılarak modern çağın kendini-özgür sanan serbest köleleri (kendini üretme koşullarından mahrum bırakılmış kitleler) kendi-köleliklerinin materyal ve düşünsel yeniden üretimine katılırlar; bu katma işinde, örgütlü yapılar içinde kiralanmışlar ve kiralanmamışlar din, demokrasi, özgürlük ve ırk gibi birçok yönetim araçlarıyla kendine ve kendinden olanlara, gerçeği ve doğruyu söyleyene ve yapmaya çağışana düşman edilirler. İnsanimsıların insanimsılaştırdığı bir dünya!

KAYNAKÇA

- Adaklı, G. (2006) *Türkiye'de Medya Endüstrisi, Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri*. Ankara: Ütopya.
- Adaklı, G. (2009) The Process of Neo-Liberalization and the Transformation of the Turkish Media Sector In the Context of the New Media Architecture. In: Harrison, J. and Wessels, B. (Eds.) *Mediating Europe: New Media, Mass Communications*. N. Y.: Berghahn Books, Pp. 286-318.
- Adorno, T. (1954) How To Look at Television. *the Quarterly of Film Radio and Television*, 8(3): 213-235.
- Adorno, T. (1974) *Minima Moralia*. London: New Left.
- Adorno, T. (1976), *Introduction to the Sociology of Music*. New York: Continuum.
- Adorno, T (1987). Late capitalism or industrial society? In:V. Meja, D. Misgeld & N. Stehr (Eds.), *Modern German Sociology* (pp. 47-232). NewYork: Columbia University Press.
- Adorno, T. & Horkheimer, M. (1977) *The Dialectic of Enlightenment*, New York: Free Press.
- Adorno, T. (1991) *The Culture Industry*. London: Routledge.
- Alemdar, K. (1985) "Küreselleşme, Türkiye ve Kitle İletişim Araçları", *Türk-İş Yıllığı '97*: 275-283.
- Alemdar, K. (1998) (Ed.) *Medya Gücü ve Demokrasi*. İstanbul: Tüses.
- Alemdar, K. (2001) *İletişim ve Tarih*, Ankara: Ümit Yayınevi.
- Alemdar, K. (2009) (Der.) *Türkiye'de İletişimin Dünü, Bugünü ve Yarını*. Ankara: AGC Yayını.
- Allor, M. (1988) 'Relocating the Site of the Audience', *Critical Studies In Mass Communication* 5: 217-33.
- Allport, G.W. (1935) Attitudes. In: *The Handbook of Social Psychology*, (ed.), C. Murchison. Reading, MA: Clark University Press, Pp. 798-884.
- Amin, S. (2005) *Empire and Multitude*. *Monthly Review*, 57(6) [Http://www.Monthlyreview.org/1105amin.htm](http://www.Monthlyreview.org/1105amin.htm)
- Anderson, C. A. and Gentile, D. A. (2008) Media Violence, Aggression, and Public Policy. In: E. Borgida & S. Fiske (Eds.), *Beyond Common Sense: Psychological Science In the Courtroom*. (Pp. 281-300) MA: Blackwell. [Http://www.Youngmedia.org.au/Pdf/AG_Games.Pdf](http://www.Youngmedia.org.au/Pdf/AG_Games.Pdf)
- Ang, I. (1996) *Watching Dallas*. London: Routledge.
- Artz, L. (2006) On the Material and the Dialectic: toward a class analysis of communication. In: L. Artz, S. Macek and D. Cloud (Eds).
- Artz, L, Macek, S., ve Cloud, D. L. (Eds.) (2006) *Marksizm and Communication Studies: the Point Is To Change It*. N.Y.: Peter Lang Publishing.
- Atabek, Ü. (2001) *İletişim ve Teknoloji: Yeni Olanaklar-Yeni Sorunlar*. Ankara: Seçkin.
- Atabek, Ü. (2006) İnternette Etik Sorunların Ekonomi Politik Bağlamı. *Küresel İletişim Dergisi*, 2: 1-9.
- Atton, C. (2007) Current Issues In Alternative Media Research. *Sociology Compass*, 1(1): 17- 27.
- Atwood, R. and Mcanany, E. (1986), *Communication and Latin American Society: Trends In Critical Research*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Ayers, A. and Saurin, J. (2007) "Beyond the 'Global Unifier': Counter-Hegemony In Neo-Gramscian Analysis." [Http://www.Allacademic.com/Meta/P179166_Index.html](http://www.Allacademic.com/Meta/P179166_Index.html)
- Ayers, A. J. (2008) (Ed.) *Gramsci, Political Economy, and International Relations Theory: Modern Princes and Naked Emperors*. New York: Palgrave Mcmillan.
- Bagdikian, B. (1983/1989) *Media Monopoly*. Boston, Beacon Press.
- Bagdikian, B. (2004) *the New Media Monopoly*. Boston: Beacon Press.

- Balle, F. (1983) "Mass Media Research In France: An Emerging Discipline". *Journal of Communication* 33 (3) :146 -156.
- Ball-Rokeach, G. ve M.D. Defleur (1976) "A Dependency Model of Media Effects" *Communication Research* 3 (1): 3–21.
- Barkin, S. M. and Gurevitch, H. (1987) Out of Work and On the Air: Television News of Unemployment. *Critical Studies in Mass Communication*, 4 (1): 1-20.
- Barnouw, E. and Miller, M. C. (Eds.) (1998) *Conglomerates and the Media*. New York: the New Press.
- Barney, D. (2004) *the Network Society*, Great Britain: Polity Press.
- Barthes, R. (1972) "Myth Today," *Mythologies*, Ed. and Trans. Annette Lavers. New York: Noonday Press. 109–159.
- Barthes, R. (1977) *Image-Music-Text*. London: Fontana
- Barthes, R. (1975) *S/Z*. (Trans. Richard Miller). London: Cape.
- Bartolovich, C. (2003) Post-Imperialism Or New Imperialism? the Eleventh September of George Bush. *Interventions* 5 (2): 177- 198.
- Başaran, F. (2000) *İletişim ve Emperyalizm: Türkiye’de Telekomünikasyonun Ekonomi-Politikaları*, Ankara: Utopya.
- Başaran, F. ve Geray, H. (2005) *İletişim Ağlarının Ekonomisi: Telekomünikasyon, Kitle İletişimi, Yazılım ve İnternet*. Ankara: Siyasal.
- Baudrillard, J. (1972/1981) In the Most Complete Ambiguity: Requiem For the Media. *International Journal of Baudrillard Studies*, [Http://Www.Ubishops.Ca/BaudrillardStudies /Vol4_1/Levin.Htm](http://Www.Ubishops.Ca/BaudrillardStudies/Vol4_1/Levin.Htm)
- Baudrillard, J. (1983) *Simulations*, NY: Semiotext.
- Baudrillard, J. (1983a) *In the Shadow of the Silent Majorities*. NY: Semiotext.
- Baudrillard, J. (1987) *The Evil Demon of Images*; Sydney: Power Institute.
- Baudrillard, J. (1992) Rise of the Void towards the Periphery. <http://www.egs.edu/faculty/baudrillard/baudrillard-rise-of-the-void-towards-the-periphery.html>
- Baudrillard, J. (1994). *Simulacra and simulation*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Baudrillard, J. (1998) In the Shadow of the Millennium. <http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=104>
- Bell, D. (1973) *the Coming of the Post Industrial Society*, NY: Basic Book.
- Bell, Daniel (1960), *the End of Ideology*. New York: Free Press.
- Beltran, L. R.O (1976), 'Alien Premises, Objects and Methods in Latin American Communication Research. *Communication Research*, 3(2):107 - L 34.
- Benjamin, W. (1977) "the Work of Art In the Age of Mechanicle Production". *Mass Communication and Society* (1977) S. 384 - 408.
- Berelson, B. (1959) "the Stage of Communication Research". *Public Opinion Quarterly* 23 :1- 6.
- Berghe, P.L. Van Den (1963) "Dialectics and Functionalism". *American Sociological Review*, 28: 695–705.
- Bernauer, J. ve Rasmussen, D. (1988) *the Final Foucaoult*. Mass: MIT Press.
- Berube, M. (1996) *Cultural Criticism and the Politics of Selling Out*. [Http://Www.Altx.Com/EBR/EBR2/Ebr2.Htm](http://Www.Altx.Com/EBR/EBR2/Ebr2.Htm)
- Best, S & Kellner, D. (1991) *Postmodern Theory: Critical Interrogations*. London: Macmillan.
- Bhabha, H. K. (1992) "Postcolonial Criticism." in *Redrawing the Boundaries*, Edited By Stephen Greenblatt and Giles Gunn. New York: MLA.
- Birdwhistell, R. (1970) *Kinesics and Context*. New York: Ballantine.
- Blau, P. (1964) *Exchange and Power In Social Life*, NY: John Wiley and Sons.
- Blumer, H. 1969. *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. Berkeley: The University of California Press.

- Blumler, J. G. (1977) *the Political Effects of Mass Communication*. the Open University, Unit 8, London: the Open University Press.
- Blumler, J. G. ve E. Katz (1974) (Eds.) *The Uses of Mass Communications: Current Perspectives On Communications Research*. CA: Sage.
- Blumler, J. ve Gurevitch, M. (1975) Towards a comparative Framework for Political Communication Research. In: S.H. Chaffee (Ed.) *Political Communication*. Ca: Sage.
- Bodley, J. H. (1994) *Cultural Anthropology: Tribes, States, and the Global System*. Mountain View, CA: Mayfield.
- Boratav, N. P. vd. (1967) *Kültür Emperyalizmi*. İstanbul: Ataç
- Bottomore, T.B. (1964) *Karl Marx*. NY: Mcgraw Hill.
- Bottomore, T.B. (1974) *Sociology As Social Criticism*. NY: Pantheon.
- Bourdieu, P. (1994) *The Field of Cultural Production*. In: Polity Reader
- Boyd-Barret, O. (1977) *Media Imperialism: Towards an İnternational Framework for an Analysis of Media Systems*, In: J. Curran et al. (1992) *Mass Communication and Society*. London: Arnold, S. 116-135.
- Boyd-Barrett, O. (1997) *İnternational Communication and Globalization*. In: Muhammadi, A. (Ed.) *İnternational Communication and Globalization*. London: Sage.
- Braaten, J. (1995) *Habermas's Critical Theory of Society*. NY: SUNY.
- Bryant, J. ve Miron, D. (2004) Theory and Research İn Mass Communication. *Journal of Communication*; 54 (4): 662-704.
- Burt, C. (1962) The Concept of Consciousness. *British Journal of Psychology*, 53, 229-242.
- Buxton, W. (2008) *From Park To Cressey: Chicago Sociology's Engagement with Media and Mass Culture*. In: D. W. Park & J. Pooley (Eds.), *the History of Media and Communication Research: Contested Memories* (Pp. 345–362) N. Y.: Peter Lang.
- Callinicos, A. (1989) *Against Postmodernism: A Marksist Critique*. N. Y.: St. Martin's.
- Carey, J. (1992) *The Intellectuals and the Masses, Pride and Prejudice Among the Literary Intelligentsia, 1880-1939*. London: Faber & Faber.
- Carey, J.W. (1983) The Origins of the Radical Discourse On Cultural Studies. *Journal of Communication* 33 (3): 311- 313.
- Carey, J.W. (1985) Overcoming Resistance to Cultural Studies. In: M. Gurevitch and M.R. Levy (eds), *Mass Communication Yearbook 5*, pp. 27-40
- Carey, J.W. (1989) *Communication As Culture: Essays On Media and Society*. Boston: Unwin Hyman.
- Carey, J. W. (1996). The Chicago School and mass communication research. In: E. E. Dennis & E. Wartella (Eds.), *American communication research: The remembered history* (pp. 21–38). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Cazeneuve, J. (1972) *La Société De L'Ubiquite.*, Paris: Denoel.
- Chaffee, S.H. ve E.M. Rogers (1983) Communication As An Academic Discipline: A Dialogue. *Journal of Communication* 33 (3): 18 – 30.
- Chaffee, S.H. ve J. L. Horkheimer (1985) *Origins of the Limited Effects Model*. In Gurevitch, M. ve M.R. Levy (Eds.) *Mass Communication Review Yearbook: Vol.,S. Ca: Sage, S. 75-84*.
- Chen, K.V. (1986) MTV: the (Dis)Appearance of Post Modern Semiosis Or Cultural Politics of Resistance. *Journal of Inquiry*, V. 10 (1) S.66-69.
- Chomsky, N. (1992) *Deterring Democracy*. NY: Vintage.
- Chomsky, Noam (2002) *Media Control: the Spectacular Achievements of Propaganda*. Seven Stories Press. New York, NY.
- Chomsky, N. (2003) *Hegemony Or Survival: America's Quest For Global Dominance*. Henry Holt Publishing. New York, NY.
- Chomsky, N. (2003a) (3rd ed. By Otero) *Radical Priorities*. Ca: AK Press.
- Cohen, B.C. (1963) *The Press, the Public and Foreign Policy*. Princeton: Princeton University Press.

- Compaine, B.M. (1979/2000) (Ed.); *Who Owns the Media*. NY: Harmony Books.
- Comte, A. (1877) *The Progress of Civilization Through Three Stages*. İçinde Etzioni, A. and Etzioni, H. (1973) (Eds.) S.14 -19.
- Conor, E. A. (1994) (Ed.) *The Global Political Economy of Communication: Hegemony, Telecommunication and the Information Economy*. New York: St Martin's Press.
- Cooley, C.H. (1967) *Society and Individual*. İçinde Levitas, G. B. (1967)(Ed.) Culture and Consciousness. N.Y.: George Braziller, S. 141-151.
- Coser, L. (1956) *The Functions of Social Conflict*. London: Free Press.
- Craig, R. T. (1993) Why Are There So Many Communication Theories? *Journal of Communication* 43(3):26--33.
- Craig, R.T.(1999) Communication Theory as a Field. *Communication Theory*, 9(2):15-27.
- Crowther-Heyck, (2006) Patrons of the Revolution. Ideals and Institutions in Postwar Behavioral Science. Chicago: University of Chicago Press.
- Curran, J. (1978) The Press as an Agency of Social Control: An Historical Perspective. In:Boyce, G. Et al. (eds.) *Newspaper History*. Ca: Sage.
- Curran, J. (1982) *Communications, Power and Social Order*. In:Gurevitch Et al.
- Curran, J. (1990) The New Revisionism In Mass Communication Research. *European Journal of Communication*. 5: 135-164.
- Curran, J. M. Gurevitch and J. Woollacoot (1977) (Eds.) *Mass Communication and Society*. Ca: Sage.
- Çakır, H. (2002) Osmanlıda Basın İktidar İlişkisi. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Çam, Ş. (2009) Medya Çalışmalarında İdeoloji. Ankara: De Ki.
- Çamdereli, M. (2008) İletişime Giriş. İstanbul: DEM.
- Çelenk, S. (2008) İletişim Çalışmalarında Kırılmalar ve Uzlaşmalar. Anara: De Ki.
- Dahrendorf, R. (1959) *Class and Class Conflict In Industrial Society*. CA: Stanford University Press.
- Dahrendorf, R. (1964) *Toward A Theory of Social Conflict*. In Etzioni, A. ve E. Etzioni (Eds.) (1964 ve 1973) *Social Change*. NY: Basic Books.
- Deepika, B. (2001) Introduction To Postcolonial Studies, [Http://Www.Emory.Edu/ENGLISH/Bahri/Contents.Html](http://www.Emory.Edu/ENGLISH/Bahri/Contents.Html).
- Deetz, S. A. (1994) Future of the Discipline. In:Deetz, S A (Ed) *Communication Yearbook* 17. Thousand Oaks: Sage: 565--599.
- Defleur, M. ve S. Ball-Rokeach (1975) *Theories of Mass Communication*. NY: Longman.
- Defleur, M. ve S. Ball-Rokeach (1989) *Theories of Mass Communication*. (5th Edition) NY: Longman.
- Dekadt, E. ve G. Williams (1974) (Eds.) *Sociology and Development*. London: Tavistock.
- Denisof, R.S. ve Diğerleri (1974) (Eds.) *Theories and Paradigms In Contemporary Sociology*. Illinois: F.E. Pencoek.
- Denzin, N. K. (2005) (Ed.) *Studies In Symbolic Interaction*. New York/London: Elsevier.
- Dervin, B., Grossberg, L., O'Keefe, D. & Wartella, E. (Eds) (1989) *Rethinking Communication Vol 1 ve Vol 2..* Newbury Park: Sage.
- Deutchman, I. E. and Ellison, Anne (1999) A Star Is Born: the Roller Coaster Ride of Pauline Hanson In the News, *Media, Culture & Society* 21:33--50.
- Dewey, J. (1925) *Experience and Nature*. Chicago: Open Court Publishing.
- Dewey, J. (1939) *Freedom and Culture*. NY: Capricon.
- Dijk, J. V. (2006) *the Network Society: Social Aspects of New Media*. CA: Sage.
- Dirlık, A. (1994) 'the Postcolonial Aura; Third World Criticism In the Age of Global Capitalism', *Critical Inquiry*, 20: 328--56.
- Dobie, A. B. (2002) *Theory and Practice: An Introduction To Literary Criticism*. Boston, MA: Thomson Learning Inc.
- Doğan, İ. (1998) *İletişim ve Yabancılaşma Yazılı Kültürümüzde İlkeler*. İstanbul: Sistem.
- Donohew, L. (1967) Newspaper Gatekeepers and Forces In the News Channel. *Public Opinion Quarterly* 31: 231- 239.

- Doob, L. (1947) Utilization of Social Scientists In the Overseas Branch of the Office of War Information, *American Political Science Review*, 41 (4): 49-67.
- Dordick, H. ve Wang, G. (1993) *The Information Society*. Ca: Sage.
- Dorfman, A. (1983) *the Empire's Old Clothes*. New York: Pantheon.
- Dursun, Ç. (2004) *Haber Hakikat ve İktidar İlişkisi*. Ankara: Elips.
- Drucker, P. F. (1993) *Post-Capitalist Society*. New York: Harper Business
- Eagleton, T. (1996) *The illusions of postmodernism*. Mass: Blackwell Publishers.
- Eco, U. (1976) *A Theory of Semiotics*. Bloomington: Indiana University Press.
- Edgley, A. (2005) Chomsky's Political Critique: Essentialism and Political Theory. *Contemporary Political Theory*, 4: 129-153.
- Eliot, T. S. (1948/1949) *Notes Towards the Definition of Culture*. New York: Harcourt.
- Elliot, P. (1974) *Uses and Gratifications Research: A Critique and A Sociological Alternative*. In: Blumler, J. ve E. Kat (1974)
- Elliot, P. ve P. Golding (1974) *Mass Communication and Social Change in Dekadt*, E. and G. Williams (1974) s. 229-253.
- Engels, F. (1877) *Karl Marx* (Biography) in Selsam, H. Et al.(1983)
- Engels, F. (1878) *Anti - Duhring*. In: Selsam, H. ve H. Martel (1984)
- Engels, F. (1882) *Dialectics of Nature*. In: Selsam, H. ve H. Martel (1984)
- Engels, F. (1884) *Preface To the First German Edition of the Poverty of Philosophy*
- Engels, F. (1888) *Ludwig Feuerbach*. In: Selsam, H. Et al.(1983)
- Engels, F. (1890) *Letter To Conrad Schmidt*. In: Selsam, H. Et Al., (1983)
- Enzenberger, H. M. (1974) *the Consciousness Industry*. NY: Seabury.
- Erdoğan, İ. (1994) *Amerika; İkinci Vatanda Düşler ve Gerçekler*. Ankara: Ümit.
- Erdoğan, İ. (1995) *Uluslararası İletişim*. İstanbul: Kaynak.
- Erdoğan, İ. (1997) *İletişim, Egemenlik ve Mücadeleye Giriş*. Ankara: İmge.
- Erdoğan, İ. (1997a) *İnsanın Zincirine Vuruluşu*. Ankara: Doruk.
- Erdoğan, İ. (1999a) *Popüler Kültür: Kültür Alanında Egemenlik ve Mücadele İçinde N. Güngör (1999) Popüler Kültür ve İktidar*. Ankara: Vadi.
- Erdoğan, İ. (2000) *Kapitalizm, Kalkınma, Postmodernizm ve İletişim*. Ankara: Erk.
- Erdoğan, İ. (2001) *İlk Çağlardaki Egemen İletişim Biçimleri Üzerine Bir Değerlendirme. Kültür ve İletişim 1999, 2 (2): 15-47.*
- Erdoğan, İ. (2001a) *Popüler Kültürde Gasp ve Popülerin Gayrimeşruluğu*. Doğu Batı, 15(2): 65-106.
- Erdoğan, İ. (2001b) *Sosyal Bilimlerde Pozitivist-Ampirik Akademik Araştırmaların Tasarım ve Yöntem Sorunları*. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 12:17-34.
- Erdoğan, İ. (2005) *Kitle İletişiminde Pozitivist Ampirik Geleneğin Kuruluşu: Lazarsfeld ve Yönetimsel Araştırmalar*. Gazi Üniversitesi İletişim Dergisi, 20(2): 1-48
- Erdoğan, İ. (2007) *Pozitivist Metodoloji*. Ankara: Erk.
- Erdoğan, İ. (2007a) *Ampirik Araştırmada Sorunlar: TRT ve RTÜK Kamuoyu Araştırmaları Üzerine Bir İnceleme* Ankara: G.Ü.İ.F., 40. Yıl Kitapları Serisi.
- Erdoğan, İ. (2008) *Teori ve Pratikte Halkla İlişkiler*. Ankara: Erk.
- Erdoğan, İ. (2008a) *İletişimi Anlamak*. Ankara: Erk.
- Erdoğan, İ. ve K. Alemdar (2005) *Kültür ve İletişim*. Ankara: Erk.
- Erdoğan, İ. ve P. B. Solmaz (2005) *Sinema ve Müzik*. Ankara: Erk.
- Erikson, E. (1959) *Identity and the Life Cycle*. New York: International Universities Press.
- Eriksson, K. (2007) *On Communication In the Modern Age: Taylorism and Beyond.*, *Journal For Cultural Research*, 11 (2):125-139.
- Fanon, F. (1952/2008) *Black Skin, White Masks*. New York: Grove.
- Fejes, F. (1984) *Critical Mass Communications Research and Media Effects: the Problem of the Disappearing Audience*. *Media Culture and Society* 6 (3):219-232.
- Ferguson, C. and Kilburn, J. (2009) *the Public Health Risks of Media Violence: A Meta-Analytic Review*. *Journal of Pediatrics*, 154 (5): 759-763.
- Festinger, L. (1957) *A Theory of Cognitive Dissonance*. Evanston: Row, Peters.

- Fine, G. A. (1993) the Sad Demise, Mysterious Disappearance, and Glorious Triumph of Symbolic Interactionism. *Annual Review of Sociology* 19:61–87.
- Finlay-Pelinski, M. (1982) Semiotics vs History: from Content Analysis To Contextualised Discursive Praxis. *Semiotica*, 40(3/4): 229–266.
- Fiske, J. (1982) *Introduction To Communication Studies*. London: Routledge.
- Fiske, J. (1987) *Television Culture*. NY: Methuen.
- Fiske, John (1992) British Cultural Studies and Television. In: Allen, R. C. (Ed.) (1992) *Channels of Discourse, Reassembled*. London: Routledge.
- Fontana, A. (2005) The Postmodern Turn in Interactionism. In: Denzin (ed.), s. 239-254.
- Frank, A.G. (1967) *Capitalism and Underdevelopment In Latin America*. NY: Monthly Review.
- Frank, A. G. (1969) *Latin America: Underdevelopment or Revolution*. NY: Monthly Review.
- Freedman, J. ve D. Sears (1965) Selective Exposure. In: Berkowitz, L. (Ed) *Advances In Experimental Social Psychology*, Vol. 2. NY: Academic Press. 57 - 97.
- Fuchs, C. (2009) Some Theoretical Foundations of Critical Media Studies: Reflections On Karl Marx and the Media. *International Journal of Communication*, 3: 369-402.
- Fukuyama, F. (1992) *The End of History and the Last Man*. New York: Avon Books.
- Gadamer, H.G. (1989) *Truth and Method*. New York: Crossroad.
- Gans, H.J. (1972) The Positive Functions of Poverty. *American Journal of Sociology* 78 (2): 275 - 289.
- Garnham, N. (1979) The Strange Case of Dr. Blumler. *Media Culture and Society* 1 (1): 23-34.
- Garnham, N. (1979a) Contribution To Political Economy of Mass Communication. *Media, Culture and Society*, 1(2):123-146.
- Garnham, N. (1983) Toward A Theory of Cultural Materialism. *Journal of Communication* 33 (3): 314-329.
- Garnham, N. (1990) *Communication Capitalism and Global Culture and Economics of Information*. Ca: Sage.
- Garnham, N. (1990a) Media Theory and Political Future of Mass Communication. In Granham (1990) S. 1-19.
- Garnham, N. (1995) Political Economy and Cultural Studies: Reconciliation Or Divorce?. *Critical Studies in Mass Communication*, 12 (1):62-71.
- Gary, B. (1996) Communication Research, the Rockefeller Foundation, and Mobilization For the War On Words. *Journal of Communication*, 46 (3): 124–147.
- Geertz, C. (1973) *On the Interpretation of Culture*. New York: Basic Books.
- Gellner, E. (1983) *Nations and Nationalism*. Oxford: Blackwell.
- Gencil-Bek, M. (2003) *Avrupa Birliği ve Türkiye'de İletişim Politikaları*. Ankara: Ümit.
- Geray, H. (2003) *İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*, Ankara: Utopya.
- Gerbner, G. (1998) Cultivation Analysis: An Overview. *Mass Communication & Society* 1: 175–94.
- Gerbner, G. et al.(1994) Growing Up With Tv: the Cultivation Perspective. In: J. Bryant and D. Zillman (Eds.)
- Gerbner, G. et al (1979) The Demonstration of Power: Violence Profile. *Journal of Communication* 29 :177 -196.
- Gerbner, G. ve Diğerleri (1982) Charting the Mainstream: Tv's Contributions To Political Orientations. *Journal of Communication* 32 (2): 100 -127.
- Gill, G. (1984) *Post Structuralism As Ideology*. Arena, 69: 70-95.
- Gitlin, T. (1978) Media Sociology: Dominant Paradigm. *Theory and Society* 6(2): 205-253.
- Gitlin, T. (1991), "The politics of communication and the communication of politics." In: J. Curran and N. Gurevitch (eds.), *Mass media and society*. London: Edward Arnold.

- Girgin, A. (2007) *Uluslararası İletişim*. İstanbul: Der.
- Girgin, A. (2001) *Türk Basın Tarihinde Yerel Gazetecilik*. İstanbul: İnkılap.
- Glander, T. (2000) *Origins of Mass Communications Research During the American Cold War: Educational Effects and Contemporary Implications*. NJ: Erlbaum.
- Glasgow University Media Group (1976) *Bad News*. London: Routledge.
- Glasgow University Media Group (1980) *More Bad News*. London: Routledge.
- Glasgow University Media Group (1982) *Really Bad News*. London: Routledge.
- Goffman, E. (1963) *Behavior In Public Places*. NY: Free Press.
- Goldman, R. ve S. Papsen (1994) The Post Modernism That Failed. In: Dickens, D. R. ve A. Fontana (Eds.) *Post Modernism and Social Inquiry*. NY: Guilford, S. 224-253.
- Goldstein, F. (2008) *Low-Wage Capitalism*. New York: World View Forum.
- Gonzenbach, W. J. (1994) Children With AIDS Attending Public School: An Analysis of Spiral of Silence. *Political Communication*, 11(1): 318.
- Goody, J. (1977) *the Domestication of the Savage Mind*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gouldner, A.W. (1970) *The Coming Crisis of Western Sociology*. NY: Basic.
- Graber, D.A. (1976) Press and Television As Opinion Resources In Presidential Campaigns. *Public Opinion Quarterly* 40: 285 - 303.
- Gramsci, A. (1971) *Selections from the Prison Notebooks*. London: Lawrence & Wishart.
- Gramsci, A. (1975) *Dans Le Texte*, Paris: Editions Sociales.
- Greenberg, B.S. (1974) *Gratifications of Television Viewing and Their Correlates*. In: Blumler, J. ve E. Katz (1974)
- Grossberg, L. (1984) Strategies of Marxist Cultural Interpretation. *Critical Studies In Mass Communication* 1 (4): 392 - 421.
- Grossberg, L. (1993) Cultural Studies and/In New World. *Critical Studies In Mass Communication*. 10 (1): 1-22.
- Gurevitch, M. et al. (1982) (Eds.) *Culture, Society and the Media*. London: Methuen.
- Güngör, N. (1993) *Arabesk: Sosyokültürel Açından Arabesk Müzik*. Ankara: Bilgi.
- Güngör, N. (1996) Popüler Kültür Ürünü Olarak Çizgi Roman -Abdülcanbaz. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, N. (1999) (Ed.) *Popüler Kültür ve İktidar*. Ankara: Vadi
- Habermas, J. (1979) *Communication and Evolution of Society*. Boston: Beacon.
- Habermas, J. (1981) *The Theory of Communicative Action*, Vol.1: Reason and Rationalization of Society. Boston: Beacon.
- Habermas, J. (1988) *On the Logic of the Social Sciences*, Trans. S.W. Nicholzen and J.A. Stark, UK: Polity Press.
- Habermas, J. (1994) the Emergence of Public Sphere. In: Polity Reader In Cultural Theory. Polity Press.
- Hall, S. (1977) Culture, Media and Ideological Effect. In: Curran, Gurevitch and Woollacott. s. 315 - 348.
- Hall, S. (1980) Cultural Studies: Two Paradigms. *Media, Culture and Society*, 2(1): 57-72.
- Hall, S. (1982) The Rediscovery of Ideology: Return of the Repressed In Media Studies In Gurevitch Et.Al. (Ed)(1982), Culture. Society. and the Media, Methuen, London, New York. S. 56 - 90.
- Hall, S. (1984a) Cultural Studies and the Centre: Some Problematics. In: Stuart Hall, Et al.(Eds.), Culture, Media, Language. London: Hutchinson.
- Hall, S. (1992) The Question of Cultural Identity. In: Stuart Hall, et al. *Modernity and Its Futures*. London: Polity Press.
- Hall, S. Et al.(1978) *Policing the Crisis: Mugging, the State, and Law and Order*. New York: Holmes & Meier.
- Halloran, J. D. (1968) *The Effect of Mass Communication With Special Reference To Tv: A Survey*. London: Leicester University Press.

- Halloran, J. D. (1978) Further Development Or Turning the Clock Back? *Journal of Communication* 28 (2): 120 -132.
- Halloran, J. D. (1983) A Case For Critical Eclecticism *Journal of Communication*, 33 (3): 270 - 278.
- Halloran, J.D. (1977) *Mass Media Effects: A Sociological Approach*. Unit Seven of the Mass Communication and Society. London: Open University.
- Hamelink, C. J. (1986) Is Information Technoloji Neutral?. In:Jorg, Becker (Ed.) *Communication and Domination: Essay On H. I. Schiller*, S. 16-24.
- Hardt, H. (1989) The Return of the 'Critical' and the Challenge of Radical Dissent: Critical Theory, Cultural Studies, and American Mass Communication Research. *Communication Yearbook* 12, CA: Sage, P. 558-600.
- Hardt, H. (1992) *Critical Communication Studies: Communication, History and Theory In America*. NY: Routhledge.
- Hardt, H. (1997) Beyond Cultural Studies - Recovering the 'Political' In Critical Communications Studies. *Journal of Communication Inquiry*, 21 (2):70-79.
- Hardt, H. (1999) Shifting Paradigms: Decentering the Discourse of Mass Communication Research. *Mass Communication and Society*, 2:3,175 - 183.
- Hardt, M. and A.Negri (2000) *Empire*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Harms, J. ve D. R. Dickens (1996) Postmodern Studies: Analysis Or Symptoms?. *Critical Studies In Mass Communication*, 13 (3) S.209-225.
- Harris, M..(1974/1989) *Cows, Pigs, Wars, and Witches : The Riddles of Culture*. NY: Random House/Vintage.
- Harris, M. (1980) *Cultural Materialism: The Struggle for a Science of Culture*. New York: Vintage Boks.
- Harty, M. (1991) The First Conflict Resolution Movement: 1956-1971. *Journal of Conflict Resolution*. V. 35, No. 4, December, S. 720-758.
- Hasdemir, T. A. (2007) *Kamusal İletişimde Bilgi Edinme Hakkı*. Istanbul: Dipnot.
- Hegel, G.F.M. (1953) *Reason In History*. Indianapolis: Bobbs - Merrill.
- Heider, F. (1958) *The Psychology of Interpersonal Relations*. NY: Wiley.
- Heise, J. (1996) Akkadian Language. [Http://www.Sron.NI/~Jheise/Akkadian/](http://www.Sron.NI/~Jheise/Akkadian/)
- Helgerson, Richard T. (1998) Language Lessons: Linguistic Colonialism, Linguistic Postcolonialism, and the Early Modern English Nation. *The Yale Journal of Criticism*, 11 (1): 289-300.
- Herman, E. S. ve N. Chomsky (1988/2002) *Manufacturing Consent: Political Economy of Mass Communication*. NY:Pantheon.
- Herman, E (1999) *The Myth of the Liberal Media*. New York: Peter Lang Publishing.
- Herskovits, M. (1955) *Cultural Anthropology*. New York: Knopf.
- Homans, G.C. (1964) Bringing Man Back In. *American Sociological Review* 29:809-18.
- Horton, D., & Wohl, R. (1982) Mass Communication and Parasocial Interaction: Observation On Intimacy at A Distance. In:G. Gumpert & R. Cathcart (Eds.), *Inter/Media: Interpersonal Communication In A Media World* (2nd Ed., Pp. 188-211) New York: Oxford University Press.
- Hovland, C. I. ve Diğçerleri (1949) *Experiments On Mass Communication*. Princeton; Princeton University Press.
- Hovland, C.I. (1959) Results from Studies of Attitude Change *the American Psychologist* 14: 8 -17.
- Hovland, C.I. and W. Weis (1951) The Influence of Source Credibility On Communication Effectiveness *Public Opinion Quarterly* 15: 635 - 650.
- Hovland, C.I. et al.(1953) *Communication and Persuasion*. New Haven: Yale University.
- Huesmann, L. R. (2007) The Impact of Electronic Media Violence: *Scientific Theory and Research Journal of Adolescent Health*, 41 (6): 6-13.
- Huesmann, R. L. and Taylor, L. D. (2006) the Role of Media Violence In Violent Behavior. *Annual Review Public Health*. 27:393 – 415.

- Huntington, S. P. (1996) *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: Simon & Schuster.
- Huntington, S. P. et al. (1975) *The Crisis Democracy: Reports On the Governability of Democracies To the Trilateral Commission*. NY: New York University Press.
- Innis, H.A. (1950) *Empire and Communication*. Oxford: Clarendon Press.
- Innis, H.A. (1951) *The Bias of Communication*. Toronto: University of Toronto Press.
- İhsanoğlu, E. ve M. Kaçar (1995) (Ed.) *Çağını Yakalayan Osmanlı: Osmanlı Devletinde Modern Haberleşme ve Ulaştırma Teknikleri*. İstanbul: Yıldız Matbaacılık
- İrvan, S. (1997) (Der.) *Medya Kültür, Siyaset*. Ankara: Ark.
- Jameson, F. (1991) *Post Modernism Or the Cultural Logic of Capitalism*. Durham, NC: Duke University Press.
- Jansen, S.C. (1983) Power and Knowledge: Toward A New Critical Synthesis *Journal of Communication* 33 (3): 314 - 329.
- Jussim, L. (1992) Understanding Reactions To Feedback By Integrating Ideas from Symbolic Interactionism and Cognitive Evaluation Theory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 62(3, March): 402-420.
- Katz, E. (1957) The Two Step Flow of Communication: An Up-To-Date Report On A Hypothesis. *Public Opinion Quarterly* 21 (2): 61-78.
- Katz, E. (1968) On Reopening the Question of Selectivity In Exposure To Mass Communications. In: Abelson, R.P. ve Diğerleri (Eds.) (1968) *Theories of Cognitive Con- Sistency*. Chicago: Rand Macnally. S. 788 - 796.
- Katz, E. ve P. Lazarsfeld (1955) *Personal Influence: The Part Played By People In the Flow of Mass Communication*. Glencoe, Ill: Free Press.
- Katz, E., J. G. Blumler and M. Gurevitch (1974) Uses of Mass Communication By the Individual in Davison, W.P. ve F.T.C. Yu (Eds.) *Mass Communication Research*. NY: Praeger, S. 11-35.
- Katz, E., M. Gurevitch and H. Haas (1973) The Use of Mass Media For Important Things *American Sociological Review* 38: 164 -181.
- Kaya, R. (2009) *İktidar Yumağı*. İstanbul: Imge.
- Kılıçaslan, E. Ç. (2008) *Siyasal İletişim: İdeoloji ve Medya İlişkisi*. İstanbul: Kriter.
- Klapper, J.T. (1960) *The Effects of Mass Communication*. Glencoe, Ill: Free Press.
- Klapper, J.T. (1963) Mass Communication Research: An Old Road Surveyed. *Public Opinion Quarterly* 27 (4) 515 - 527.
- Kellner, D. (1993) Critical Theory Today: Revisiting the Classics. *Theory, Culture & Society* 10(2):45- 59.
- Kellner, K. (1995) *Media Culture: Cultural Studies, Identity & Politics Between the Modern & the Postmodern*. NY:Routhledge.
- Koloğlu, O. (2006) *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Koloğlu, O. (1999) *Medya-Devlet ve Sermaye. Birikim*, 117, 69-76.
- Kongar, E. (1979) *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. Ankara: Bilgi.
- Kuhn, T. S. (1970). *The structure of scientific revolutions* (2nd. ed.). Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Kumar, D. (2006) Media, Culture, and Society: the Relevance of Marx's Dialectical Method. Marksizm and Communication Studies: the Point Is To Change It. In: Lee Artz, Steve Macek, and Dana L. Cloud. NY: Peter Lang, 2006. 71-86.
- Lang, K. (1979) Critical Function of Empirical Communication Research: Observations On. German - American Influence. *Media, Culture and Society* 1 (1): 83 - 96.
- Lang, K ve Lang, G. (1996, 2006) *Television and Politics*. NY: Transaction Publishers.
- Lasorsa, D. L. (1991) Political Outspokenness: Factors Working Against the Spiral of Silence. *Journalism Quarterly*, 68 (No 12, Spring, S. 131-140.
- Lasswell, H.D. (1927) *Propaganda Technique In the World War*. New York: Knopf.
- Lasswell, H.D. (1935) *World Politics and Personal Insecurity*. NY: Mcgraw Hill.

- Lasswell, H. (1948) The Structure and Functions of Communication. In Society. In:W. Schramm, (1960) (Ed.) *Mass Communication*, Urbana: University of Illinois Press, S. 117-130.
- Lasswell, H.D. ve diğerleri (1949) *Language of Politics*. NY: G.W. Stewart.
- Lasswell, Harold D. (1948) The Structure and Function of Communicationin Society, In Lyman Bryson (Ed.) *The Communication of Ideas*. NY: Harper & Brothers.
- Lazarsfeld, P. and F.N. Stanton (1944) *Radio Research, 1942-43*. New York: Duell, Sloan, and Pearce.
- Lazarsfeld, P., L. Berelson, and H. Caudet. (1948) the People's Choice: How the Voter Makes Up His Mind In A Presidential Campaign. New York: Duell, Sloan, and Pearce.
- Lazarsfeld, P.F. (1941) Remarks On Administrative and Critical Research. *Studies In Philosophy and Social Science* 9:2 -16.
- Lazarsfeld, P.F. (1972) *Qualitative Analysis: Historical and Critical Essays*. Boston: Ally and Bacon.
- Lenert, E. M. (1998) A communication Theory perspective on Telecommunications Policy. *Journal of Communication*, 48: 3-23.
- Lenin, V.I. Imperialism (1977) The Highest Stage of Capitalism. Lenin Collected Works. Vol. 22. 1964. Moscow: Progress Publishers, 185-304.
- Lerner D. and W. Schramm (1976) *Communication and Change In Developing Countries; the Last 10 Years and Next*. Hawaii: University Press of Hawaii.
- Lerner, D. (1957) *Communication Systems and Social Systems*. In:W. Schramm (1960) *Mass Communications*. Urbana: University of Illinois Press. Pp. 160.
- Lerner, D. (1958) *The Passing of Traditional Society*. NY: Free Press.
- Lerner, D. (1963) *Toward A Communication Theory of Modernization*. In:Pye, L.M. (1963) (Ed.) *Communication and Political Development*. Princeton: Princeton University Press.
- Lerner, D. and W. Schramm (1967) (Ed.) *Communication and Change In the Developing Countries*. Honolulu: East Est Center.
- Levin, J. and W. Levin (1982) *The Functions of Discrimination and Prejudice*. NY: Harper & Row.
- Levitas, G. B. (1967)(Ed.) *Culture and Consciousness*. N.Y.: George Braziller.
- Lewis, C. (1997) What Counts In Cultural Studies. *Media, Culture and Society*, V. 19 (1): 83-97.
- Linton, R. (1976) Status and Role. In:Coser, L. ve B. Rosenberg (Eds.) *Sociological Theory*, 4th Edition. NY: Macmillan. S. 276-281.
- Lippman, W. (1922) *Public Opinion*. NY: Harcourt Brace.
- Lipset, S.M. (1963) *The First New Nation*, NY: Doubleday.
- Lipset, S.M. (1986) *Siyasal İnsan, Çev. Mete Tunçay, 2. Baskı*, Ankara: Kuram.
- Loevinger, L. (1968) The Ambiguous Mirror. the Reflective-Projective Theory of Broadcasting and Mass Communication. *Journal of Broadcasting* 12 (2): 24-40.
- Lyle, J. ve H.R. Hoffman (1971) *Television In the Daily Lives of Children*. LA: California University Press.
- Lyotard, J.F. (1984) *The Postmodern Condition*. Manchester: Manchester University Press.
- Malinowski, B. (1926) Antropology. *Encyclopedia Britannica*, First Supplementary Volume,S.132. NY: E.B.
- Marcuse, H. (1968) *One Dimensional Man*. Boston: Beacon Press.
- Marx, K. (1844) Economic and Philosophic Manuscripts.
- Marx, K. (1844a) Introduction To the Critique of Hegel's Philosophy of Right. In:Selsam, H. ve H. Martel (1984).
- Marx, K. (1852) The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte. In: Selsam, H. ve H. Martel (1984)

- Marx, K. (1859) A Contribution To the Critique of Political Economy. In: Selsam, H. ve H. Martel (1984)
- Marx, K. (1873) *Capital* Vol. 1. In: Selsam, H. ve H. Martel (1984)
- Marx, K. (1867a). *Capital* Vol. I. <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/ch15.htm>
- Marx, K. (1867c). *Capital* Vol. I. Crises in the cotton trade. <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/ch15.htm#S7>
- Marx, K. (1867d). *Capital* Vol. I. Division of labor and manufacture. <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1867-c1/ch15.htm#S7>
- Marx, K. (1857a). *Grundrisse*. <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1857/grundrisse/>
- Marx, K. (1857b). *Grundrisse: Notebook III*. <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1857/grundrisse/ch06.htm>
- Marx, K. (1857). Introduction to a Contribution to the Critique of Political Economy. <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1859/critique-pol-economy/appx1.htm>
- Marx, K. (1893). *Capital* Vol. II. <http://www.marxists.org/archive/marx/works/cw/volume36/index.htm>
- Marx, K. (1893a) *Capital* Vol. II. <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1885-c2/index.htm>
- Marx, K. (1893b) *Capital* Vol. II. The time of Circulation. <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1885-c2/ch05.htm>
- Marx, K. (1894) *Capital* Vol. III. <http://www.marxists.org/archive/marx/works/1894-c3/ch30.htm>
- Marx, K. (1875) *Critique of the Gotha Program*. In, Bottomore (1964)
- Marx, K., & Engels, F. (1970) *Selected Works* In 2 Volumes. Moscow: Progress.
- Marx, K., & Engels, F. (1975) *Collected Works*. New York: International Publishers.
- Marx, K., Engels, F. (1844) Holy Family. In: Selsam, H. Et al.(1983)
- Marx, K., Engels, F. (1846) *The German Ideology*. New York: International Publishers (1969)
- Martin, J. (2002) the Political Logic of Discourse: A Neo-Gramscian View. *History of European Ideas*, 28(1-2): 21-31.
- Mattelart, A. (1976) Cultural Imperialism In the Multinationals' Age. *Instant-Research-On-Peace-and-Violence*; 1976, 6, 4, 160-174.
- Mattelart, A. ve M. Mattelart (1979) *De L'Usage Des Medias En Temps De Crise*. Paris: Alain Moreau.
- Mattelart, A. ve S. Siegelau (1979) (Eds.) *Communication and Class Struggle*. Vol I. NY: International General.
- Mattelart, A. ve S. Siegelau (1983) (Eds.), *Communication and Class Struggle*. Volume 2: Liberation, Socialism (Pp. 11-16) New York: International General.
- Mattelart, A. (1994) *Les Nouveaux Scénarios De La Communication Internationale*. Barcelona: Generalitat De Catalunya.
- Mattelart, A. (1980) *Mass Media, Ideologies and the Revolutionary Movement*. New Jersey: Harvester Press
- Mattelart, A. and M. Mattelart (1992) *Rethinking Media Theory: Signposts and New Directions*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Mattelart, A. (1995) *Unequal Voices*. (the Multimedia Explosion: Quo Vadis?) UNESCO Courier, Feb P11(4)
- Mattelart, A. (2003) *The Information Society: An Introduction*. London: Sage.
- Mattelart, Michele and Mattelart, Armand (1987) *Le Carneval Des Images: La Fiction Brésilienne*. Paris: La Documentation Française.
- Matthes, J. (2005) The Need For Orientation Towards News Media: Revising and Validating A Classic Concept. *International Journal of Public Opinion Research*, 18 (4): 422-444.

- McChesney, R. (2007) *The Communication Revolution: Critical Junctures and the Future of Media*. New York: the New Press.
- McChesney, R.(2004) The Problem of the Media: U.S. Communication Politics In the 21st Century. New York: Monthly Review Press.
- McClennen, S. A. (2000) Chilex: the Economy of Transnational Media Culture. Cultural Logic, 3 (2) [Http://Clogic.Eserver.Org/3-1&2/Mcclennen.Html](http://Clogic.Eserver.Org/3-1&2/Mcclennen.Html).
- McCombs, M. (1994) News Influence On Our Pictures of the World. In:J. Bryant and D. Zillman (Eds.) *Media Effects: Advances In Theory and Research*. NY:LEA, S. 116.
- McCombs, M., & Shaw, D.L. (1973) the Agenda-Setting Function of the Mass Media *Public Opinion Quarterly*, 37, 62-75.
- McCombs, M.E. ve D.L. Shaw (1974) The Agenda Setting Function of the Media *Public Opinion Quarterly* 36 :176 -187.
- McCombs, M.E. (1972) *Mass Communication In Political Campaigns*. Kline, F.G. Et. Al. (Eds.) Current Perspectives In Mass Communication Research. Ca: Sage.
- McLennan, G. (1995) *Pluralism*. Buckingham: Open University Press.
- McLuhan, M. (1962) *Gutenberg Galaxy*. NY: New American Library.
- McLuhan, M. (1964) *Understanding Media*. NY: Mcgrawhill.
- McQuail, D. (1969) *Towards A Sociology of Mass Communication*. London: Collier Macmillan.
- McQuail, D. (1972) (Ed.) *Sociology of Mass Communications*. NY: Penguin.
- McQuail, D. (1975) *Communication*. NY: Longman.
- McQuail, D. (1983) *Mass Communication Theory*. Ca: Sage.
- McQuail, D. (1984) With the Benefit of Hintsights: Reflections On Uses and Gratifications Research. *Critical Studies In Mass Communication* 1 (2): 177-193.
- McQuail, D. (1994) *Mass Communication Theory; An Introduction*. London: Sage.
- McQuail, D. J. Blumler & R. Brown (1972) The Television Audience: a Revised Perspective'. In: McQuail, (ed.).
- Mead, G.H. (1934) *Mind, Self and Society*. Chicago: University Chicago Press.
- Mead, G.H. (1956) *On Social Psychology*. Chicago : University Chicago Press.
- Meadow, R.G. (1980) *Politics As Communication*. NJ: Ablex.
- Meehan, E. R., Mosco, V. & Wasko, J. (1993) Rethinking Political Economy: Change and Continuity. *Journal of Communication* 43(4):105--116.
- Melody, W.H. and R.E. Mansel (1983) The Debate Over Critical Vs Administrative Research *Journal of Communication* 33 (3): 231- 248.
- Merton, R. K. (1968) *Social Theory and Social Structure*. NY: Free Press.
- Meyer, J. (1989) Global News Flow; Dependency and Neo-Imperialism. *Comparative Political Studies*, 22 (3) October, S. 243-264.
- Meyer, D. L. (2008) The Poverty of Constructivism. *Educational Philosophy and Theory*, 41 (3): 332 – 341.
- Michels, R. (1958) *Political Parties*. Glencoe: Free Press.
- Migus, P.H. (1975) *Sounds Canadian*. Montreal: Peter Martin Associations.
- Miliband, R. (1977) *Marksizm and Politics*. NY: Oxford University Press.
- Miller, G. R. (1983) Taking Stock of A Discipline, *Journal of Communication* 33(3):31- 41.
- Miller, D. and Philo, G. (2001) *Market Killing. What the free market does and what social scientists can do about it*. London: Longman.
- Mills, C.W. (1974) *İktidar Seçkinleri*, Çev. Ünsal Oskay, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Mills, C.W. (1979) *Toplumbilimsel Düşün*, Çev. Ünsal Oskay, Ankara: Kültür Bakanlığı
- Miyoshi, Masao (1993)A Borderless World? from Colonialism To Transnationalism and the Decline of the Nation-State, *Critical Inquiry*, 19: 726–51.
- Moeller, Susan D. (1999) *Compassion Fatigue: How the Media Sell Disease, Famine, War and Death*. New York: Routledge.
- Molm, L. D. (1991) Affect and Social Exchange: Satisfaction In Power-Dependence Relations. *American Sociological Review*, 56(4): 475-493.

- Monaco, James (1981) *How To Read A Film*. New York: Oxford University Press (Part III, 'the Language of Film: Signs and Syntax')
- Morgan, L.H. (1967) General Observations Upon Systems of Relationship. In *Levitas, G. B.* S. 86 - 94.
- Morley, D. (1980) *The Nationwide Audience*. London: British Film Institute.
- Morley, D. (2006) Unanswered Questions In Audience Research. *the Communication Review*, 9 (2): 101- 121.
- Mosca, G. (1939) *Ruling Class*. NY: Mcgrawn.
- Mosco, V. (1983) Critical Research and the Role of Labor. *Journal of Communication* 33 (3): 231- 248.
- Moy, P., Scheufele, D. A. and Holbert, R. L.(1999) Television Use and Social Capital. *Mass Communication & Society* 2, Pp. 27–45.
- Mueller, C. (1975) *The Politics of Communication*. NY: Oxford University.
- Muessig, C. (2002) Sermon, Preacher and Society In the Middle Ages. *Journal of Medieval History*, 28 (1): 73-91.
- Murdock, G. (1978) Blindspots About Western Marksizm: A Reply To Dallas Smythe. *Canadian Journal of Political and Social Theory* 2: 109 -119.
- Murdock, G. (1982) Large Corporations and the Control of the Communication Industries Gurevitch, M. Et Al., S. 118 -150.
- Murdock, G. (1995) Across the Great Divide: Cultural Analysis and the Condition of Democracy. *Critical Studies In Mass Communication*, V. 12 (1) S.89-95.
- Murdock, G. ve P. Golding (1977) Capitalism, Communication and Class Relations Curran, J. Et Al., S.12 -43.
- Murdock, G. ve Golding, P. (2005) Digital Possibilities. Market Realities: the Contradictions of Communications Convergence. In: *Communicare Si Putere, Marinescu, V. (Ed)*, Editura Niculsecu, Bucharest, S. 160-187
- Murdock, G. ve P. Golding (1978) Theories of Communication and Theories of Society *Communication Research*, 5 (3): 339 - 356.
- Murdock, G. (1992) Citizens, Consumers and Public Culture. In:Skovmand, M. and Schnder, K. C. (Eds.) *Media Cultures: Reappraising Transnational Media*: 17-41.
- Murphy, J. W. (1988) Making Sense of Postmodern Sociology. *British Journal of Sociology* 39(4):600–614.
- Neuwirth, K. J. (1995) Testing the Spiral of Silence Model: the Case of Mexico. PH.D. Thesis. the University of Wisconsin.
- Newcomb, T.M. (1953) An Approach To the Study of Communicative Acts *Psychological Review* 60: 393 - 404.
- Newcomb, H. and P. Hirsch (1984/1994) Television as a Cultural Forum: Implications for Research. In: Newcomb, H. (ed.)(1994). *Television: The Critical View*. New York: Oxford.
- Noelle - Neumann, E. (1974) The Spiral of Silence: A Theory of Public Opinion. *Journal of Communication* 24 (2): 43 - 51.
- Noelle-Neumann, E. (1983) The Effect of Media On Media Effect Research. *Journal of Communication* 33 (3) :157 -165.
- Noelle-Neumann, E. (1984) *The Spiral of Silence*. Chicago: university of Chicago Press.
- Nordenstreng, K. (1970) Comments On Gratifications Research In Broadcasting *Public Opinion Quarterly* 34 :130 -132.
- Oktay, A. (1993) *Türkiye'de Popüler Kültür*. İstanbul: Yapı Kredi.
- Osgood, D.E. ve P.H. Tannenbaum (1955) The Principle of Congruity In the Prediction of Attitude Change, *Psychological Review* 62: 42 - 55.
- Oskay, Ü. (1982a) 19. *Yüzyıldan Günümüze Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*. Ankara: SBF.
- Oskay, Ü. (1982b) *Toplumsal Gelişmede Radyo Televizyon*. Ankara: SBF.
- Ouassini, A. (2005) What's Happening To S.İ.: G. Fine. In:Denzin (Ed), Pp. 355-361.

- Özbek, M. (1991) *Popüler Kültür ve Orhan Gencebay Arabeski*. İstanbul: İletişim.
- Özdemir, S. (1998) *Medya Emperyalizmi ve Küreselleşme*. İstanbul: Timaş.
- Öztürk, S. (2009) Kültür Emperyalizmi ve Modernleşme Kuramları Açısından Türkiye'de Sinema Üzerine Notlar (1896-1939). *Kebikeç*, 27: 157-181.
- Öztürk, S. (2010) *Osmanlı'da İletişimin Diyalektiği*. Ankara: Phoenix.
- Paras, E. (2006) Foucault 2.0: Beyond Power and Knowledge. New York: Other Press.
- Pareto, V. (1968) *The Rise and Fall of the Elites*. NJ: Bedminster Press.
- Park, R. (1938) Reflections On Communication and Culture. *American Journal of Sociology*, 44 (2) 187-205.
- Park, D. and Poolye, J. (eds.) (2008). *The History of Media and Communication Research: Contested Memories*. New York: Peter Lang.
- Parsons, T. (1937) *The Structure of Social Action*. NY: Free Press.
- Parsons, T. (1951) *Social System*. NY: Free Press.
- Parsons, T. (1960) Mass Media and Structure of American Society. *Journal of Social Issues* 16: 67 - 77.
- Parsons, T. (1970) *Some Problems of General Theory In Sociology*. In: Mckinney, J.C. and E.A. Tiryakian (Eds.) *Theoretical Sociology*. NY: Appleton. S. 439 - 472.
- Payne, D. E. and C. A. Peak (1977) Cultural Diffusion: Effect the Role of US Television In Iceland. *Journalism Quarterly*, 54, 523-531.
- Pearson, David E. (1993) Post-Mass Culture. *Society*, July-August, 30(5):17-23.
- Peters, J. D. (1986) Institutional Sources of Intellectual Poverty of Communication Research. *Communication Research*, 13: 527-559.
- Philo, G. ve David Miller (2000) Cultural Compliance and Critical Media Studies. *Media Culture and Society*. 22 (6): 831-839.
- Pool, I. De S. (1977) The Changing Flow of Television. *Journal of Communication*, 27(2):139-149.
- Pooley, J. (2006) Fifteen Pages That Shook the Field: Personal Influence, Edward Shils, and the Remembered History of Mass Communication Research. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 206: 130-156.
- Pooley, J. (2007) Daniel Czitrom, James W. Carey, and the Chicago School. *Critical Studies In Media Communication*, 24, 469-472.
- Pooley, J. (2008) *The New History of Mass Communication Research*. In: Park and Pooley (eds.).
- Pooley, J. and Katz, E. (2008) Further Notes On Why American Sociology Abandoned Mass Communication Research. *Journal of Communication* 58: 767-786.
- Popper, K. (1974) *Objective Knowledge*, Illinois: Clarendon Press.
- Poster, M. (2001) (ed.) *Jean Baudrillard: Selected Writings*. London: Polity.
- Praetorius, N. (2003) Inconsistencies in the Assumptions of Constructivism and Naturalism. *Theory & Psychology*. 13(4): 511-539
- Pye, L. (Ed) (1963), *Communications and Political Development*, N.J.: Princeton University Press.
- Radcliffe-Brown, A.R. (1953) On the Concept of Function In Social Science. *American Anthropologist* 37: 394 - 402.
- Radcliffe-Brown, A.R. (1967). *Religion and society*. NY: Bobbs-Merrill.
- Radway, J. (1988) 'Reception Study: Ethnography and the Problems of Dispersed Audiences and Nomadic Subjects', *Cultural Studies* 2(3): 359-76.
- Raskin, J. D. (2002) Constructivism In Psychology: Personal Construct Psychology, Radical Constructivism, and Social Constructionism. 5 (3). <http://www.acjournal.org/holdings/vol5/iss3/special/raskin.htm>
- Reeves, B., & Nass, C. (1996) *The Media Equation: How People Treat Computers, Television, and New Media Like Real People and Places*. New York: Cambridge University Press.

- Riley, W. ve J.W. Riley (1959) *Mass Communication and the Social System*. In: Merton R. K. Et. Al. (1959) (Eds.) *Sociology Today*. NY: Basic Books.
- Roach, C. (1997) Cultural Imperialism and Resistance In *Media Theory and Literary Theory*. Media, Culture & Society 19(1): 47-66.
- Robin, R. (1995/2001) *The Barbed-Wire College: Reeducating German POWs in the United States During World War II*. NJ: Princeton University press.
- Rogers, E. (1962) *Diffusion of Innovations*. NY: Free Press.
- Rogers, E. (1976), The Diffusion of Innovations. In: Lerner, D. ve W. Schramm (1976)
- Rogers, E. (1995) *Diffusion of Innovations*. the Free Press. Fourth Edition.
- Rostow, W.W. (1968) *The Stages of Economic Growth: A Non-Communist Manifesto*. Cambridge University Press, London.
- Rubin, A. M., & Windahl, S. (1986) the Uses and Dependency Model of Mass Communication. *Critical Studies In Mass Communication*, 3 (2): 184-199.
- Said, E. (1979) *Orientalism*, New York: Vintage Books.
- Said, E. (1994) *Culture and Imperialism*. New York: Alfred A. Knopf.
- Samarajiva, R. (1987) "The Murky Beginnings of the Communication and Development Field: Voice of America and The Passing of Traditional Society." In: N. Jayaweera, S. Amunugama, and E. T. Ariyaratna (eds.) *Rethinking Development Communication*, Singapore: Asian Mass Communication Research and Information Centre, s. 3–19.
- San Juan, E. (1995) *Postcolonial Theory Versus Philippine Reality*. Sentenaryo Centennial Home Page, Internet.
- Sandoval, M. and Fuchs, C. (2009) Towards A Critical Theory of Alternative Media. *Telemat. Informat.* Doi:10.1016/J.Tele.2009.06.011.
- Sartre, J. P. (1976) *Critique of Dialectical Reason*. London: NLB.
- Savage, J. (2004) Does Viewing Violent Media Really Cause Criminal Violence? A Methodological Review. *Aggression and Violent Behavior*, 10, Pp. 99-128.
- Schiller, D. (1993) Capitalism, Information and Uneven Development In S. A. Deetz (Ed.) *Communication Yearbook 16*. Ca:Sage. S. 396-406.
- Schiller, D. (2000) *Digital Capitalism*. Ca:Sage. S. 396-406.
- Schiller H. I. (1969) *Mass Communications and American Empire*. NY: A.M.Kelley.
- Schiller H. I. (1976) *Communication and Cultural Domination*. International Arts and Sciences Press, New York.
- Schiller H. I. (1981) *Who Knows? Information In the Age of the Fortune 500*, NJ: Ablex
- Schiller H. I. (1984) *Information and the Crisis Economy*. NJ: Ablex.
- Schiller, H. I. (1989) *Culture Inc: Corporate Takeover of Public Expression*. New York: Oxford University Press.
- Schiller, H.I. (1991) Not Yet Post Imperialist Era. *Critical Studies In Mass Communication*, 8 (1): 13-28
- Schramm, W. (1964) *Mass Media and National Development*, Stanford, California: Stanford University Press.
- Schramm, W. (1973) *Men, Messages and Media*. NY: Harper and Row.
- Schramm, W. (1983) The Unique Perspective of Communication: A Retrospective View *Journal of Communication* 33 (3): 6 -17.
- Selsam, H. Et al.(1983) *Dynamics of Social Change*. NY: International Publishers.
- Selsam, H. ve H. Martel (1984) *Reader In Marksist Philosophy*. NY: International Publishers.
- Shannon, C.E. ve W. Weaver (1949) *The Mathematical Theory of Communication*. Illinois: University of Illinois Press, 1964 Edition.
- Shaw, D. L., Hamm, B. J. and Knott, D. L. (2000) Technological Change, Agenda Challenge and Social Melding: Mass Media Studies and the Four Ages of Place, Class, Mass and Space. *Journalism Studies*, 1 (1): 57–79.
- Shaw, D.L., Mcombs, M., Weaver, D.H., & Hamm, B.F. (1999) Individuals, Groups, and Agenda-Melding. *International Journal of Public Opinion Research*, 11(1), 2-24.

- Siebert, F. Et al.(1954/1956) *Four Theories of the Press*. Urbana, ILL: University of Illinois Press.
- Siegelau, S. (1974) *Marksizm and the Mass Media: Towards A Basic Bibliography*. NY: International General.
- Siegelau, S. (1979) Preface: A Communication On Communication. In: Armand Mattelart & Seth Siegelau (Eds.), *Communication and Class Struggle. Volume 1: Capitalism, Imperialism* (Pp. 11- 21) NY: International General.
- Siegelau, S. (1983) Preface: Working Notes On Social Relations İn Communication and Culture. In:Armand Mattelart & Seth Siegelau (Eds.) *Communication and Class Struggle. Volume 2: Liberation, Socialism* (Pp. 11-16) NY: International General.
- Sil. N. P. (2008) Postcolonialism and Postcoloniality: A Premortem Prognosis. *Alternatives: Turkish Journal of International Relations*, 7(4): 20-33.
- Simon, A. F. (1997) Television News and International Earthquake Relief, *Journal of Communication* 47, Pp. 82–93.
- Simpson, C. (1994) *The Science of Coercion: Communication Research and Psychological Warfare 1945-1960*. New York: Oxford University Press.
- Simpson, C. (1996) Elisabeth Noelle-Neumann's 'Spiral of Silence' and the Historical Context of Communication Theory, *Journal of Communication* 46, Pp. 149–72.
- Slack, J. D. (1984) *Communication Technologies and Society: Conception of Causality and the Politics of Technological Intervention*. NJ: Ablex.
- Slack, J. D. and M. Allor (1983) The Political and Epistemological Constituents of Critical Communication Research. *Journal of Communication* 33 (3): 208- 218.
- Smythe, D. (1981) *Dependency Road: Communications, Capitalism, Consciouness and Canada*. N.J.: Ablex.
- Smythe, D. and T.V. Dinh (1983) On Critical and Administrative Research: A New Critical Analysis. *Journal of Communication* 33 (3): 117 -127.
- Smythe, D. W. (1977) Communications: Blindspot of Western Marksizm. *Canadian Journal of Political and Social Theory*. 1(3): 127.
- Smythe, D. W. (1986) *On Political Economy of C3I*. In:Jorge, Pp. 66-76. (C3I= Command, Control, Communication ve İnformation)
- Sokal, A. (2008) *Beyond the Hoax: Science, Philosophy and Culture*. Oxford: Oxford University Press.
- Sokal, A. ve Bricmont, J. (1999) *Fashionable Nonsense, Postmodern Intellectuals' Abuse of Science*. New York: Picador (St. Martins).
- Sparks, C. (2006) *Contradictions in Capitalist Media Practices*. In: Artz,L. Vd.
- Spencer, H. (1892) *The Evolution of Societies*. In Etzioni, A. and Etzioni, H., S. 9 -13.
- Spengler, O. (1980) *Decline of the West*. New York: random house.
- Sproule, J. M. (2008) "Communication": from Concept To Field To Discipline. In:D. W. Park & J. Pooley (Eds.), *The History of Media and Communication Research: Contested Memories* (Pp. 164–178) New York: Peter Lang.
- Steinmetz, G. (2007) *The Devil's Handwriting*. Chicago: University of Chicago Press.
- Summers, F. (2008) Making Sense of the APA: A History of the Relationship Between Psychology and the Military. *Psychoanalytic Dialogues*, 18:614–637.
- Sungur, S. (2007) Marksist Düşünce Sisteminde Kitle Kültürü ve Televizyonda Yayınlanan Çizgi Filmlerin İdeolojik İşlevlerine Bir Bakış. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 2007,(30):125-140.
- Tchakotin, S. (1952) *Le Viol Des Foules Par La Propagande Politique*. Paris: Gallimard.
- Tekinalp, Ş. (2002) İletişim Araştırmalarında İdeoloji ve Küreselleşme: Eleştirel Bir Bakış. [Http://Www.Siyasaliletisim.Org/Pdf/iletisimarastirmalari.Pdf](http://www.Siyasaliletisim.Org/Pdf/iletisimarastirmalari.Pdf)
- Theobald, J. (2004) *The Media and the Making of History*. Burlington, VT: Ashgate.
- Therborn, G. (1976) *Science, Class and Society*. London: New Left Books.
- Thompson, E. P. (1964) *The Making of the English Working Class*. New York: Pantheon.
- Thompson, E. P. (1978) *The Poverty of Theory and Other Essays*. London: Merlin Press.

- Thompson, J. (1994) The Theory of the Public Sphere: A Critical Appraisal. In: Polity Reader In Cultural Theory. Polity Press, (91-99)
- Tomlinson, J. (1991) *Cultural Imperialism*. Baltimore: the Johns Hopkins
- Topçuoğlu, N. (1996) *Basında Reklam ve Tüketim Olgusu Türkiye'de Yeni Gazetecilik Yönelimleri ve Basının Sosyo-Kültürel Değişimdeki Rolü* Ankara: Vadi.
- Treanor, P. (1997) Structures of Nationalism. *Sociological Research Online*, 2 (1) [Http://www.Socresonline.Org.Uk/Socresonline/2/1/8.Html](http://www.Socresonline.Org.Uk/Socresonline/2/1/8.Html).
- Tuchman, G. (1983) Consciousness Industry and Production of Culture. *Journal of Communication* 33 (3): 330 - 341.
- Total, N. (2006) *Küreselleşme İletişim Kültürlerarasılık*. İstanbul: Kırmızı.
- Uluç, G. (2003) *Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı*. Ankara: Anahtar.
- Uslu, Z. K. (2009) *Bilinç Endüstrisinin İktidar ve Siyaset Pratikleri*. İstanbul: Beta.
- Uzun, R. (2009) İletişim Etiği. İstanbul: Dipnot.
- Volosinov, V.N. (1973) *Marxizm and the Philosophy of Language*. NY: Scminar Press.
- Wahl-Jorgensen, K. (2004) How Not To Found A Field: New Evidence On the Origins of Mass Communication Research. *Journal of Communication*, 54, 547-564.
- Wallerstein, I. (1979) *Capitalist World Economy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wasco, J. (1981) The Political Economy of the American Film Industry. *Media Culture and Society* 3 (2): 135 -153.
- Wasco, J. (2005) Studying the Political Economy of Media and Information. *Comunicação E Sociedade*, 7: 25-48.
- Wayne, M. (2003) *Marxizm and Media Studies*. London: Pluto.
- Webster, F. (1995) *The Information Society Reader*, London: Routledge.
- Weedon, C. (1987) *Feminist Practice and Poststructuralist Theory*. New York: B. Blackwell. [Http://www.Massey.Ac.Nz/~Alock/Theory/Foucault.Htm](http://www.Massey.Ac.Nz/~Alock/Theory/Foucault.Htm)
- Westley, B. ve D. Maclean (1957) A Conceptual Model For Mass Communication Research *Journalism Quarterly* 34: 31- 38.
- White, R.A. (1983) Mass Communication and Culture: Transition To A New Paradigm. *Journal of Communication* 33 (3): 279 - 301.
- Wilkie, R. (2008) Supply-Chain Democracy and the Circuits of Imperialism. *The Red Critique*. [Http://Redcritique.Org/Fallwinter2008/Printversions/SupplychaindemocracyandTheCircuitsofImperialismprint.Htm](http://Redcritique.Org/Fallwinter2008/Printversions/SupplychaindemocracyandTheCircuitsofImperialismprint.Htm)
- Williams, R. (1958/1983) *Culture and Society*. New York: Columbia University Press.
- Williams, R. (1961) *The Long Revolution*. New York: Columbia University Press.
- Williams, R. (1977) *Marxizm and Literature*. NY: Oxford University Press.
- Williams, R. (1980) *Problems In Materialism and Culture*. London: New Left.
- Woolcott, J. (1982) Messages and Meanings. In: Gurevitch, M. et al. (eds.) pp. 91-112.
- Wright, C.R. (1959) *Mass Communication: A Sociological Perspective*. NY: Random House.
- Wright, C.R. (1960) Functional Analysis and Mass Communication. *Public Opinion Quarterly*, 24 (4): 605 - 620.
- Wright, C.R. (1974) Functional Analysis and Mass Communication Revisited. In: J. G. Blumler and E. Katz. (Eds.), pp. 197 -212.
- Yengin, H. (1994) *Ekranın Büyüsü Batı'da Değişen Televizyon Yayıncılığının Boyutları ve Türkiye'de Özel Televizyonlar*. İstanbul: Der Yayınları.
- Zizek, S. (2003) Homo Sacer As the Object of the Discourse of the University. [Http://www.Lacan.Com/Hsacer.Htm](http://www.Lacan.Com/Hsacer.Htm).